

Regeringens proposition

1982/83: 1

om skolor med enskild huvudman m. m.;

beslutad den 17 juni 1982.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovan nämnda dag för de åtgärder och det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ULLA TILLANDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa mindre ändringar i skollagen (1962:319). Ändringarna gäller huvudsakligen skolor med enskild huvudman. Sådana skolor kallas i den nya lagtexten fristående skolor. Ändringarna är resultatet av en översyn av bl. a. de bestämmelser som handlar om förutsättningarna för godkännande av sådana skolor för skolpliktens fullgörande.

Propositionen innehåller också förslag om ett nytt statsbidragssystem för fristående skolor för skolpliktiga elever. Vissa skolor som i dag inte är statsunderstödda får möjlighet att erhålla bidrag.

För redan statsunderstödda fristående skolor föreslås vissa ändringar beträffande bidragskonstruktionen och i övrigt. Ändringarna innebär i huvudsak en anpassning till förslaget om nytt statsbidragssystem och till redan beslutade ändringar för grundskolan.

För de statliga skolformerna specialskolan och sameskolan föreslås vissa mindre ändringar med hänsyn till vad som under senare år har beslutats för grundskolan.

De nya reglerna föreslås träda i kraft den 1 juli 1983.

Propositionens lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1962: 319)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1962: 319)¹

dels att 6, 10, 21, 28 a, 33, 34, 36 och 39 a §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas sju nya paragrafer, 3 a, 33 a, 34 a och 34 b §§ samt, närmast efter rubriken till 9 kap., 50 a–50 c §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §

Med skola avses i denna lag grundskola, specialskola eller gymnasieskola, om inte annat anges.

I lagen åsyftas med fristående skola en skola som har en enskild fysisk eller juridisk person som huvudman.

Med föräldrar avses barnets vårdnadshavare.

6 §

Med skola avses i denna lag grundskola, specialskola eller gymnasieskola, om ej annat är särskilt angivet.

Vad i denna lag sägs om föräldrar skall, om vårdnaden om barnet ej tillkommer föräldrarna eller en av dem, i stället avse den under vars vårdnad barnet står.

Om undervisning av vissa psykiskt utvecklingsstörda gälla bestämmelser i lagen den 15 december 1967 (nr 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Om undervisning av vissa psykiskt utvecklingsstörda gäller bestämmelser i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

10 §²

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32 § och 34–37 §§.

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32, 34 och 35–37 §§.

Fråga om att förvägra elev i grundskolan eller kommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola

¹ Lagen omtryckt 1970: 1026.

² Senaste lydelse 1975: 159.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

på grund av bestämmelserna i 44 och 45 §§ skall prövas av skolstyrelsen, i den mån regeringen ej annorlunda förordnar.

Skolstyrelsen har ock att taga befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på styrelsen.

21 §

Länsskolnämnden skall ha inseende över skolorna i länet och därtill hörande verksamhet.

Därjämte har nämnden att öva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor och vid sjukvårdsanstalter och barnhem.

*Lydelse den 1 juli 1982
(prop. 1981/82:167.
UbU 32, rskr 438).*

Föreslagen lydelse

28 a §

Specialskolans omfattar tio årskurser, betecknade 1–10 och fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Inom specialskolan anordnas olika studievägar avpassade efter elevernas studieinriktning. Bestämmelserna i 24 § andra stycket andra meningen och tredje stycket gäller även för specialskolan.

Bestämmelserna i 24 § andra och tredje styckena gäller även för specialskolan.

För elev i specialskolan som icke kan följa undervisning enligt första och andra styckena meddelas undervisning anpassad efter hans utveckling.

Studieväg för elev i specialskolan väljs av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan. Bestämmelserna i 25 § andra stycket och 26–28 §§ gäller även för specialskolan. Fråga om att förvägra elev befrielse enligt 27 § prövas av den lokala styrelsen.

Bestämmelserna i 25 och 26–28 §§ gäller även för specialskolan. Fråga om att förvägra elev befrielse enligt 27 § prövas av den lokala styrelsen.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*33 §³

Skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar.

Skolplikt får fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar.

³ Senaste lydelse 1979: 212.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Skola som avses i första stycket omfattar skolhälsovård för skolpliktig elev. I fråga om skolhälsovården äger 25 a § andra—sjätte styckena motsvarande tillämpning.

Regeringen kan medge undantag från vad som gäller enligt andra stycket.

33 a §

Skolplikten får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd enligt 34 §. I 34 a § finns bestämmelser om att skolplikten i vissa fall får fullgöras i annan fristående skola, om den har godkänts för ändamålet.

I en godkänd skola får ett barn som inte har uppnått skolpliktsåldern tas in i en årskurs som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om skolstyrelsen med stöd av 32 § första stycket har tillåtit att barnet börjar skolgång höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år.

34 §

I annan enskild skola än i 33 § avses må skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest icke bedrivs på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning.

I godkänd skola må barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, intagas i årskurs som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om förutsättning är för handen, varom sägs i 32 § första stycket.

En fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande, om skolans undervisning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål:

Om skolan inte längre uppfyller dessa villkor och bristerna inte avhjälps efter hänvändelse till huvudmannen, skall godkännandet återkallas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

34 a §

Barn som är endast tillfälligt bosatta i landet eller som har andra särskilda skäl att få en undervisning med internationell inriktning får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola med sådan undervisning (internationell skola), om skolan av regeringen har godkänts för ändamålet.

För godkännande krävs att skolans undervisning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Skolan skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt skolgång utomlands. Undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden skall meddelas i den omfattning som de här tillfälligt bosatta eleverna behöver.

Om skolan inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpas efter hänvändelse till huvudmannen, skall regeringen återkalla godkännandet.

34 b §

En fristående skola omfattar skolhälsovård för skolpliktiga elever, om huvudmannen såsom villkor för statsbidrag har skyldighet att svara för sådan skolhälsovård.

I fråga om skolhälsovården tillämpas 25 a § andra—sjätte styckena.

36 §⁴

Skolplikten är fullgjord, då eleven tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i skola, som sägs i 33 och 34 §§, eller då eleven vid särskild prövning styrker sig äga motsvarande kunskaper.

Äro med hänsyn till elevens bästa särskilda skäl därtill, må medgivas

Skolplikten är fullgjord, när eleven tillfredsställande har gått igenom årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i annan skola där eleven får fullgöra sin skolplikt. Detsamma gäller om eleven vid särskild prövning visar sig ha motsvarande kunskaper.

Om det finns särskilda skäl med hänsyn till elevens bästa, får

⁴ Senaste lydelse 1975: 159.

Nuvarande lydelse

att hans skolgång utan hinder av vad i första stycket sägs avslutas med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller femton år. Sådant medgivande får lämnas endast under villkor att eleven under återstoden av sin skolpliktstid får lämplig utbildning eller har annan lämplig sysselsättning. Om villkoret ej uppfylles, skall medgivandet återkallas. Eleven står under tillsyn av skolstyrelsen.

Föreslagen lydelse

medges att elevens skolgång avslutas med utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller femton år. Sådant medgivande får lämnas endast om eleven under återstoden av sin skolpliktstid får lämplig utbildning eller har annan lämplig sysselsättning. Om detta villkor inte längre uppfylls, skall medgivandet återkallas. Eleven står under tillsyn av skolstyrelsen tills skolplikten upphör.

39 a §⁵

Bestämmelserna i 32–39 §§ äga motsvarande tillämpning på barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan. Bestämmelserna i 36 och 37 §§ om årskurs 9 i grundskolan skola avse årskurs 10 i specialskolan eller i fråga om elev som anges i 28 a § tredje stycket där avsedd undervisning.

Bestämmelserna i 32, 33 a, 34, 34 b och 35–39 §§ tillämpas på motsvarande sätt på barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan. Bestämmelserna i 36 och 37 §§ om årskurs 9 i grundskolan skall därvid avse årskurs 10 i specialskolan eller, i fråga om elev som anges i 28 a § tredje stycket, där avsedd undervisning.

Fråga huruvida skolplikt enligt 30 § tredje stycket gäller för barn efter utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller sexton år och fråga om barn enligt 31 § andra stycket skall deltaga i undervisningen i specialskolan prövas av lokal styrelse för specialskolan.

På lokal styrelse för specialskolan ankommer att besluta i frågor som avses i 32 och 34–37 §§.

På lokal styrelse för specialskolan ankommer att besluta i frågor som avses i 32, 34 och 35–37 §§.

50 a §

Om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola som avses i 34 eller 34 a § skall huvudmannen för skolan snarast lämna uppgift om detta till skolstyrelsen i den kommun där eleven är kyrkobokförd.

⁵ Senaste lydelse 1977: 108.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

50 b §

Fristående skolor skall i fråga om sin undervisning för skolpliktiga elever stå under skolöverstyrelsens och länskolnämndens tillsyn. Dessa myndigheter skall även ha tillsyn över undervisningen för skolpliktiga på sjukhus och andra institutioner.

50 c §

Skolstyrelsen skall ha den omedelbara tillsynen över undervisningen för skolpliktiga i sådana fristående skolor i kommunen som avses i 34 och 34 a §§.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.
 2. I fall där det enligt såväl de äldre som de nya bestämmelserna ankommer på skolstyrelsen att pröva fråga om godkännande av en skola för skolpliktens fullgörande, skall ett godkännande som har meddelats enligt äldre bestämmelser och som alljämt gäller vid utgången av juni 1983 fortsätta att gälla intill utgången av juni 1984, om det inte har lämnats för kortare tid eller återkallas med stöd av de nya bestämmelserna. En förutsättning för sådan fortsatt giltighet är att skolpliktiga elever har börjat vid skolan före den 1 juli 1983.
 3. Fråga om godkännande enligt 34 § i den nya lydelsen eller enligt 34 a § kan prövas före lagens ikraftträdande.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-05-27

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Wirtén, Andersson, Boo, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Tillander, Ahrland, Molin.

Föredragande: statsrådet Tillander

Lagrådsremiss om skolor med enskild huvudman m. m.

1 Inledning

Kommittén (U 1979: 13) angående skolor med enskild huvudman (SEH-kommittén)¹ avlämnade i juni 1981 delbetänkandet (SOU 1981: 34) Fristående skolor för skolpliktiga elever. I betänkandet behandlas bl. a: förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i skola med enskild huvudman, med kommitténs term fristående skola. Kommittén föreslår i denna del vissa smärre ändringar i skollagen (1962: 319). Betänkandet innehåller också förslag rörande statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever.

Till protokollet i detta ärende bör fogas dels som *bilaga 1* en sammanfattning av betänkandet, dels som *bilaga 2* kommitténs lagförslag, dels som *bilaga 3* kommitténs förslag till förordning om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever.

Betänkandet har remissbehandlats. I remisskrivelsen angavs att ett genomförande av kommitténs förslag jämfört med nuvarande förhållanden under vissa förutsättningar skulle kunna medföra en merkostnad på statsbudgeten. Remissinstansernas granskning av kommitténs förslag borde därför innehålla en bedömning av dess ekonomiska konsekvenser. Remissinstanserna anmodades att presentera förslag till finansiering, om de förordade lösningar som enligt deras bedömning medförde kostnadsökningar.

En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

Jag vill erinra om att skollagen nyligen har setts över av skolförfattningstredningen (U 1979: 12). Översynen har huvudsakligen gällt språkliga och

¹ Ledamöter: kanslichefen Staffan Edmar, ordförande, riksdagsledamoten Ulla Ekelund och landstingsrådet Ingemar Karlsson.

författningstekniska frågor. Utredningen avlämnade i maj 1981 delbetänkandet (Ds U 1981: 4) Skollagen. Det innehåller förslag till en ny skollag.

Skolförfattningsutredningens betänkande har remissbehandlats. Jag avser att senare i år ta upp frågan om en ny skollag, som kan träda i kraft tidigast den 1 juli 1983. I det sammanhanget ämnar jag också behandla vissa ytterligare förslag rörande skollagen som har lagts fram av andra utredningar, bl.a. förslag från SEH-kommittén i betänkandet (Ds U 1980: 3) Enskild undervisning enligt 35 § skollagen.

De lagbestämmelser rörande skolor med enskild huvudman som jag föreslår i det följande bör enligt min mening träda i kraft den 1 juli 1983. I avvaktan på beredningen av skolförfattningsutredningens förslag får jag utgå från den lag som nu gäller. Mina förslag beträffande lagbestämmelser får alltså formen av förslag till ändringar i den nuvarande skollagen.

Till de enskilda skolor som i dag är statsunderstödda hör bl. a. riksinternatskolorna, privatskolor som omfattas av privatskolförordningen (1967: 270), Kristofferskolan, Hillelskolan, de estniska skolorna samt Bergsskolan i Filipstad. För flertalet av dessa skolor gäller ett omfattande regelsystem, som delvis knyter an till grundskolan och gymnasieskolan. För grundskolan och gymnasieskolan har under de senaste åren beslutats en rad förändringar. För grundskolans del kan som exempel nämnas den nya läroplanen (Lgr 80). Mot bakgrund av dessa ändringar bör regelsystemen för de nämnda skolorna ses över. Jag avser att nu behandla även denna fråga.

De beslutade förändringarna för grundskolan föranleder en översyn även av vissa regler för de statliga skolformerna sameskolan och specialskolan. Jag tar upp också den frågan.

Endast en del av mina förslag avser lagbestämmelser som lagrådet bör yttra sig över. För att ge en helhetsbild av de förslag som enligt min mening bör föreläggas riksdagen efter lagrådets granskning av lagbestämmelserna redovisar jag redan i detta sammanhang även övriga förslag. I nuvarande skede har regeringen alltså endast att ta ställning till frågan om inhämtande av lagrådets yttrande över lagförslaget.

2 Bakgrund

Det allmänna skolväsendet omfattar främst grundskolan och gymnasieskolan. Kommunerna är huvudmän för grundskolan. Gymnasieskolan bedrivs med kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap. Det finns två mot grundskolan svarande skolformer med statligt huvudmannaskap, nämligen sameskolan och specialskolan. Den senare är avsedd för barn som är synskadade eller döva eller hörsel- eller talskadade. För psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan, som bedrivs med landstingskommunalt eller i vissa fall kommunalt huvudmannaskap.

Vid sidan av det allmänna skolväsendet finns skolor med enskilda huvudmän såväl på grundskolnivå som på gymnasial nivå. En del av dessa skolor får statsbidrag. F. n. drivs i enskild regi – förutom ett litet antal skolor för psykiskt utvecklingsstörda – ca 35 skolor som anordnar undervisning på grundskolnivå. Av dessa får en s. k. riksinternatskola och sju andra skolor statsbidrag. Härtill kommer att statsbidrag av tillfällig karaktär lämnas till ytterligare ett antal skolor.

I skollagen (1962: 319) finns bestämmelser om sådana skolor med enskild huvudman som anordnar undervisning för skolpliktiga elever. Enligt 33 § skollagen får skolplikten fullgöras i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar. För andra enskilda skolor gäller enligt 34 § samma lag att skolplikten får fullgöras där, om skolan har godkänts för ändamålet. För godkännande krävs att skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans. Fråga om godkännande prövas av kommunens skolstyrelse.

Bestämmelserna i skollagen bygger på överväganden i samband med den reformering av den obligatoriska skolan som genomfördes i början av 1960-talet. Övervägandena finns redovisade i propositionen (1962: 54) angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. och i propositionen (1962: 136) med förslag till skollag m. m. Som utgångspunkt för övervägandena i propositionerna tjänade bl. a. 1957 års skolberednings betänkande (SOU 1961: 30) Grundskolan.

I propositionen 1962: 54 anförde departementschefen bl. a. följande (s. 365 f.).

Jag vill dock framhålla, att en privat skola inte bör få drivas så, att den kommer i strid med eller motverkar den målsättning som statsmakterna fastställer för den obligatoriska skolans verksamhet och utveckling. Jag förordar vidare, att man av privat skola, som mottar skolpliktiga elever, bör begära att den undervisning, som skolan meddelar, till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar den obligatoriska skolans samt att skolan förestås av person, som äger erforderlig skicklighet för undervisning och är väl lämpad att förestå en skola. Det kan därför enligt min mening inte komma i fråga att enskild undervisning för skolpliktiga elever skulle framdeles, sedan grundskolan allmänt genomförts, få meddelas efter normer och riktlinjer för skola, som statsmakterna nu menar bör avlösas av grundskolan. I de svåra avvägnings- och prövningsproblem som härvid emellanåt kan uppkomma bör man emellertid enligt min mening ändå alltid förfara med aktsamhet och erforderlig hänsyn. De krav man ställer på arbetet i en enskild skola får inte i författningarna ges en så statisk utformning eller tillämpas så snävt att det i realiteten blir omöjligt att driva sådan verksamhet. Jag vill här därjämte understryka skolberedningens uttalande, att det med hänsyn till den pedagogiska utvecklingen är angeläget, att det allmänna visar förståelse för och tillmötesgående mot dem som obundna av en konventionell pedagogisk uppfattning vill leta sig fram på andra vägar för att nå det mål man ställer för en god skola, oavsett om arbetet bedrivs inom eller utom det allmänna skolväsendet.

Beträffande den principiella frågan om statsbidrag till enskilda skolor ansåg 1957 års skolberedning, som begränsade sin behandling till skolor för elever i skolpliktig ålder, att rätten att upprätta resp. utnyttja en enskild skola inte utan vidare konstituerade motsvarande rätt till ekonomiskt stöd från det allmänna. Statsbidrag borde dock kunna utgå efter prövning i varje särskilt fall.

Enligt departementschefens mening (prop. 1962: 54 s. 366 f.) borde för enskilda externatskolor som allmän regel gälla att statsbidrag inte borde utgå annat än i de fall, då det fanns en stark pedagogisk motivering eller andra liknande särskilda skäl för ett bidrag. Statsbidrag borde, enligt departementschefen, sålunda komma i fråga efter prövning i varje särskilt fall från riksdagens sida beträffande sådana skolor, vilka syftade till att förverkliga eller utpröva mer omfattande eller genomgripande kursplanemässiga, metodiska eller andra pedagogiska idéer och tankar eller där man genom en speciell uppläggning av skolans hela arbete ville för praktiskt skolbruk omsätta utvecklingsfrämjande uppfostrings- eller omvårdnadsidéer. Bland andra särskilda skäl som kunde tänkas motivera statsbidrag till privat externatskola nämndes det förhållandet att skolan var avsedd för en minoritet, exempelvis en s. k. nationalitetsskola. För internatskolor borde bidrag efter riksdagens prövning i varje särskilt fall kunna lämnas enligt de principer som skolberedningen angett, dvs. för skolor som tar emot barn till utlandssvenskar, barn till utländska medborgare som vistas i Sverige för uppdrag eller studier, barn från splittrade hem och barn i behov av radikalt miljöbyte.

Enligt riksdagens beslut våren 1976 (mot. 1975/76: 1423 yrkandet 2, UbU 1975/76: 21, rskr 1975/76: 248; jfr mot. 1974: 1028 yrkandet 7, UbU 1974: 25, rskr 1974: 211) borde det uppdras åt den då arbetande utredningen (U 1972: 06) om skolan, staten och kommunerna (SSK) att lägga fram förslag beträffande ett statsbidragssystem för sådana skolor utanför det kommunala skolväsendet som syftar till att förverkliga eller utpröva mer omfattande eller genomgripande kursplanemässiga, metodiska eller andra pedagogiska idéer och tankar eller där man genom en speciell uppläggning av skolans arbete vill för praktiskt skolbruk omsätta utvecklingsfrämjande uppfostrings- eller omvårdnadsidéer. Liksom det en gång var möjligt att starta pionjärskolor borde det enligt riksdagsbeslutet även i framtiden vara möjligt att med statsbidrag starta och driva en skola utanför det kommunala skolväsendet.

Sedan SSK genomfört en kartläggning tillkallade regeringen en särskild expert som i augusti 1978 lade fram kartlägnings- och diskussionspromemorian (Ds U 1978: 6) De enskilda skolornas ställning inom utbildningsväsendet. I promemorian finns en redogörelse för den folkrättsliga bakgrunden. Vidare förs i promemorian, med riksdagsuttalanden och rättsläget som utgångspunkt, resonemang av mera principiell natur. En genomgripande teknisk överarbetning av de nuvarande bestämmelserna om statsbidrag till enskilda skolor föreslås komma till stånd.

Efter remissbehandling av departementspromemorian kunde konstateras att remissinstanserna var helt eniga rörande behovet av en överarbetning av statsbidragsbestämmelserna. Beträffande den principiella synen på enskilda skolor redovisade remissinstanserna starkt delade meningar. Därvarande statsrådet Rodhe ansåg det nödvändigt att frågor rörande enskilda skolor blev föremål för en mer samlad behandling och tillkallade med stöd av regeringens bemyndigande SEH-kommittén i september 1979.

Kommittén har redovisat sitt uppdrag såvitt gäller skolor på grundskolnivå i betänkandet (SOU 1981: 34) Fristående skolor för skolpliktiga elever. Av uppdraget återstår frågor om skolor på gymnasial nivå.

3 Samlingsbeteckning för skolor med enskild huvudman

Innan jag redovisar mina överväganden och förslag rörande skolgång i och statsbidrag till skolor med enskild huvudman vill jag ta upp en terminologisk fråga.

Enligt min mening är det lämpligt att i skollagen och andra författningar ha en gemensam benämning för skolor med enskild huvudman, dvs. annan än statlig, kommunal eller landstingskommunal huvudman. För ändamålet bör väljas en beteckning som passar att användas även i andra sammanhang.

F. n. används i skollagen uttrycket enskild skola. Någon enhetlig term finns inte i gällande förordningar. Ordet privatskola förekommer i förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor och i privatskolförordningen (1967: 270), som gäller för de skolor som får bidrag enligt den förstnämnda förordningen. Privatskola används och uppfattas därför ofta som beteckning för endast denna särskilda kategori av skolor med enskild huvudman.

I skollagen finns också uttrycket enskild undervisning. Det avser undervisning som inte sker i skola. SEH-kommittén har behandlat frågor om sådan undervisning i delbetänkandet (Ds U 1980: 3) Enskild undervisning enligt 35 § skollagen.

I vanligt språkbruk används uttrycken enskild skola, enskild undervisning och privatskola ibland med en och samma innebörd, ibland med sinsemellan olika men inte alltid med författningarna överensstämmande innebörd. Uttrycket enskild skola avser i vanliga fall skola med enskild huvudman, men det förekommer ibland synonymt med ordet skolanläggning. Av skäl som jag redan berört har inte heller privatskola en entydig innebörd. För åtskilliga är ordet dessutom negativt värdeladdat.

Bl. a. mot denna bakgrund skulle SEH-kommittén enligt sina direktiv överväga en enhetlig benämning för alla skolor som har enskild huvudman.

Enligt SEH-kommitténs mening är det nödvändigt att söka finna en helt ny benämning som inte förbinds med äldre föreställningar och företeelser.

Kommittén föreslår att termen fristående skola införs som sammanfattande benämning för skolor med enskild huvudman. Som argument för denna benämning anförs bl. a. att den inte är värdeladdad och att den närmast beskriver skolans relation till det allmänna skolväsendet och inte förutsätter att skolans verksamhet bygger på en viss bestämd uppfattning eller har en viss bestämd utformning.

Skolförfattningsutredningen tar upp terminologiska frågor rörande enskilda skolor och enskild undervisning i sin allmänna översyn av skollagen i delbetänkandet (Ds U 1981: 4) Skollagen. Skolförfattningsutredningen anser att uttrycket enskild skola från författningsteknisk och språklig synpunkt är en lämplig samlingsbeteckning och finner inte skäl att uttala sig om de andra aspekter som kan finnas. Enligt skolförfattningsutredningen leder det emellertid lätt till missförstånd när ordet enskild i samma lag används såväl i uttrycket enskild skola som i uttrycket enskild undervisning. Av bl. a. detta skäl föreslår skolförfattningsutredningen att enskild undervisning i stället skall kallas privatutbildning.

Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över SEH-kommitténs namnförslag tillstyrker detta på i huvudsak de grunder som kommittén har anfört.

Det är enligt min mening otillfredsställande att i författningar ha beteckningar som i andra sammanhang används i andra och skiftande betydelser. SEH-kommitténs förslag om benämningen fristående skola har vunnit stor uppslutning bland remissinstanserna. Även jag anser att den väl kan fylla funktionen som en i möjligaste mån entydig och neutral samlingsbeteckning. Jag föreslår därför att benämningen införs i skollagen som ersättning för den nuvarande benämningen enskild skola. Om detta sker avser jag att i fortsättningen föreslå att termen fristående skola används även i förordningar. I det följande använder jag genomgående denna benämning.

Vad gäller termen enskild undervisning avser jag att återkomma i samband med ställningstagande till SEH-kommitténs delbetänkande om sådan undervisning och till skolförfattningsutredningens förslag om ny skollag.

4 Principiella utgångspunkter

SEH-kommitténs delbetänkande Fristående skolor för skolpliktiga elever är i princip begränsat till skolor som är avsedda som alternativ till grundskolan. I betänkandet behandlas inte undervisning som kan ersätta specialskolan, särskolan eller gymnasieskolan. Samma begränsningar gäller för mina överväganden och förslag i det närmast följande (avsnitten 4–9) om bl. a. skolgång i och statsbidrag till fristående skolor.

Enligt sina direktiv skulle kommittén behandla två huvudfrågor. Den ena gällde samhällets grundläggande syn på fristående skolor och i vilken utsträckning skolplikt skulle kunna fullgöras i sådana skolor. Den andra

gällde i vilken utsträckning samhället borde ge ekonomiskt stöd till fristående skolor och hur stödet borde utformas. Som underlag borde föras en diskussion om behovet av fristående skolor i det svenska skolväsendet.

Kommittén har i sitt betänkande redovisat sin syn på de principiella förutsättningarna för fristående skolor. Därvid har kommittén behandlat sådana aspekter som internationella förpliktelser, föräldrarätten, skolplikten, behov av fristående skolor ur samhällets synvinkel och behov av sådana skolor ur individers eller grupper synvinkel.

Remissinstanserna redovisar en blandad inställning framför allt när det gäller behovet av fristående skolor ur samhällets synvinkel. De flesta anser att de fristående skolorna tidigare spelade en icke oväsentlig roll i fråga om bl. a. utveckling och utprovning av pedagogiska idéer. När det gäller nuläget och framtiden framhåller emellertid en del remissinstanser att grundskolan genom de senaste årens reformer kan tillgodose sådana behov i ännu större utsträckning än tidigare, medan andra betonar att de fristående skolorna alltjämt kan tillföra skolväsendet värdefulla erfarenheter.

Innan jag redovisar mina överväganden närmare vill jag i korthet ange de allmänna utgångspunkter som mina förslag vilar på.

Jag vill till att börja med slå fast att samhället har det övergripande ansvaret för barnens och ungdomarnas skolgång och utbildning. Det är mot denna bakgrund som skolplikten skall ses.

Genom skolplikten, som normalt fullgörs i grundskolan, skall eleverna få de grundläggande kunskaper och färdigheter i vid mening som är nödvändiga för att de skall kunna medverka i samhällslivet. Skolgången innebär en förberedelse för inträde i arbetslivet eller för studier på gymnasial nivå.

Grundskolan av i dag är resultatet av en lång utveckling och har, sedan den infördes år 1962, varit föremål för omfattande reformverksamhet. I denna har ingått bl. a. beslutet om skolans inre arbete (SIA-beslutet, prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367), om nytt statsbidrag till grundskolan m. m. (prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260) och om ny läroplan för grundskolan (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422). Reformernas syfte har varit bl. a. att ge skolan bättre möjligheter att hjälpa elever med svårigheter, att bredda kontakterna mellan skola och närsamhälle och att öka det lokala ansvaret för skolan.

Genom grundskolan erbjuds alla elever, oberoende av geografisk hemvist och sociala förhållanden, en likvärdig utbildning. Att eleverna får vissa grundläggande kunskaper och färdigheter är ett väsentligt krav på skolan. Läroplanen innehåller en gemensam kurs som omfattar samma ämnen och sakområden i alla landets skolor. Därigenom garanteras eleverna en gemensam referensram. Elevernas utbildning under grundskoltiden får inte genom lokala prioriteringar tillåtas bli så skiftande att den inte längre är likvärdig. Läroplanen är vidare utformad så, att tillval av olika ämnen och aktiviteter får samma värde för elevernas senare studie- och yrkesval. Grundskolans utbildning omfattar inte bara kunskaper och färdigheter utan

även vad som kan kallas social träning och skolning i övrigt. I grundskolans läroplan är fastlagt att skolans verksamhet skall präglas av de grundläggande värderingar om demokrati, tolerans, jämlikhet m. m. på vilka det svenska samhället bygger. Grundskolan är en del av samhället. Läroplanen speglar vår demokratis samhällssyn och människosyn. Skolans innehåll och arbetssätt måste vara så utformat att det befrämjar denna samhälls- och människosyn. Det utbildningssystem som byggts upp genom grundskolan erbjuder således likvärdig utbildning åt alla och är präglad av samhällets grundläggande värderingar. Det utgör därför grundvalen för samhället av i dag. Jag ser ett klart värde i det enhetliga utbildningssystem som grundskolan utgör.

Jag har med detta velat slå fast grundskolans roll som medel för samhället att fullgöra sitt övergripande ansvar för elevernas skolgång och utbildning. Samtidigt kan man inte bortse från att en del föräldrar kräver att själva få välja skola för sina barn.

Under 1970-talet – och framför allt dess senare hälft – har antalet fristående skolor ökat markant. Detta kan ses som ett ökat behov hos enskilda personer eller grupper av personer att anordna skolgången för sina barn på annat sätt än genom det allmänna skolväsendet.

Mot önskan från samhällets sida att ha ett enhetligt utbildningssystem som grund står således i vissa fall enskilda människors önskan att ordna skolgången för sina barn på annat sätt än genom det allmänna skolväsendet. Jag vill då först erinra om de genom senare års reformer ökade möjligheterna att inom grundskolans ram tillgodose skiftande behov. Jag finner det angeläget att möjligheter i detta avseende tas till vara för att tillgodose föräldrars önskemål om särskilt upplagd och utformad undervisning för sina barn. Även om så sker kommer det dock säkert att finnas önskemål om att få fullgöra skolgången på annat sätt än genom det allmänna skolväsendet. Samhället måste respektera att det finns enskilda människor som vill driva och utnyttja fristående skolor.

Av de principer om friheter för enskilda individer som är en av grundpelarna i det svenska samhället och av internationella förpliktelser som Sverige har åtagit sig genom att tillträda olika konventioner följer att skolgång skall få fullgöras i fristående skolor, om dessa uppfyller erforderliga minimikrav.

Innehållet i dessa minimikrav beror på vad som skall tillförsäkras genom skolplikten. Denna är uppställd i samhällets och barnets intresse för att ge barnet de kunskaper och färdigheter och den fostran i övrigt som behövs för deltagande i samhällslivet. Skolplikten bör självfallet inte få urholkas genom skolgång i en fristående skola som erbjuder en otillräcklig utbildning.

Jag återkommer i det närmast följande till vad dessa utgångspunkter bör leda fram till i fråga om vilka krav som bör ställas för att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande. Därefter behandlar jag förut-

sättningarna för statsbidrag. Det är två skilda frågor. Jag vill redan här framhålla min uppfattning att det för att en skola skall få statsbidrag inte räcker att den uppfyller förutsättningarna för godkännande för skolpliktens fullgörande.

5 Förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i fristående skola

5.1 Nuvarande bestämmelser

Bestämmelser om skolpliktens fullgörande i skola med enskild huvudman – alltså vad jag kallar fristående skola – finns i 33 och 34 §§ skollagen (1962: 319).

Enligt 33 § skollagen får skolplikten fullgöras i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser som utfärdas av regeringen eller den myndighet som regeringen förordnar.

I annan enskild skola får enligt 34 § skollagen skolplikten fullgöras, om skolan har godkänts för ändamålet. Fråga om godkännande prövas enligt 10 § skollagen av kommunens skolstyrelse. Enligt 34 § skall godkännande meddelas om två angivna villkor är uppfyllda. Enligt det första skall skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvara grundskolans. Enligt det andra skall skolan förestås av en person som äger erforderlig skicklighet för undervisningen och som är väl lämpad att förestå en skola.

Bakgrunden till formuleringen av det första villkoret är följande.

Enligt skollagens föregångare folkskolestadgan skulle enskild skolas undervisning väsentligen motsvara undervisning i obligatorisk skola.

I sitt betänkande (SOU 1961: 30) Grundskolan anförde 1957 års skolberedning, att folkskolestadgans bestämmelse torde ha avsett huvudsakligen krav på att elevernas kunskaper och färdigheter motsvarar dem som bibringas i den obligatoriska skolan på motsvarande stadium. Skolberedningen ansåg emellertid inte att anspråken på den undervisning och fostran som meddelas i enskilda skolor kunde begränsas på detta sätt efter grundskolans tillkomst. För att få en närmare precisering i lagtexten föreslog skolberedningen formuleringen att undervisningen till art, omfattning och allmän inriktning skulle väsentligen motsvara grundskolans. Denna formulering skulle enligt skolberedningen innebära bl. a. att en skola, som på högstadiet ensidigt inriktas på viss elevkategori och visst studiemål, t. ex. enbart en teoretisk väg som leder fram till gymnasiestudier, inte borde godkännas utan särskilda skäl. Kursinnehållet borde emellertid kunna avvika från grundskolans, om avvikelsen föranleddes av att undervisningen bygger på en annan religiös eller filosofisk övertygelse än den som ligger till grund för det svenska skolväsendet i allmänhet (se SOU 1961: 30 s. 553 ff och 813).

I propositionen (1962: 54) angående reformering av den obligatoriska skolan m. m. anförde departementschefen som sin mening att det inte kunde komma i fråga att enskild undervisning för skolpliktiga elever skulle, sedan grundskolan allmänt genomförts, få meddelas efter normer och riktlinjer för skola, som statsmakterna menar bör avlösas av grundskolan. I de svåra avvägnings- och prövningsproblem som därvid emellanåt kunde uppkomma borde man dock alltid förfara med aktsamhet och erforderlig hänsyn. Departementschefen underströk att det med hänsyn till den pedagogiska utvecklingen var angeläget, att det allmänna visade förståelse för och tillmötesgående mot dem som obundna av en konventionell pedagogisk uppfattning vill leta sig fram på andra vägar för att nå det mål man ställer för en god skola (se prop. 1962: 54 s. 365 f.).

I anslutning till nämnda prop. 1962: 54 framlades prop. 1962: 136 med förslag till skollag m. m. I denna proposition anslöt sig departementschefen till skolberedningens förslag rörande villkoret beträffande undervisningens art, omfattning och allmänna inriktning. Departementschefen uttalade att kravet i tillämpningen inte fick upprätthållas alltför rigoröst, exempelvis så att man skulle kräva att skolans undervisning på högstadiet skulle omfatta samtliga eller nästan samtliga tillvalsgrupper och linjer (1962 års läroplan för grundskolan upptog 17 tillvalsgrupper i årskurs 7, 17 tillvalsgrupper i årskurs 8 samt 9 linjer i årskurs 9). För godkännande syntes det departementschefen tillräckligt, om skolan visade att den inriktade sig på att i överensstämmelse med huvudprinciperna för grundskolan tillhandahålla undervisning med vissa ej alltför obetydliga möjligheter att anordna tillvalsgrupper och linjer. Därvid måste självfallet också beaktas, att elevernas val av tillvalsgrupper och linjer inverkar på skolans organisation. Vad det i detta avseende närmast kom an på var enligt departementschefen huruvida skolans syften, om än inte alltid de praktiska möjligheterna att helt fullfölja dessa, låg i linje med den allmänna skolans målsättning och innehåll (se prop. 1962: 136 s. 60 f.).

5.2 Allmänna överväganden

Bestämmelserna i 34 § skollagen och förarbetena till dem bygger på förhållanden som var aktuella när grundskolan infördes. I likhet med SEH-kommittén anser jag att bestämmelserna nu bör omprövas.

I det föregående (avsnitt 4) har jag i korthet redovisat min syn på de principiella utgångspunkterna när de närmare förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i fristående skola skall bestämmas.

Jag vill erinra om vad jag i sammanhanget anförde om grunden för skolplikten. Genom skolplikten skall eleverna få de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som behövs för deras deltagande i samhällslivet. Skolpliktens innehåll är inte statiskt utan beroende av samhällsutvecklingen. I viss mån kan det självfallet diskuteras vad som är eller bör

vara skolpliktens närmare innehåll vid en viss tid. Det kan också diskuteras i vad mån skolplikten bör kunna ha ett avvikande innehåll för vissa barn, t. ex. utländska barn som tillfälligt vistas här i landet. Jag kommer in på dessa frågor i det följande.

Enligt min mening är det emellertid helt klart att förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i en fristående skola – dvs. de minimikrav som bör ställas – i princip bör fastställas utifrån en jämförelse med grundskolan. Kärnan i det som grundskolan ger är en nödvändig förberedelse för elevernas framtid. Eleverna måste därför få denna utbildning även om skolgången inte fullgörs i grundskolan. Samhället har ett ansvar för att så sker.

Som jag tidigare berört har grundskolan till uppgift att ge eleverna såväl kunskaper och färdigheter som skolning i övrigt. Det är i princip fråga om sådana kunskaper och färdigheter som är av grundläggande betydelse för alla oavsett deras kommande verksamhet. Av naturliga skäl skall kunskaperna och färdigheterna bilda underlag för i första hand en verksamhet i det svenska samhället. Vad som skall läras ut bestäms med hänsyn till detta. Med skolning i övrigt syftar jag på social träning och på tillägnande av de grundläggande värderingar i fråga om demokrati, jämlikhet m. m. på vilka det svenska samhället bygger.

SEH-kommittén har som allmän princip föreslagit kravet att en fristående skola för att skolplikten skall få fullgöras där skall ge väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolan och även i övrigt väsentligen svara mot grundskolans mål.

Även jag anser att ett krav av det slaget bör gälla. Till frågan om kravets formulering i lagtext återkommer jag i specialmotiveringen. Beträffande den närmare innebörden av kravet vill jag anföra följande. Jag lämnar t. v. åt sidan sådana särskilda frågor som betydelsen av träning i svenska språket och undervisningsspråkets roll i detta sammanhang samt hänsynen till att vissa skolpliktiga elevers anknytning till Sverige kan vara tillfällig.

Vad gäller kunskaper och färdigheter vill jag till att börja med för undanröjande av missförstånd klargöra att det självfallet inte föreligger hinder mot att en fristående skola t. ex. har ett ämne som saknas i grundskolan eller i ett visst ämne ger undervisning upp till en högre nivå än grundskolan. Vad som från samhällets sida i dess och elevernas intresse skall säkerställas är att eleverna inte går miste om något väsentligt som de skulle ha fått i grundskolan.

I läroplanen för grundskolan (Lgr 80) finns timplaner och kursplaner. Det kan inte krävas att en fristående skola skall tillämpa dessa i vidare mån än som behövs för att skolan skall kunna förmedla väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolan.

Jag vill erinra om att kursplanerna i Lgr 80 ger en tämligen stor handlingsfrihet. Mål och huvudmoment för de olika ämnena bestäms där efter stadium (låg-, mellan- resp. högstadium) och inte efter årskurs. Huvudmo-

menten anger vad som måste ingå i skolans undervisning. Till detta obligatoriska lärostoff hör vad man brukar kalla baskunskaper och basfärdigheter. Men för att eleverna skall få tillräckliga kunskaper och färdigheter behövs komplement till det obligatoriska lärostoffet. Beträffande innehållet i dessa komplement ges ett stort utrymme för val genom lokala beslut delvis med hänsyn till elevernas egna önskemål.

Kravet på att den fristående skolans undervisning skall ge väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans bör i princip innebära att baskunskaper och basfärdigheter och det som i övrigt utgör obligatoriskt lärostoff i grundskolan förmedlas i den fristående skolan. Men det räcker inte med detta. Liksom eleverna i grundskolan behöver eleverna i den fristående skolan komplement för att få tillräckliga kunskaper och färdigheter. När det gäller innehållet i komplementen bör den fristående skolan kunna ha en ännu större frihet än grundskolan, men de kunskaper och färdigheter som den fristående skolan ger måste sammantagna nå väsentligen den nivå som nås i grundskolan. Det bör inte kunna ställas krav på att den fristående skolan skall erbjuda eleverna samma valmöjligheter som grundskolan, även om det är önskvärt. Den fristående skolan med dess särprägel och begränsningar innebär ett val i sig.

Det bör vara möjligt att i en fristående skola ge vissa ämnen en mer och andra en mindre framskjuten ställning än de har i grundskolan. Förskjutningen får dock inte bli så stor, att eleverna i vissa ämnen inte når upp till en i jämförelse med grundskolan godtagbar standard. Vad gäller frågan om förskjutningar i tiden i förhållande till grundskolan är självfallet det viktigaste att den fristående skolan som slutresultat av undervisningen under elevernas skolpliktstid ger väsentligen detsamma som grundskolan efter årskurs 9. Det bör inte vara uteslutet för en fristående skola att förlägga inläringen av visst stoff till ett annat stadium än som sker i grundskolan.

I likhet med kommittén finner jag det angeläget att de fristående skolorna, när det gäller sättet att undervisa, har vida möjligheter att söka sig fram på egna vägar. Grundskolans undervisning är för övrigt inte låst till någon viss metod.

Som jag tidigare berört är skolplikten avsedd att tillföra eleven inte bara kunskaper och färdigheter. Eleven skall också ges social träning. En fristående skola behöver inte ha samma arbetssätt som grundskolan men den måste ge eleverna erfarenheter av att arbeta både på egen hand och i samverkan med andra. Det är viktigt att eleverna får erfarenheter av ett arbetssätt som innebär demokratisk träning och fostran. En motsvarighet till grundskolans klassrådsverksamhet kan vara ett sätt att ge eleverna sådana erfarenheter.

Enligt mål och riktlinjer i grundskolans läroplan skall skolans verksamhet präglas av de grundläggande värderingar om demokrati, tolerans, jämlikhet m. m. på vilka det svenska samhället bygger. Skolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera barn och ungdomar att vilja omfatta vår

demokratis grundläggande värderingar och låta dessa komma till uttryck i praktisk, vardaglig handling. Jag anser det självklart att samhället i sitt och elevernas intresse måste ställa ett motsvarande krav på fristående skolor. För att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande måste skolan i sin undervisning och övriga verksamhet omfatta det svenska samhällets grundläggande värderingar och de riktlinjer för fostran och utveckling som anges i målen för grundskolan. En fristående skola måste därför utveckla sådana egenskaper hos eleverna som kan bära upp och förstärka demokratins principer om tolerans, samverkan och likaberättigande mellan människorna. En fristående skola bör exempelvis inte godkännas om den inte är beredd att verka för jämställdhet mellan kvinnor och män. Den kan självfallet inte heller godkännas, om den vill tillämpa aga eller andra lagstridiga uppfostringsmetoder. Verksamheten bör inom mycket vida ramar kunna präglas av olika åskådningar och värderingar, men det finns alltså gränser som samhället bestämt måste hävda.

Att en fristående skola är präglad av ett speciellt synsätt får självfallet inte leda till att undervisningen ger eleverna en ensidig bild av det som lärs ut. Skolan måste respektera att människor i vårt land har skiljaktiga meningar och värderingar och redovisa dessa. Det måste råda tolerans och öppenhet i skolans verksamhet och undervisningen måste vara saklig och allsidig.

Givetvis bör det också ställas ett krav på att den fristående skolan har en god omvårdnad om eleverna och försöker hjälpa dem som har svårigheter. Elevvården bör emellertid kunna läggas upp på ett annat sätt än i grundskolan.

Vad gäller studie- och yrkesorientering anser jag att en fristående skola måste inrymma insatser i form av såväl personlig vägledning som arbetslivsförberedelse både i undervisningen och i andra delar av skolans verksamhet. Insatserna bör i stort kunna tåla en jämförelse med grundskolan. Jag anser t. ex. att det i princip skall krävas att en fristående skola liksom grundskolan anordnar praktisk arbetslivsorientering. Omfattningen och utformningen av arbetslivsorienteringen kan däremot vara en annan än i grundskolan. Det är önskvärt att fristående skolor liksom grundskolan etablerar kontakter med arbetslivet och samhället i övrigt. Om en fristående skolas egna resurser befinns otillräckliga bör samverkan mellan skolan och grundskolans personal vara naturlig i den mån så kan ske utan kostnad eller olägenhet för det allmänna skolväsendet.

De överväganden som jag nu har redovisat gäller i huvudsak de minimikrav som bör ställas för att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande. Om dessa krav är uppfyllda får skolan utforma sitt program på det sätt den finner lämpligt. Jag vill i detta sammanhang framhålla det angelägna i att skolan beaktar de allmänna och övergripande mål som skall vara gemensamma för alla skolor men som kan komma till uttryck i verksamheten på olika sätt. Jag tänker här framför allt på elever-

nas utveckling till fria och självständiga människor, som kan ta ansvar och söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättra sina egna och sina medmänniskors livsvillkor. Det är viktigt att varje skola finner sina former för att ge eleverna en sådan utveckling. Samverkan inom skolan har här stor betydelse, liksom skolans kontakter med hemmen och med det omgivande samhället. Eleverna bör för sin egen utveckling ges en egen roll inte bara när det gäller samverkan inom skolan utan också i samspelet mellan hem och skola och i skolans samhällskontakter.

5.3 Särskilda frågor om undervisningen

Jag har i det föregående angett de förutsättningar som enligt min mening bör föreligga för att skolplikten skall kunna fullgöras i fristående skolor. Jag har därvid angett att förutsättningarna bör fastställas utifrån en jämförelse med grundskolan och varför så bör ske. Jag lämnade öppna sådana särskilda frågor som betydelsen av träning i svenska språket och undervisningsspråkets roll i sammanhanget. Jag skall nu behandla dessa frågor. De har betydelse främst för dem som inte har svenska som modersmål.

Ett betydande antal av de skolpliktiga eleverna i Sverige har ett annat modersmål än svenska. Det gäller flera av de barn som tillhör de inhemska språkliga minoritetsgrupperna samt många av de barn som har invandrat till Sverige eller är barn till invandrare. Därtill kommer ett antal barn till utlänningar som vistas här i landet för uppdrag som varar endast en kortare tid.

Fram till slutet av 1960-talet hade det allmänna skolväsendet mycket begränsade möjligheter att erbjuda barn med annat modersmål än svenska undervisning i och på modersmålet. Främst till följd av detta har ett antal fristående skolor inrättats av språkliga minoriteter i Sverige. Till de nu existerande skolorna av detta slag hör de estniska skolorna i Stockholm och Göteborg samt i viss mån den tyska skolan i Stockholm. I sammanhanget kan också nämnas 1962 års nomadskolereform som ger barn till samer rätt att fullgöra sin skolplikt i sameskolan i stället för i grundskolan. Sameskolan är en statlig skolform. Det kan också nämnas att några av de nu existerande fristående skolorna med s. k. konfessionell inriktning har tillkommit som en följd av invandringen till Sverige, t. ex. S:t Eriks katolska skola och den judiska Hillelskolan.

Frågan om dessa s. k. minoritetsskolors ställning i det svenska skolväsendet utreddes av 1964 års utlands- och internatskoleutredning (SOU 1966: 55). Regeringens ställningstagande till utredningens förslag redovisades i 1968 års proposition angående undervisning för utlandssvenska barn samt för barn till vissa minoriteter i Sverige (prop. 1968: 67, SU 1968:129, rskr 1968: 303). Där angavs som en allmän princip att inflyttade språkliga minoriteters barn bör undervisas tillsammans med övriga barn och inte i särskilda skolor (prop. s. 57). Av särskilda skäl skulle dock

statsbidrag utgå till de estniska skolorna och Hillelskolan. Denna grundläggande princip om att språkliga minoriteters barn bör undervisas i samma skolor som övriga barn har på nytt understrukits i 1975 års riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken (prop. 1975:26, InU 1975:6, rskr 1975:160). I dessa uttalas att invandrabarnen i görligaste mån bör erbjudas möjlighet att genom åtgärder inom det allmänna skolväsendet bevara och utveckla sin språkliga och kulturella identitet (prop. s. 71 f.).

Genom de riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken som antogs år 1975 och den s. k. hemspråksreformen (prop. 1975/76:118, UbU 1975/76:33, rskr 1975/76:391 och prop. 1976/77:22, UbU 1976/77:10, rskr 1976/77:111) har målet för undervisningen för barn med annat modersmål än svenska angetts vara att främja en utveckling till aktiv tvåspråkighet. För invandrabarn och andra som har annat hemspråk än svenska finns därför inom det allmänna skolväsendet särskilda möjligheter att erhålla undervisning i eller få studiehjälp på hemspråket samt undervisning i svenska som främmande språk. Sedan några år pågår även försöksverksamhet med jämkade timplaner på grundskolans låg- och mellanstadier såsom en förberedelse för övergång till svenskspråkig undervisning senast på högstadiet. Försöksverksamheten innebär bl. a. möjligheter att anordna s. k. hemspråksklasser med undervisningen till en början helt bedriven på hemspråket.

Under senare tid har frågan om undervisningsspråkets roll för barn med annat språk än svenska som modersmål fått förnyad aktualitet. Röster har höjts för ändringar inom i första hand det allmänna skolväsendet som går ut på att eleverna under åtminstone hela skolpliktstiden skall kunna få i princip all undervisning på sitt modersmål. Därtill har krav ställts på att lärostoffet i större utsträckning borde spegla förhållandena inom modersmålets kulturområde. Debatten har i första hand gällt finska barn men även från andra grupper har önskemål framförts om åtgärder i denna riktning.

I direktiven för SEH-kommittén sågs att önskemålen från invandrarhåll om att invandrabarnen skall ha möjlighet till undervisning i egna skolor har tillfört debatten om enskilda skolor ytterligare en dimension som bör övervägas i ett vidare sammanhang.

SEH-kommittén konstaterar att det allmänna har ett ansvar för att alla skolpliktiga barn ges möjlighet till en tillfredsställande undervisning. Därför bör, enligt kommittén, det allmänna skolväsendet inrymma sådana anordningar att invandrabarnens särskilda behov i skälig mån kan bli tillgodosedda. SEH-kommittén redovisar således den principiella uppfattningen att lösningar på skolpliktiga invandrabarns utbildningsbehov skall kunna sökas inom grundskolans ram. Kommittén finner därför inte skäl att för invandrabarnen föreslå särskilda regler om skolpliktens fullgörande i fristående skola. Kommittén utgår från att fristående skolor för att godkännas för skolpliktens fullgörande skall ge en undervisning som väsentligen motsvarar grundskolans i enlighet med den princip som nu gäller, vilket

enligt kommittén innebär att den övervägande delen av undervisningen sker på svenska.

Efter det att SEH-kommittén avslutat sitt arbete i denna del har regeringen i juli 1981 tillkallat en särskild utredare för att behandla invandrarfrågor inom skolväsendets och vuxenutbildningens område. Utredaren bedriver sitt arbete under namnet språk- och kulturarvsutredningen (SKU, U 1981:04). I direktiven anförs att det nu finns några års erfarenhet av de åtgärder som har vidtagits under 1970-talet beträffande hemspråksundervisningen samtidigt som en diskussion förts om den fortsatta inriktningen av invandrar- och minoritetspolitiken. Behov finns av att närmare analysera olika frågor som aktualiserats på skolområdet och inom vuxenutbildningen med hänsyn till målen för invandrar- och minoritetspolitiken.

I direktiven anförs vidare bl. a. att konsekvenserna av den hittillsvarande försöksverksamheten med enspråkiga klasser och möjligheterna att genomföra tvåspråkiga undervisningsformer bör klarläggas. I sammanhanget skall också klargöras närmare på vilket sätt de olika motiven för hemspråksundervisningen kan komma till uttryck vad gäller undervisningens organisation. Utredaren bör vidare överväga vilken benämning som bör användas för de språk som undervisningen avser. Definitionen av vilka som har behov av och rätt till olika former av invandrarundervisning bör också enligt direktiven preciseras klarare liksom även innebörden av aktiv tvåspråkighet i undervisningen. Frågor om undervisningen för finskspråkiga barn skall därvid behandlas med förtur.

Ställningstaganden i frågor av detta slag har inte bara utbildningspolitisk utan även kulturpolitisk betydelse. Jag vill i detta sammanhang erinra om den år 1980 tillsatta invandrapolitiska kommittén (A 1980:04), i vars uppdrag bl. a. ingår att närmare analysera begreppen etnisk och språklig minoritet och att utreda frågan om samhällets möjligheter att på längre sikt erbjuda språkliga minoriteter i Sverige utbildning, omsorg och service på deras eget språk. Kommittén skall även överväga om det är ändamålsenligt att införa samma stödåtgärder för alla etniska minoriteter utan hänsyn till deras storlek och särskilda förhållanden och behov.

I nu rådande läge vill jag rent allmänt framhålla följande. De förslag som har framförts i den allmänna debatten med innebörd att annat språk än svenska genomgående skall kunna vara undervisningsspråk i den obligatoriska skolan kräver djupgående överväganden. Hithörande frågor kan inte få en varaktig lösning förrän om några år, när bl. a. resultatet av pågående utredningar föreligger. Först då blir det möjligt att utifrån ett vidare perspektiv ta ställning till hur undervisningen för barn med annat språk än svenska som hemspråk bör anordnas vare sig det sker inom det allmänna skolväsendet eller i fristående skolor. T. v. måste man beträffande svenska språkets roll i undervisningen utgå från nuvarande förhållanden.

Jag anser, som jag tidigare har angett, att en grundläggande förutsättning för godkännande av fristående skolor för skolpliktens fullgörande bör vara

att undervisningen i dessa skolor ger väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolan och även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans mål. I detta ligger också ett krav på att de skall ge väsentligen samma färdigheter i svenska språket som grundskolan. Detta gäller både elever med svenska som modersmål och elever med annat modersmål. Ett syfte med grundskolans undervisning är att förbereda eleverna för en tillvaro i det svenska samhället och ge dem möjligheter att här bedriva fortsatta studier eller inträda i arbetslivet. Bristfälliga kunskaper i svenska språket ger sämre utbildningsmöjligheter och sämre möjligheter på arbetsmarknaden.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till innehållet i grundskolans undervisning anser jag att tills vidare bör gälla att den övervägande delen av en fristående skolas undervisning skall ske på svenska. Annars kan skolan enligt min mening inte anses uppfylla kraven på att ge väsentligen det som grundskolan förmedlar. Jag är således inte beredd att föreslå att skolor som bygger övervägande delen av sin undervisning på annat språk än svenska skall få godkännas för skolpliktens fullgörande utan får i den frågan hänvisa till pågående utredningar. Som framgår av vad jag anfört bör emellertid vissa inslag i undervisningen kunna ske på annat språk än svenska. Mina närmare överväganden härvidlag utvecklar jag i specialmotiveringen.

Jag har här talat om fristående skolor som är avsedda för skolpliktiga elever i allmänhet. Jag övergår nu till att behandla s. k. internationella skolor.

SEH-kommittén har föreslagit att en sådan fristående skola, som bedriver hela eller den övervägande delen av sin undervisning på ett annat språk än svenska, av regeringen skall kunna godkännas för fullgörande av skolplikten för barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för en längre tid eller som har andra särskilda skäl att få fullgöra sin skolplikt i en sådan skola. En förutsättning för godkännande föreslås vara att skolans undervisning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans.

Genom läroplanen för grundskolan och den allmänna förutsättningen för godkännande av fristående skolor har skolplikten fått sitt innehåll med tanke på dem som väntas stanna kvar här i landet för överskådlig tid.

Det finns emellertid barn som är skolpliktiga enligt svensk lag men som har behov av en internationellt inriktad undervisning i stället för en till svenska förhållanden anpassad undervisning. Det gäller främst barn till utländska medborgare som vistas här i landet för uppdrag under en kortare tid men även sådana svenska barn som under en stor del av sin uppväxttid är bosatta utomlands och vistas i hemlandet endast under någon kortare period. För dessa barn passar en undervisning utformad med hänsyn till svenska förhållanden mindre väl.

För dem som är bestämt inställda på att inom något eller några få år lämna Sverige, för gott eller i varje fall för åtskilliga år i utlandet, finns det

ett särskilt behov av att få undervisning efter en läroplan som i väsentliga delar avviker från den svenska grundskolans. Det innebär bl. a. att undervisningsspråket helt eller till övervägande delen kan vara ett annat än svenska. Alltför stor del av dessa elevers tid kan inte tas upp av inläring av ett språk som de bara behöver kunna använda i begränsad utsträckning under ett par tre år.

Det behov som jag nu beskrivit har tagit sig uttryck i ett antal fristående skolor, nämligen en engelskspråkig skola i Göteborgs kommun, en engelskspråkig skola i Danderyds kommun samt en engelskspråkig, en franskspråkig och en tyskspråkig skola i Stockholms kommun. Undervisningen vid dessa vad jag kallar internationella skolor bedrivs inte efter svensk läroplan utan efter förebilder från England, USA, Frankrike och Västtyskland. Bland eleverna finns dels i Sverige och i utlandet födda barn som är skolpliktiga enligt svensk lag i och med att de är bosatta här i landet, dels bl. a. utländska diplomaters barn som inte omfattas av skolplikten (jämför prop. 1962: 136 s. 78 f.).

Enligt min mening står det helt klart att det för vissa kategorier finns ett behov att få fullgöra skolplikten genom en skolgång av det slag som de nu befintliga fem internationella skolorna erbjuder. Jag tänker här främst på barn till utländska medborgare som vistas i landet för uppdrag för en kortare tid. Men det finns också vissa andra barn som har särskild nytta av en sådan internationellt inriktad undervisning. Det gäller framför allt utlandssvenskars barn som under en stor del av uppväxttiden är bosatta utomlands och vistas i Sverige endast under någon kortare period. Det kan tänkas att även vissa andra barn kan ha särskild nytta av en sådan internationellt inriktad undervisning, om de på andra sätt än genom skolan kan få de kunskaper i svenska språket och om svenska förhållanden som de behöver och som en internationell skola inte kan ge även om den inrymmer viss undervisning i dessa avseenden.

Jag anser därför att det i skollagens bestämmelser om skolplikten och godkännande av fristående skolor för skolpliktens fullgörande skall finnas ett utrymme för sådana s. k. internationella skolor i fall som jag nu har berört. Mina närmare överväganden därvidlag redovisar jag i specialmotiveringen.

Som jag strax återkommer till anser jag att det bör ankomma på regeringen att godkänna internationella skolor för fullgörande av skolplikten.

5.4 Särskilda frågor om godkännande av fristående skola

Som jag tidigare har redovisat skall enligt 34 § skollagen i dess nuvarande lydelse en fristående skola godkännas för skolpliktens fullgörande om två villkor är uppfyllda. Enligt det första skall skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvara grundskolans. Jag har nyss angett vad som enligt min mening bör gälla därvidlag i fortsätt-

ningen. Enligt det andra av de nuvarande villkoren skall skolan förestås av en person som äger erforderlig skicklighet för undervisningen och som är väl lämpad att förestå en skola.

SEH-kommittén har föreslagit att detta andra villkor skall kvarstå oförändrat.

De remissinstanser som har yttrat sig i denna fråga har inte haft några erinringar mot detta.

Som jag återkommer till i specialmotiveringen ligger det i det första villkoret med den nya lydelse som jag föreslår ett krav på att undervisningen bedrivs med erforderlig skicklighet. I villkoret ligger också ett krav på en i pedagogiskt hänseende tillfredsställande skolledning. Grundskolan har rektorer vilka i regel tidigare har tjänstgjort som lärare. Jag finner emellertid inte skäl att som villkor för godkännande av en fristående skola kräva att skolan skall ha en särskilt utsedd föreståndare som själv har kompetens att undervisa i skolan. Det man vill uppnå med sådana krav bör kunna uppnås på annat sätt. Enligt min mening behövs alltså ingen motsvarighet till det nuvarande andra villkoret i 34 § skollagen.

F. n. gäller att fråga om godkännande av skola enligt 34 § skollagen prövas av skolstyrelsen i den kommun där skolan är belägen (10 § skollagen).

Av förarbetena (prop. 1962: 136 s. 61) framgår att skolstyrelsen ansågs vara den myndighet som lättast och enklast kunde skaffa sig kunskap om underlaget för prövningen av frågan om godkännande. Behovet av enhetlighet vid bedömningen ansågs i huvudsak bli tillgodosett genom att skolstyrelsens beslut kunde överklagas.

SEH-kommittén har övervägt möjligheten att låta frågan om godkännande prövas av en central myndighet. Som grund för dessa överväganden anförde kommittén att det är angeläget att prövning av skola enligt 34 § skollagen sker på ett så enhetligt sätt som möjligt för hela landet. En sådan enhetlig prövning skulle enligt kommittén måhända lättast kunna uppnås, om beslutet fattades av central myndighet. För ett bibehållande av nuvarande ordning talar emellertid enligt kommittén bl. a. det faktum att utvecklingen gått mot att kommunerna i större utsträckning än tidigare får fatta beslut beträffande skolverksamheten. Skolstyrelsen anses också ha de bästa förutsättningarna för att skaffa sig information och kunskap om underlaget för ett beslut om godkännande av skola enligt 34 § skollagen. Kommittén har vid en sammanvägning av olika synpunkter stannat för uppfattningen att det f. n. inte finns några avgörande skäl för en ändring av den nuvarande ordningen.

Remissinstanserna tillstyrker i allmänhet att skolstyrelserna även fortsättningsvis skall besluta om godkännande av fristående skola enligt skollagens 34 §. Ett antal länskolnämnder anser emellertid att länskolnämnden, med hänsyn till krav på lika behandling och enhetlig praxis, borde besluta om godkännande av fristående skola efter hörande av den lokala skolstyrelsen.

Jag anser i likhet med SEH-kommittén att det finns både skäl som talar för att det är skolstyrelsen som bör fatta beslut om godkännande och skäl som talar för att den statliga skoladministrationen bör fatta sådana beslut.

Det är väsentligt att så långt möjligt säkerställa att lagbestämmelserna om förutsättningarna för godkännande tillämpas riktigt. En svårighet är att lagbestämmelserna med nödvändighet blir allmänt hållna och därför ger ett visst utrymme för olika tolkningar. Enhetlig bedömning måste emellertid eftersträvas. Jag vill i dessa sammanhang påpeka att överklagande blir aktuellt endast när en framställning om godkännande har avslagits. Det går alltså inte att den vägen rätta till fall där ett godkännande har lämnats på otillräckliga grunder.

Dessa förhållanden talar i och för sig närmast för att den statliga skoladministrationen bör fatta beslut om godkännande. Skolstyrelserna har emellertid hittills handlagt dessa frågor och bör kunna göra det även i fortsättningen. Skolstyrelsen får anses vara den skolmyndighet som har de bästa förutsättningarna att informera sig om och bedöma de faktiska förhållandena beträffande en fristående skola i kommunen. Utvecklingen har vidare gått mot att kommunerna i allt större utsträckning fattar beslut rörande skolverksamheten, låt vara att denna aspekt har mindre betydelse i detta sammanhang där det är fråga om rättstillämpning och inte om att ge utrymme för en lokal uppfattning. Mot denna bakgrund anser jag att övervägande skäl talar för att behålla den nuvarande ordningen med skolstyrelsen som beslutsmyndighet.

De besvärsmåttelser som kommer att gälla fr. o. m. den 1 juli 1982, om riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen enligt prop. 1981/82: 167, innebär att skolstyrelsens beslut i ärenden av det aktuella slaget kan överklagas hos skolöverstyrelsen och att skolöverstyrelsens beslut kan överklagas hos regeringen. Jag återkommer till frågan i specialmotiveringen men vill redan nu säga att jag inte föreslår någon ändring i denna instansordning.

Vad jag hittills har anfört om godkännande av fristående skolor avser sådana skolor i allmänhet. När det gäller vad jag kallar internationella skolor krävs en prövning av delvis annan och mer komplicerad natur. I likhet med SEH-kommittén anser jag därför att prövningen bör ankomma på regeringen.

Som framgår av min tidigare redovisning gör skollagen i fråga om godkännande åtskillnad mellan statsunderstödda och icke statsunderstödda fristående skolor. Det är endast de icke statsunderstödda skolorna som måste godkännas enligt 34 § skollagen. För statsunderstödda fristående skolor gäller enligt 33 § skollagen att skolplikten får fullgöras i sådana skolor enligt bestämmelser som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar. Denna skillnad i fråga om förutsättningarna för att skolplikten skall få fullgöras i en viss skola är av formell art. Enligt min mening bör enhetlighet eftersträvas även i denna fråga. Jag återkommer till detta i specialmotiveringen.

Den myndighet som tar ställning till om godkännande skall lämnas bör också vara den som på förekommen anledning prövar om godkännandet skall återkallas. Jag behandlar frågor om återkallande av godkännande i specialmotiveringen.

6 Allmänna förutsättningar för statsbidrag till fristående skolor

6.1 Statsbidrag och andra finansieringsformer i nuläget

De fristående skolorna finansierar i allmänhet sin verksamhet delvis genom elevavgifter. Dessa är av varierande storlek beroende på kostnaderna och på vilka övriga finansieringskällor som står till buds. Stöd från bl. a. organisationer och stiftelser som på ett eller annat sätt har anknytning till huvudmannen och föräldrainsatser av olika slag spelar i vissa fall en stor roll. Dessutom får en del fristående skolor stöd i olika former från det allmänna.

Det kommunala stödet till fristående skolor varierar från kommun till kommun i fråga om såväl omfattning som former. Åtskilliga kommuner lämnar bidrag till läroböcker, skolmåltider och hälsovård, antingen i form av direkt bidrag – framför allt när det gäller läroböcker – eller på så sätt att eleverna får inta sina måltider och besöka hälsovården i närmast belägna kommunala skola. Det förekommer också att en kommun uppläter lokaler kostnadsfritt. När den fristående skolan ligger i en annan kommun än elevens hemkommun, lämnar vissa kommuner bidrag till skolan motsvarande en del av den interkommunala ersättning som utgår när barn från kommunen går i en annan kommuns grundskola.

Vad gäller statligt stöd vill jag erinra om de principer som uttalades i samband med tillkomsten av grundskolan och som jag har redovisat i det föregående. För externatskolornas del skall det alltså finnas en stark pedagogisk motivering eller andra liknande särskilda skäl för bidrag. För internatskolorna krävs för bidrag att skolan tar emot barn till utlandssvenskar och andra barn som har behov av skolgång i internatform. I fråga om såväl externat- som internatskolor skall en prövning göras av riksdagen från fall till fall.

Som jag nämnt inledningsvis lämnas f. n. statsbidrag till en s. k. riksinternatskola och sju andra fristående skolor med undervisning på grundskolnivå. Dessutom utgår statsbidrag av tillfällig karaktär till ytterligare ett antal skolor.

De sju fristående skolorna får statsbidrag enligt olika grunder och på olika villkor i övrigt.

Tre av skolorna, Franska skolan i Stockholm, Göteborgs högre samskola och Lundsbergs skola i Storfors, har förklarats berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor.

Enligt denna förordning utgår statsbidrag med i princip 60% av ett bidragsunderlag som omfattar kostnad för avlöning till skolledare och lärare. Regeringen kan dock besluta om högre bidrag och f. n. erhåller de aktuella skolorna täckning för den största delen av sina kostnader för skolledare och lärare. I och med att skolorna får statsbidrag enligt den nämnda förordningen omfattas de av privatskolförordningen (1967: 270). Det innebär en ganska ingående reglering efter mönster från vad som gäller eller har gällt för grundskolan.

Vad gäller skolornas särskilda karaktär kan nämnas att Lundsbergs skola är en internatskola, medan de båda andra har en speciell pedagogisk profil. Franska skolan lägger tonvikt vid det franska språket och den franska kulturen och Göteborgs högre samskola tillämpar montessoripedagogik.

De övriga fyra fristående skolor för skolpliktiga barn som får statsbidrag är de estniska skolorna i Stockholm och Göteborg samt Hillelskolan i Stockholm och Kristofferskolan i Stockholm. Statsbidraget för de estniska skolorna och Hillelskolan har motiverats av bl. a. humanitära skäl. När det gäller Kristofferskolan har motiveringen varit att det är av värde i pedagogiskt hänseende för det svenska skolväsendet att det finns en skola som bygger på den s. k. waldorfpedagogiken. Till dessa fyra skolor utgår statsbidrag enligt särskilda förordningar, nämligen förordningen (SÖ-FS 1978: 186) om statsbidrag till de estniska skolorna, förordningen (SÖ-FS 1978: 175) om statsbidrag till Hillelskolan i Stockholm och förordningen (SÖ-FS 1978: 174) om statsbidrag till Kristofferskolan i Stockholm. Dessa skolor får statsbidrag som täcker nästan hela normalkostnaden för lärare och, såvitt gäller Hillelskolan och Kristofferskolan, också skolledare.

Som statsbidragsvillkor gäller för de estniska skolorna bl. a. att de skall följa en läroplan som skolöverstyrelsen fastställer samt för Hillelskolan och Kristofferskolan att de skall följa av skolöverstyrelsen fastställda timplaner och andra föreskrifter.

F. n. lämnas statsbidrag av tillfällig karaktär till ytterligare ett antal fristående skolor. Riksdagen har för budgetåren 1981/82 och 1982/83 för andra waldorfskolor än Kristofferskolan anvisat medel som får användas för att täcka skolornas underskott (prop. 1981/82: 25, UbU 1981/82: 7, rskr 1981/82: 124 och prop. 1981/82: 100 bil. 12 p. D 11, UbU 1981/82: 17, rskr 1981/82: 232). Detta bidrag utgår i avvaktan på ställningstagande till SEH-kommitténs förslag.

6.2 Fristående skolors inverkan på statliga och kommunala kostnader för grundskolan

SEH-kommittén har i sitt betänkande behandlat fristående skolors inverkan på statliga och kommunala kostnader för grundskolan. Jag vill i det följande redovisa hur jag ser på dessa effekter och redogör först kortfattat för grundskolans statsbidragssystem.

Kostnaderna för grundskolan fördelar sig grovt räknat jämnt mellan staten och kommunerna. Genom statsbidrag får kommunerna bl. a. den största delen av kostnaden för skolledare och lärare täckt. Kommunerna får i princip själva svara för kostnaderna för skollokaler (nuvarande statsbidrag avvecklas helt vid utgången av juni 1982), utrustning av dessa, läromedel, skolhälsovård och övrig elevvård, skolskjutsning och andra verksamheter av pedagogisk och social art.

Sedan läsåret 1978/79 ger staten bidrag till den kommunala grundskolan enligt förordningen (1978: 345) om statsbidrag till driftkostnader för grundskolan, m. m. Därmed infördes ett nytt statsbidragssystem, som innebär att statsbidraget till kostnader för lärarlöner och vissa anordningar beräknas på ett schabloniserat sätt.

Statsbidraget består av *basresurser* och en *förstärkningsresurs*. Härtill kommer ett *tilläggsbidrag* samt *särskilda bidrag* för speciella ändamål.

Bidrag till kostnader för lärarlöner utgår huvudsakligen i form av *basresurser*. En basresurs beräknas i normalfallet för varje påbörjat 25-tal elever såvitt gäller lågstadiet och för varje påbörjat 30-tal elever såvitt gäller de båda högre stadierna vid en skolenhet. Länsskolnämnderna beslutar hur många basresurser som skall utgå för skolenheterna i kommunerna.

Statsbidraget till basresurserna beräknas med utgångspunkt i dels ett antal veckotimmar, beroende på bl. a. årskurs, dels ett riksgenomsnittligt timpris för lärarlöner per stadium. Veckotimpriset utgörs av årskostnaden för en veckotimme i basresursen och fastställs årligen med hjälp av lönestatistik. För varje stadium finns i fråga om veckotimpriset fem arvodesgrupper. Kommunerna fördelas på dessa grupper efter den faktiska kostnadens avvikelse från riksgenomsnittet.

Bidrag till kostnader som avser olika insatser för undervisning och andra särskilda insatser under skoldagen inom grundskolan utgår i form av en *förstärkningsresurs*. Förstärkningsresursen har ersatt flertalet tidigare specialdestinerade bidrag (bl. a. bidragen till specialundervisning, resurstimmar och fritt valt arbete). Förstärkningsresursen utgår med hänsyn till antalet elever i kommunens grundskola. Statsbidraget till förstärkningsresursen anges i veckotimmar och beräknas efter ett veckotimpris som är lika för alla stadier och för alla kommuner.

Med anledning av riksdagens beslut om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola m. m. (prop. 1981/82: 15, UbU 1981/82: 6, rskr 1981/82: 115) kommer förstärkningsresursen fr. o. m. den 1 juli 1982 att beräknas med hänsyn till att den skall inrymma medel för studie- och yrkesorientering i grundskolan och för s. k. uppföljande verksamhet för dem som efter avslutad grundskola inte genomgår utbildning eller har arbete.

Till kostnader för vikarier i vissa fall och vissa andra anordningar utgår bidrag i form av *tilläggsbidrag* beräknat efter en viss procentsats på bidragen till basresurser och förstärkningsresurs. Procentsatsen för redo-

visningsåret 1980/81 är 13,2. För senare redovisningsår har procentsats ännu inte fastställts slutligt.

Utöver de här nämnda bidragen utgår *särskilda bidrag* till vissa andra kostnader, såsom för skoldirektör, rektor och studierektor, särskild undervisning och undervisning i hemspråk, samlad skoldag och vissa socialavgifter. Fr. o. m. den 1 juli 1982 kommer det också att finnas ett särskilt statsbidrag till lokal skolutveckling, dvs. personalutbildning och lokalt utvecklingsarbete. En del av dessa bidrag är i viss mån kopplade till bl. a. bidragen till basresurserna. Det skulle föra för långt att här redovisa efter vilka grunder de särskilda bidragen framräknas. Jag kommer i mina förslag i det följande att huvudsakligen uppehålla mig vid de beräkningsgrunder som gäller för basresurserna.

För de statsbidrag till grundskolan som jag här har redovisat gäller sedan den 1 juli 1981 förordningen (1981:449) om minskning av vissa statsbidrag till kommunal utbildning. Det innebär att bidragen minskas med två procent av de belopp som annars skulle ha utgetts.

Skolpliktiga elever som går i fristående skola minskar elevantalet i den eller de kommuners skolor varifrån de kommer. I vilken utsträckning denna minskning även leder till reducering av berörda kommuners basresurser kan, som SEH-kommittén anför, inte besvaras generellt. Det har sin grund i sättet att beräkna basresurser. Eftersom basresurserna utgår per påbörjat 25-tal elever resp. 30-tal elever i de olika årskurserna kan i ett extremfall en enda elevs övergång till fristående skola innebära att en basresurs försvinner. Å andra sidan kan i andra extremfall ända upp till 24 resp. 29 elever övergå utan att så sker. SEH-kommittén har genom olika beräkningar kommit fram till att med ungefär nuvarande omfattning av skolverksamhet i fristående skolor det lika ofta inträffar att basresursmängden i det kommunala skolväsendet förblir oförändrad när elever går till fristående skola, som att basresurserna minskar och staten får minska de utgifter. Detta gäller sett över en längre tidsperiod och sammantaget för de kommuner i vilka fristående skolor finns.

Förstärkningsresursen är elevrelaterad. När det gäller denna kan därför direkt konstateras att statens kostnader minskar för varje elev, som lämnar grundskolan och går till fristående skola.

Förstärkningsresursen skall till en del användas till insatser för elever med särskilda behov. Det förtjänar i detta sammanhang att framhållas att det är förhastat att anta att endast elever utan särskilda behov går i fristående skolor. SEH-kommittén påpekar att det i Waldorfskolor och flertalet skolor med en arbetsmiljö med konfessionell prägel i samma utsträckning som i grundskolan finns elever, som har behov av särskilda insatser.

Att staten gör en besparing i fråga om förstärkningsresursen genom att vissa elever går i fristående skolor utan statsbidrag är alltså helt klart. I fråga om basresurserna är statens besparing inte lika lätt att bedöma. En

liten fristående skola ger i nu aktuellt hänseende inte alltid någon besparing. När de fristående skolorna är större är det emellertid troligt att besparingar uppstår. Staten gör även besparingar i fråga om tilläggsbidrag och bidrag till socialavgifter. Härtill kommer vissa andra eventuella besparingar (kostnader för skolledning, stödundervisning, undervisning i hemspråk m. m.).

Norrköpings och *Södertälje kommuner* har i sina remissyttranden visat att omfattningen av de besparingar som staten gör stämmer väl överens med SEH-kommitténs beräkningar. Södertälje kommun anger således att i kommunen befintliga ca 200 elever i Waldorfskolor innebär en besparing för statsverket med mer än 1 milj. kr. för läsåret 1980/81. Jag vill också erinra om vad jag anförde i den proposition som låg till grund för riksdagens beslut hösten 1981 om ett tillfälligt bidrag till Waldorfskolor (prop. 1981/82: 25 bil. 6, UbU 1981/82: 7, rskr 1981/82: 124). Jag konstaterade bl. a. att om de 1 043 elever som gick i de aktuella Waldorfskolorna skulle gå över till grundskolan skulle detta komma att leda till ökade statliga och kommunala kostnader. Kostnaden för förstärkningsresursen för 1 043 elever skulle i dåvarande löneläge motsvara närmare 3 milj. kr. per år och basresurserna ungefär lika mycket.

Vad gäller fristående skolors inverkan på de kommunala kostnaderna för grundskolan kan konstateras att besparingar kan uppstå för kommunen i första hand beträffande de rörliga kostnaderna (t. ex. läromedel och skolmältider). Som jag tidigare nämnt är det dock vanligt att kommunen på ett eller annat sätt ger stöd för dessa ändamål i fråga om elever som går i fristående skola. Beträffande kostnaderna för personal och lokaler i grundskolan kan inte besparingar göras, såvida inte så många elever går till fristående skola att personalbehovet och lokalbehovet minskar. När det gäller bl. a. skolbyggnadsverksamhet och därmed sammanhängande kostnader måste kommunerna utgå från de långsiktiga behoven. Detta innebär att en kommun kan komma att stå med delvis outnyttjade lokaler om det visar sig att oväntat många elever går till fristående skolor och de överflödiga lokalerna inte kan användas för annat ändamål.

6.3 Vissa grundläggande principiella frågor

Enligt SEH-kommittén bör inte kommunerna åläggas att lämna ekonomiskt stöd till fristående skolor. Däremot föreslår kommittén förändringar i fråga om statsbidragsgivningen inom ramen för vad kommittén funnit möjligt enligt direktiven. Enligt kommittén bör flera fristående skolor än nu kunna få bidrag. Kommittén föreslår att fristående skolor som har en särskild karaktär enligt något av tre angivna alternativ, bl. a. en speciell pedagogik eller liknande, av SÖ skall kunna förklaras berättigade till ett begränsat statligt stöd. Bidraget bör enligt kommittén beräknas per elev med utgångspunkt i systemet för statsbidrag till grundskolan, närmare bestämt basresurserna och därpå belöpande delar av tilläggsbidrag och

bidrag till socialavgifter. Kommittén föreslår för statsbidragsgivningens totala omfattning t. v. en spärr i form av en elevtalsram om 0,6–0,7 % av hela antalet skolpliktiga barn i landet. Bidrag till fristående skolor bör enligt kommittén inte få lämnas för flera elever vid sådana skolor än som ryms inom elevtalsramen. Frågan om fastställande av annat procenttal bör kunna prövas på nytt om den föreslagna ramen skulle bli fullt utnyttjad.

Vid remissbehandlingen av kommitténs förslag och i andra sammanhang har på vissa håll – som kritik mot i första hand nuvarande ordning – uttalats den principiella uppfattningen att alla fristående skolor i vilka skolplikten får fullgöras borde få åtminstone statligt bidrag. Till stöd för en sådan uppfattning har åberopats bl. a. de allmänna principerna om friheter och rättigheter samt likhet inför lagen som det svenska samhället vilar på och som har kommit till uttryck i regeringsformen. Vidare har åberopats internationella konventioner som Sverige har tillträtt och som tillförsäkrar barnen rätt till undervisning och föräldrarna rätt att ge sina barn en undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse och rätt att för barnen välja fristående skolor som uppfyller fastställda minimikrav. En del menar att de grundlagsfästa och konventionsbundna rättigheterna blir illusoriska, om ekonomiskt stöd inte lämnas. Till stöd för uppfattningen att alla fristående skolor bör få stöd har också åberopats allmänna rättvisesynpunkter. Från vissa håll har särskilt framhållits att det allmänna bör ha ett lika stort ekonomiskt ansvar oavsett om eleven går i grundskolan eller i en fristående skola och att i vart fall den besparing i kostnaderna för grundskolan som kan göras om en elev i stället väljer en fristående skola bör komma denna skola till godo.

Innan jag redovisar mina närmare överväganden om de allmänna förutsättningarna för statsbidrag till fristående skolor vill jag i korthet kommentera bl. a. de nu berörda principiella frågorna.

Det förhållandet att skolplikten får fullgöras i en fristående skola innebär enligt min mening inte någon juridisk eller moralisk skyldighet för det allmänna att ekonomiskt eller på annat sätt direkt eller indirekt understödja skolan.

Rätten att välja en fristående skola sammanhänger med allmänna principer som på ett eller annat sätt har kommit till uttryck i bl. a. regeringsformen och internationella konventioner. Av det förhållandet att en rättighet är grundlagsfäst eller konventionsbunden följer emellertid inte att det allmänna skall ha en skyldighet att ge ett särskilt stöd för rättighetens utnyttjande. Sålunda är yttrandefriheten och tryckfriheten inte förbundna med ekonomiska förpliktelser för det allmänna. Det ligger i sakens natur att vissa rättigheter består i att det allmänna i princip inte får lägga hinder i vägen.

Vad gäller rätten att välja en fristående skola i stället för grundskolan är det i och för sig ofrånkomligt att ett ekonomiskt stöd från det allmänna i vissa fall kan vara en förutsättning för att en elev skall ha råd att gå i den

fristående skolan och ibland även för att skolan skall kunna bedriva sin verksamhet. Detta förhållande är emellertid inte tillräckligt för att skapa en rätt till bidrag. På samma sätt som när det gäller vissa andra rättigheter innebär rätten att välja fristående skola i princip endast att det allmänna inte får ställa upp omotiverade hinder, såsom t. ex. sakligt ogrundade krav för skolans godkännande.

Jag vill i sammanhanget tillägga följande. Rätten att välja en fristående skola bör ses främst som ett av flera medel att tillgodose barnets rätt till undervisning och all rimlig hänsyn till föräldrarnas anspråk på att undervisningen skall vara förenlig med deras åskådning. Om det allmänna genom sitt skolväsende erbjuder de barn det gäller en skolgång som måste anses godtagbar för dem från bl. a. nu berörda synpunkter kan det enligt min mening inte föreligga någon skyldighet för det allmänna att ge ekonomiskt stöd för en skolgång i en fristående skola som deras föräldrar av ett eller annat skäl finner bättre. Grundskolan är avsedd för alla och är utformad med hänsyn till detta. Mot den bakgrunden måste det allmännas skyldigheter i princip anses fullgjorda i och med att alla oberoende av ekonomi kan gå i grundskolan.

Vad jag här har anfört om att det allmänna inte har skyldighet att lämna stöd till fristående skolor innebär inte att jag skulle avvisa tanken på att det ändå kan finnas skäl att lämna bidrag i vissa fall.

För kommunernas del finner jag inte anledning att överväga införande av någon skyldighet att understödja fristående skolor. Det bör liksom hittills få ankomma på kommunerna att inom ramen för gällande kommunalrättsliga regler avgöra i vad mån bidrag skall lämnas.

Vad gäller statligt stöd vill jag anföra följande. Såsom framgår av min tidigare redogörelse får staten totalt sett mindre kostnader för grundskolan om vissa elever inte utnyttjar sin rätt till skolgång där utan väljer fristående skolor. Till bilden hör att vissa fristående skolor för sitt fortbestånd är beroende av ekonomiskt stöd i en eller annan form från det allmänna. Om en sådan skola upphör kan eleverna normalt väntas övergå till grundskolan och därigenom påverka kostnaderna för denna.

Detta förhållande innebär att det finns ett ekonomiskt utrymme som enligt min mening bör tas till vara för att ge bidrag till fristående skolor i den mån det föreligger skäl för ett sådant stöd. Jag anser emellertid inte att bidrag bör lämnas utan vidare. Det är sålunda inte självklart att staten skall understödja varje skola som uppfyller minimikraven för godkännande. Enligt min mening bör alltså bidrag lämnas efter prövning i varje särskilt fall. Prövningen får självfallet inte göras godtyckligt. Den måste ske enligt vissa grunder. Dessa måste vara sakligt motiverade och bör enligt min mening bestämmas utifrån följande principer och allmänna synsätt.

En naturlig utgångspunkt är att den fristående skolan för att få statsbidrag skall ha en särskild prägel och inte vara en ren efterbildning av grundskolan. I princip bör för statsbidrag krävas att den fristående skolan

genom andra inslag eller en annan uppläggning av verksamheten är till allmän nytta såsom ytterligare erfarenhetsunderlag för eller annat komplement till det allmänna skolväsendet.

Jag anser alltså att enskilda individers intresse av det alternativ som en fristående skola erbjuder inte ensamt skall vara grund för statsbidrag. Det måste därutöver finnas ett allmänt intresse av den fristående skolans verksamhet. Självfallet kan det finnas ett allmänt intresse att välgrundade önskemål från enskilda individer i skälig mån kan tillgodoses. Jag vill emellertid betona att det inte är rimligt att genom statsbidrag skapa ett omfattande system av fristående skolor vid sidan av grundskolan, som är avsedd för alla och utformad för att tillgodose skiftande behov.

Jag kommer i det följande att med utgångspunkt i kommitténs förslag redovisa efter vilka kriterier statsbidrag enligt min mening bör kunna lämnas till fristående skolor.

6.4 SEH-kommitténs förslag till kriterier för statligt stöd

En av utgångspunkterna för SEH-kommitténs arbete beträffande statligt stöd till fristående skolor har varit riksdagens uttalande år 1976 att det även i framtiden borde vara möjligt att med statsbidrag starta och driva en skola utanför det kommunala skolväsendet.

Föredraganden anförde i direktiven att det enligt hennes mening fanns all anledning att vara öppen för att pedagogisk förnyelse även i framtiden skulle kunna ske vid sidan om det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs inom den allmänna skolan. Hon gav därvid uttryck för tanken att försöksverksamhet vid fristående skola kan vara *ett* kriterium för att erhålla statsbidrag. Det kunde emellertid enligt föredraganden finnas skäl att låta även skolor som inte bedriver försöksverksamhet erhålla statsbidrag. I direktiven angavs vidare att kommitténs överväganden i vad avsåg statsbidrag inte borde leda fram till att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad skulle komma att förändras.

Mot denna bakgrund och utifrån de kostnadsberäkningar som SEH-kommittén gjort anser den att det är skäligt att ett begränsat statligt stöd under vissa förutsättningar lämnas till fristående skolor. Stödet bör enligt kommittén inte utgå generellt utan endast till skolor som fyller vissa krav. Kommittén framhåller att som grundläggande förutsättning bör gälla att skolans verksamhet bedöms vara av värde för det allmänna skolväsendets utveckling.

SEH-kommittén föreslår tre villkor av vilka ett måste vara uppfyllt för att en fristående skola som är godkänd för fullgörande av skolplikt enligt svensk lag skall komma i fråga för statligt stöd. Kommittén anser att skolor, som bedriver sin undervisning enligt *ett speciellt pedagogiskt system* eller i övrigt genom en speciell uppläggning av skolans arbete syftar till att utveckla och utpröva utvecklingsfrämjande uppfostrings- eller om-

vårdnadsidéer, bör kunna erhålla statligt stöd. Vidare anser kommittén att det kan finnas skäl att stödja skolor som bedriver sin undervisning på annat språk än svenska och som av regeringen godkänts för skolpliktens fullgörande. Som skäl härför anför kommittén att dessa skolor fyller ett behov som svårigen kan tillgodoses inom grundskolans ram. Slutligen anser SEH-kommittén att skola, som har en arbetsmiljö med *konfessionell prägel* och som genom sin verksamhet visar att den för praktiskt skolbruk utvecklar uppfostrings- eller omvårdnadsidéer som kan bedömas vara av värde för skolväsendet i dess helhet, skulle kunna komma i åtnjutande av statligt stöd.

Dessa villkor tillstyrks av flertalet remissinstanser. Några instanser, däribland *Svenska arbetsgivareföreningen (SAF)*, *Riksförbundet Hem och Skola (RHS)*, *Föreningen för alternativa skolor i Sverige*, *Katolska biskopsämbetet* och *Medborgarrättsrörelsen*, finner villkoren för snäva och framhåller att det enda villkoret för statligt stöd borde vara att skolan godkänts för skolpliktens fullgörande. *Skolöverstyrelsen (SÖ)* avvisar av principiella skäl det andra villkoret, nämligen att skolan bedriver sin undervisning på annat undervisningsspråk än svenska, under det att *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker endast det andra.

Jag har i det föregående redovisat de principer och det synsätt som enligt min mening bör tjäna som utgångspunkter när villkoren för statsbidrag bestäms. I det följande kommer jag att från de utgångspunkterna först behandla sådana villkor för statligt stöd som SEH-kommittén uppställt och sedan ta upp frågan om andra alternativa villkor kan vara befogade.

6.5 Skolor med alternativ pedagogik eller liknande

Genom den omfattande decentralisering av beslutanderätten, som följt av reformen om skolans inre arbete, har det lokala inflytandet ökat över hur skolarbetet skall organiseras och hur resurserna skall användas för att nå uppställda mål.

Jag vill erinra om att lokalt utvecklingsarbete, som under senare år betraktats som det kanske viktigaste instrumentet för utveckling av utbildningsväsendet, i och för sig inte är något nytt. Det nya ligger främst däri att det lokala utvecklingsarbetet numera sker med större ekonomisk insats från såväl statens som kommunens sida. Den nya läroplanen för grundskolan stärker och vidgar ytterligare friheten till lokala initiativ i utvecklingsarbetet. Läroplanen skall kompletteras med lokalt utarbetade arbetsplaner. Genom att skolorna på så sätt ges ökad frihet att inom relativt vida ramar forma sin egen verksamhet ökar betydelsen av ett lokalt utvecklingsarbete. Ett sådant blir i själva verket nödvändigt för att nå de uppställda målen.

Det behövs initiativ och handlingsutrymme för att konkret pröva olika pedagogiska alternativ. Samhället har ett ansvar för att den allmänna

skolan blir så bra som möjligt för alla barn. För att uppnå detta måste engagerade människor som lokalt vill förbättra skolan få möjlighet att tillsammans pröva sina idéer inom ramen för läroplanens mål och riktlinjer. Utrymme för detta finns enligt min mening i grundskolan. Jag vill här som exempel hänvisa till den verksamhet med montessoripedagogik i grundskolan som de senaste åren har startats i flera kommuner och som skett inom ramen för gällande läroplan. Att möjlighet finns till sådana anordningar innebär emellertid inte att verksamhet utanför grundskolan skulle vara utan värde för det allmänna skolväsendet.

Mer genomgripande pedagogiska försöksverksamheter vid olika fristående skolor, t. ex. Olofsskolan i Stockholm på 1930-talet samt Kristofferskolan i Stockholm under senare år, har haft betydelse för skoldebatt och skolreformer. Vad sådana skolor gjort har inte i sin helhet kunnat överföras till vanliga skolor, men deras arbetsformer har många gånger manat till nytänkande eller fäst uppmärksamheten på sådana aspekter i skolans verksamhet, som tidigare kommit i bakgrunden.

SEH-kommittén redogör översiktligt för den utvärdering av Kristofferskolan i Stockholm som SÖ företagit på regeringens uppdrag. Utvärderingen har visat att de lärdomar som kan vinnas av Kristofferskolan inte omedelbart och enkelt kan omplanteras till det allmänna skolväsendet. Det kan däremot bli fråga om nyttiggörande på sikt. Intresset för Kristofferskolan har varit stort från enskilda lärare och föräldrar, och skolan har i viss utsträckning fungerat som studieobjekt inom lärarutbildningen. Det har framför allt gällt lösningar i metodiskt hänseende som skolan utvecklat när det gällt att göra undervisningen i de estetiska ämnena personlighetsutvecklande samt metodlösningar av intresse för en vidare krets i fråga om den naturorienterande undervisningen. Ett ökat erfarenhetsutbyte mellan den allmänna skolan och en fristående skola med viss pedagogisk profil bör enligt min mening kunna vara till gagn för båda parter. Kristofferskolan är ett exempel på en fristående skola, vars verksamhet kan tillföra det allmänna skolväsendet vissa metodiska erfarenheter.

Till skillnad från vissa remissinstanser som ifrågasätter behovet av fristående skolor för främjande av alternativ pedagogik eller liknande delar jag alltså kommitténs uppfattning att sådan verksamhet i fristående skola kan berika och vara av värde för det allmänna skolväsendet. Det intresse och engagemang för praktisk-pedagogisk förnyelse som enskilda personer visar kan också tillvaratas på detta sätt. Därför bör en fristående skola på den grunden kunna få ett begränsat statligt stöd. Stödet bör kunna utgå till fristående skolor som bygger på och tillämpar alternativa pedagogiska teorier och modeller och som därigenom kan fungera som stimulerande alternativ till den vanliga skolan. Med detta jämsätter jag verksamhet som har en särskild uppläggning i annat avseende och som syftar till att i praktiken omsätta en viss alternativ helhetssyn beträffande utbildning eller fostran. Verksamheten behöver inte i sig ha karaktär av försöksverksamhet. En prövning får ske från fall till fall.

Om staten finner skäl att stödja en eller flera skolor med ett speciellt pedagogiskt system är därmed inte givet att alla skolor med samma system skall få bidrag. Skälet till stödet är ju att verksamheten ger erfarenheter av värde för det allmänna skolväsendet. Det kan knappast vara ett allmänt intresse att genom statsbidragsgivning medverka till att en speciell pedagogik får sin motsvarighet i ett med grundskolan parallellt skolsystem. Om ett tämligen omfattande intresse visar sig finnas för ett speciellt pedagogiskt system, kan det dock enligt min mening vara rimligt att i såväl samhällets som enskilda personers intresse stödja detta pedagogiska system i olika delar av landet. Bedömningen måste här som annars ske från fall till fall.

Även om min här redovisade grundsyn ger utrymme för statsbidrag vid främjande av alternativ pedagogik utanför det allmänna skolväsendet, vill jag starkt betona att grundinställningen inte får vara den att alternativ pedagogik i första hand utvecklas utanför det allmänna skolväsendet. Det kan på sikt innebära en kraftig utarmning av utvecklingsviljan i grundskolan om lärare med alternativa idéer i ökad utsträckning väljer att lämna det allmänna skolväsendet. Den spridning av nya pedagogiska idéer i grundskolan som även kommittén eftersträvar torde fungera bättre om den alternativa pedagogiken utvecklas i grundskolan än om man måste förlita sig på en överspridning från fristående skolor till grundskolan. Det är således både önskvärt och angeläget att pedagogisk försöksverksamhet och pedagogiskt nytänkande finns i grundskolan. Det torde vara en förutsättning för kreativt och utvecklande arbete i skolan över huvud taget. Som jag anförde tidigare finns också stora förutsättningar för det.

6.6 Konfessionella skolor

Med konfessionella skolor avser jag vad SEH-kommittén beskriver som skolor med arbetsmiljö med konfessionell prägel. Kännetecknande för dessa skolor är dels att de har en religionsundervisning som till skillnad från grundskolans inte är neutral utan utgår från en viss bestämd konfession, dels att de också söker skapa arbetsformer och en arbetsmiljö som är genomsyrade av en bestämd livshållning som hänger samman med konfessionen.

Enligt SEH-kommittén är det förhållandet att skolan har en arbetsmiljö med konfessionell prägel i sig inte skäl nog för att statsbidrag skall kunna utgå. För att få bidrag måste en sådan skola enligt kommittén visa att skolan utvecklar uppfostrings- och omvårdnadsidéer som kan bedömas vara av värde för skolväsendet i dess helhet.

De flesta remissinstanserna delar denna uppfattning. *Länsskolnämnden i Malmöhus län* finner detta krav så väsentligt att formuleringen ytterligare bör skärpas. *Frikyrkórådet* finner kravet alltför vagt. Det finns enligt rådet risk för godtycke i tillämpningen. *Länsskolnämnden i Kalmar län* menar att villkoret i realiteten torde vara svårt att uppfylla för dessa skolor. *De*

Kristna Friskolorna själva och *Ekebyholmsskolans styrelse* reagerar mot att den konfessionella prägeln på en fristående skola inte ensam skulle utgöra tillräcklig grund för statsbidrag.

Som utgångspunkt för min syn på konfessionella skolor vill jag understryka att grunden för undervisningen i Sverige är den sammanhållna, enhetliga grundskolan. Det allmänna utbildningsbehov som finns i fråga om livsåskådnings- och trosfrågor bör tillgodoses inom ramen för grundskolans reguljära undervisning, en uppfattning som också *ärkebiskopen* och *Frikyrkorådet* ger uttryck för i sina remissyttranden.

I ett pluralistiskt samhälle är det angeläget att det uppväxande släktet i skolan får en gemensam referensram, samtidigt som olika åsikter fritt skall kunna bearbetas utifrån samma grundläggande mänskliga och demokratiska värderingar, uttryckta i läroplanen. Skolans undervisning i religionskunskap spelar en betydelsefull roll. Den ger alla elever möjlighet att under sin uppväxt bli bekanta med den kristna grund på vilken vårt lands kultur vilar. Den ger dem samtidigt möjlighet att bearbeta etiska och livsåskådningsmässiga frågor som människorna måste kunna ta ställning till i ett alltmer komplicerat och snabbt föränderligt samhälle. Enligt min mening ger grundskolans nya läroplan goda möjligheter att tillgodose högt ställda anspråk på öppenhet i behandlingen av frågor som rör religion och livsåskådnings, samtidigt som den bereder möjlighet till en engagerad undervisning, som kan levandegöra värdet av en religiös livshållning för eleverna.

Vårt samhälle har tenderat och tenderar fortfarande att bli allt mer pluralistiskt. Den allmänna skolan avhåller sig därför från att i konfessionellt hänseende påverka eleverna. Detta innebär självklart inte att den allmänna skolan skall vara utan värderingar. Det är tvärtom väsentligt att samhället genom skolan bidrar till en fostran av barn och ungdom som är baserad på de normer som har varit av grundläggande betydelse för uppbyggandet av vårt samhälle.

Jag är medveten om och uppskattar de positiva insatser som de konfessionella skolorna gör genom att söka bibringa eleverna en trygg och positiv livssyn förankrad i en arbetsmiljö med konfessionell prägel. De konfessionella skolorna har vidare för oroliga och otrygga elever många gånger erbjudit en lugnare social miljö än grundskolan. När det gäller undervisning i kristendom och religionsundervisning över huvud taget är det dock i enlighet med vad jag nyss har anfört angeläget att sådan undervisning finns och utvecklas i grundskolan i lika hög grad som i en konfessionell skola. Det vore olyckligt om det synsättet växte fram, att det huvudsakligen var de konfessionella skolorna som ombesörjde en kvalitativt sett god religionsundervisning.

I de fall föräldrar önskar ge sina barn en fostran i och till en viss trosbekännelse bör krav på medverkan i en sådan fostran ställas på kyrkor och samfund.

Den svenska grundskolans undervisning i religionskunskap skall vara

saklig och allsidig. Den ger alltså utrymme för olika trosbekännelser. Dessutom kan elever, som inte hör till svenska kyrkan och vilkas föräldrar vill att de skall få en av en viss konfession präglad religionsundervisning, befrias från att delta i grundskolans undervisning i religionskunskap, om eleverna tillhör trossamfund som fått regeringens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning. Bestämmelser om sådan befrielse finns i 27 § skollagen. Ingen behöver alltså på grund av sin uppfattning i religiöst avseende välja en annan skola än grundskolan.

Jag har tidigare sagt att om det allmänna genom grundskolan erbjuder barn en skolgång som måste anses vara godtagbar för dem, kan det inte föreligga någon skyldighet för det allmänna att ge ekonomiskt stöd för en skolgång i fristående skola som deras föräldrar av ett eller annat skäl finner bättre. Jag har också uttryckt den uppfattningen att en fristående skola för att få statsbidrag inte skall vara en ren efterbildning av grundskolan utan genom andra inslag eller annan uppläggning av verksamheten vara till nytta såsom ytterligare erfarenhetsunderlag för eller som komplement i övrigt till det allmänna skolväsendet.

Mot denna bakgrund anser jag att den omständigheten att en fristående skola står på konfessionell grund inte kan utgöra tillräckligt skäl för statsstöd. För att en konfessionell skola skall kunna erhålla statsbidrag måste skolan enligt min mening liksom andra fristående skolor visa att den uppfyller de allmänna villkor för statligt stöd som jag föreslår.

6.7 S. k. internationella skolor

Jag har tidigare redogjort för min syn på skolor som bedriver en undervisning med internationell inriktning, s. k. internationella skolor. Det ligger ett värde i att kunna erbjuda utländska medborgare, som kortvarigt vistas i landet för studier eller uppdrag och vilkas barn är skolpliktiga enligt svensk lag, en skolundervisning för barnen vilken motsvarar hemlandets. Det är angeläget att utländska forskare, affärsmän m. fl. inte avstår från uppdrag i Sverige av det skälet att de inte kan ordna en tillfredsställande skolgång för sina barn. För dessa barn, som beräknas stanna i landet en begränsad tid och som har ett annat språk än svenska som modersmål, anser jag i likhet med SEH-kommittén att s. k. internationella skolor fyller ett påtagligt behov som svåriligen och inte utan särskilda kostnadskrävande åtgärder kan tillgodoses inom grundskolans ram. Internationella skolor spelar en liknande roll för kortvarigt hemmavarande utlandssvenskar, som i vistelselandet haft sina barn i skola med undervisning på annat språk än svenska. För dessa svenska elever kan det många gånger vara bättre att fortsätta resp. avsluta sin skolgång i en skola som har en undervisning som liknar eller knyter an till den skolundervisning eleverna haft i utlandet. Det ligger därför i samhällets intresse att det finns internationella skolor. Mot denna bakgrund anser jag i likhet med kommittén att även en sådan skola bör

kunna erhålla ett begränsat statligt stöd för sin verksamhet. Enligt kommittén bör stöd endast utgå för de enligt svensk lag skolpliktiga barnen vid dessa skolor. Jag delar denna uppfattning.

Jag utgår från att det även i framtiden kommer att finnas behov av endast ett fåtal internationella skolor. Prövningen av om en sådan skola skall erhålla statsbidrag får, som för fristående skolor av andra slag, ske från fall till fall. Behovet av bidrag kan t. ex. vara beroende av elevsammansättningen. Som jag återkommer till anser jag att det bör ankomma på regeringen att efter yttrande från SÖ pröva om en fristående skola skall få statsbidrag.

Jag har tidigare redovisat finansieringsmöjligheterna för fristående skolor i allmänhet. När det gäller internationella skolor bör man enligt min mening kunna utgå från att visst ekonomiskt stöd i en eller annan form lämnas från t. ex. de utländska företag och organisationer som har intresse av att deras uppdragstagare kan ordna en tillfredsställande skolgång för sina barn under en kortvarig vistelse här i landet. I fall där statsbidrag lämnas till en internationell skola bör det därför utgå med endast tre fjärdedelar av annars gällande belopp.

6.8 Skolor av andra slag

De två alternativa förutsättningar för statsbidrag som jag har angett i det föregående fångar inte upp alla fall där det kan tänkas finnas ett allmänt intresse som motiverar statsbidrag. Fråga huruvida en fristående skola skall få statsbidrag på någon tredje grund bör underställas riksdagen i varje särskilt fall.

Jag vill i detta sammanhang nämna internatskolorna. Det finns ett behov av sådana skolor för barn som har utlandssvenska föräldrar, har behov av miljöombyte eller är från glesbygd och inte kan beredas tillfredsställande inackordering. Samhället har ett ansvar för att detta behov tillgodoses. F. n. finns två internatskolor som tar emot barn i skolpliktig ålder av bl. a. dessa kategorier och som får statsbidrag. Det är riksinternatskolan i Sigtuna och Lundsbergs skola. Båda bör t. v. få statsbidrag även i fortsättningen. Jag finner inte skäl att f. n. föreslå att ytterligare internatskolor skall få statsbidrag.

6.9 Skolor som nu får statsbidrag

Som jag redovisade inledningsvis finns det f. n. förutom en riksinternatskola sju statsunderstödda fristående skolor för skolpliktiga elever. SEH-kommittén har utgått från att dessa sju skolor skall få statsbidrag i oförändrad omfattning.

Beträffande samtliga åtta skolor föreligger särskilda omständigheter som vid tidigare prövning ansetts vara tillräckliga skäl för statsbidrag. I det

föregående har jag angett tre alternativa förutsättningar för statsbidrag, nämligen att skolan har en särskild pedagogisk profil eller är en internationell skola eller att det föreligger andra särskilda omständigheter såsom internatverksamhet. Enligt min mening bör samtliga åtta skolor få statsbidrag även i fortsättningen. Jag menar att man vid bedömningen av om vissa särskilda omständigheter är tillräckliga inte helt kan bortse från det faktum att skolan får statsbidrag sedan många år och bygger sin verksamhet på detta.

Till frågan om vilka regler som i fortsättningen bör gälla för bidragen till de redan statsunderstödda skolorna återkommer jag i det följande.

6.10 Beslutsmyndighet

De nu statsunderstödda fristående skolorna har förklarats berättigade till statsbidrag genom beslut av regeringen efter ställningstagande av riksdagen i varje särskilt fall.

Beslut om att förklara andra fristående skolor berättigade till statsbidrag bör enligt SEH-kommitténs mening fattas av SÖ.

De alternativa kriterier som jag har angett för att statsbidrag skall kunna komma i fråga utgår från det allmännas intresse. Till stöd för flertalet av framställningarna kommer att åberopas alternativ pedagogik eller liknande. Det kan ofta bli fråga om svåra bedömningar. Jag anser därför att avgörandet bör ligga hos regeringen. Det bör sålunda ytterst vara regeringen som gör de bedömningar för vilka jag redogjort tidigare och som innebär att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad inte förändras. Regeringen bör som underlag för sin bedömning ha ett yttrande från SÖ. En framställning om att en fristående skola skall förklaras berättigad till statsbidrag bör därför ges in till SÖ, som med eget yttrande överlämnar framställningen till regeringen för beslut.

Som jag tidigare uttalat bör fråga om statsbidrag till en fristående skola på någon annan grund än skolans pedagogiska eller internationella inriktning underställas riksdagen i varje särskilt fall, innan regeringen fattar beslut.

7 Det statliga stödets utformning m. m.

7.1 Kommitténs förslag

I SEH-kommitténs direktiv angavs att utredningens överväganden i vad avser statsbidrag inte borde leda fram till att de grundläggande principerna i skolväsendets uppbyggnad kom att förändras. Reglerna i ett nytt system fick inte utformas så att det skulle medföra risk för att det vid sidan om det allmänna skolväsendet skulle växa upp ett omfattande system av enskilda skolor. Grundprincipen för statsbidrag till fristående skola borde vara att

det statliga bidraget inte skall utgå med högre belopp än vad motsvarande skolor i det allmänna skolväsendet kan erhålla. Statsbidragsbestämmelserna borde vara enkla och lättöverskådliga. Kommittén borde undersöka möjligheten till schabloniserade bidrag och bl. a. överväga om det är möjligt att för grundskoldelen av fristående skola tillämpa någon eller några av principerna för nu gällande statsbidragsbestämmelser för grundskolan.

Kommittén redovisar flera olika modeller för statligt stöd. Samtliga modeller bygger på grundskolans statsbidragssystem. Enligt den modell som kommittén förordar skall per redovisningsår för varje elev på lågstadiet utgå ett bidrag motsvarande 90 % av 1/25-dels basresurs och för varje elev på mellan- och högstadierna ett bidrag motsvarande 90 % av 1/30-dels basresurs. På dessa bidrag skall beräknas tilläggsbidrag enligt gällande normala procentsats (13,4 % vid tiden för kommitténs förslag) samt bidrag till arbetsgivaravgifter om 28,9 % (procentsatsen bestämd efter förhållandena vid samma tid). Därmed uppnås enligt kommittén en mindre besparing för staten inom ramen för den summa utgifter som staten skulle ha haft om eleverna hade gått i grundskolan. Kommittén erinrar om att delningstalen 25 och 30 är avsevärt högre än det riksgenomsnittliga antalet elever per basresurs och stadium. Det innebär att den fristående skolan skulle få ett basresursbidrag per elev som är lägre än normalt. Genom begränsningen till 90 % av basresursandelen har kommittén ytterligare markerat en önskvärd nivå på bidraget. I kronor räknat innebär kommitténs förslag att statsbidrag till fristående skola skulle utgå med 3 975 kr. per elev på lågstadiet, 5 008 kr. per elev på mellanstadiet och 6 862 kr. per elev på högstadiet, räknat i samma löneläge som ligger till grund för beräkningarna i budgetpropositionen 1982. Som jämförelse kan nämnas att statsbidrag till grundskolan uppgår till i genomsnitt ca 10 000 kr. per elev på lågstadiet, ca 11 500 kr. per elev på mellanstadiet och ca 13 500 kr. per elev på högstadiet¹.

Kommitténs modell har tillstyrkts av ett stort antal remissinstanser. *Länsskolnämnderna i Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län*, vilka tillstyrker bidragskonstruktionen, anser sig dock inte kunna ta ställning till den föreslagna bidragsnivån. *Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* vill ha ett annat bidragssystem där bidragen sätts i relation till förstärkningsresursen. Därigenom skulle enligt nämnden större enkelhet och rationalisering kunna uppnås än med kommitténs förslag. *Länsskolnämnden i Västmanlands län* vill ha en enklare bidragsmodell men tillstyrker bidragsnivån. Några remissinstanser t. ex. *Centralorganisationen SACO/SR, RHS, Föreningen för alternativa skolor i Sverige, Svenska Montessoriförbundet* och *Stiftelsen Bladins skola* vill ha något generösare bidrag. *International School of Stockholm (ISS)* föreslår att ett stöd av större omfattning skall utgå till de skolor som undervisar på ett annat språk än svenska med hänsyn till de besparingar som staten gör såvitt avser hemspråksundervisningen.

¹ Remissprotokollets siffror för grundskolan har här ersatts med siffror som grundar sig på mer ingående beräkningar.

7.2 Principerna för bidragets konstruktion

Mina överväganden i det närmast följande avser inte de fristående skolor som redan är statsunderstödda. Till frågan om bidragsgivningen till dessa skolor återkommer jag senare (avsnitt 7.5).

De principiella utgångspunkter som jag har redovisat i fråga om förut-sättningarna för statsbidrag bör ligga till grund även för reglerna om bidra-gets omfattning och utformning. Bidragen till fristående skolor bör enligt min mening vara ett med hänsyn till det allmännas intresse av verksamhe-ten skäligt stöd. Utgångspunkten bör alltså inte vara att bidraget skall vara lika stort som bidraget till grundskolan.

Utformningen av bidraget är främst en teknisk fråga. Jag anser att det är naturligt att välja en modell som utgår från grundskolans statsbidragssys-tem. Därigenom bör vissa administrativa fördelar kunna vinnas.

Både SEH-kommittén och en del remissinstanser har varit inne på att konstruera en statsbidragsmodell med hjälp av förstärkningsresursen. Denna utgår med samma belopp oavsett stadium, nämligen med 2 244 kr. per elev räknat i det löneläge som ligger till grund för beräkningarna i budgetpropositionen 1982. Om förstärkningsresursen används som statsbi-dragsmodell skulle den enligt kommittén endast ange ett mått på bidraget och inte såsom i grundskolan förbehållas vissa aktiviteter. Bidraget skulle utgöra ett allmänt driftbidrag.

I likhet med kommittén anser jag att statsbidrag i form av allmänt driftbidrag till en fristående skola skall lämnas med ett visst belopp per elev. Därvid bör en så enkel modell som möjligt eftersträvas. Enligt min mening bör vid bidragets införande fastställas ett visst belopp per elev vilket regeringen för varje redovisningsår justerar med hänsyn till utveck-lingen av kostnaderna för lärare i grundskolan.

När det gäller storleken av det belopp som bör fastställas i utgångsläget anser jag att man bör räkna med förstärkningsresursens belopp per elev. Vidare bör man ta hänsyn till den genomsnittliga elevkostnaden i grund-skolan för bl. a. skolledning, hemspråksundervisning, socialavgifter och pension. Mot denna bakgrund bör bidraget per elev fastställas till 5 000 kr. räknat i det löneläge som låg till grund för beräkningarna i budgetproposi-tionen 1982. Som framgår av det följande är 5 000 kr. ett utgångsbelopp som bör tjäna som underlag för beräkning av differentierade belopp. Med denna bidragsnivå kommer elevbidraget samt en viss besparing att rymmas inom ramen för den summa utgifter staten skulle ha haft om eleverna gått i grundskolan.

Bidraget per elev i en fristående skola bör differentieras. Hänsyn bör tas till att elever i högre årskurser har ett större antal timmar undervisning per vecka än elever i lägre årskurser. Hänsyn bör också tas till att lärare som undervisar på högre stadier normalt har högre lön än lärare som undervisar på lägre stadier. Därför bör det belopp som bestäms för varje redovisnings-

år differentieras med hjälp av faktorn 0,80 för elever i lågstadieåldern, 0,95 för elever i mellanstadieåldern och 1,25 för elever i högstadieåldern.

Bidraget per elev skulle således i det nämnda löneläget bli 4000 kr. per elev i lågstadieåldern, 4750 kr. per elev i mellanstadieåldern och 6250 kr. per elev i högstadieåldern.

Som framgår av vad jag tidigare anfört anser jag att bidrag till s. k. internationella skolor bör lämnas med endast tre fjärdedelar av de belopp som annars gäller.

Enligt SEH-kommitténs förslag skulle samtidigt med förklaringen om rätt till statsbidrag bestämmas det högsta antal elever vid skolan som får läggas till grund för beräkningen av statsbidraget.

Enligt min mening bör normalt få inräknas alla elever vid skolan som är skolpliktiga enligt svensk lag eller som ännu inte uppnått skolpliktsåldern men som går i årskurs motsvarande första årskursen i grundskolan. Det bör dock i samband med en förklaring om rätt till statsbidrag kunna fastställas en annan ram för bidragsberäkningen om särskilda skäl talar för detta.

7.3 Kvalifikationstid och successivt införande

SEH-kommittén framhåller att undervisningen i de skolor som skall kunna komma i fråga för statligt stöd skall vara av god kvalitet. Enligt kommittén krävs för en sådan bedömning att skolan bedriver sin verksamhet under en viss tid, innan den kan förklaras berättigad till statligt stöd. Kommittén föreslår därför en kvalifikationstid om tre år. Den föreslår också att det statliga stödet efter dessa tre år skall införas successivt med en årskurs i sänder med början från den lägsta. Regeringen skall kunna medge undantag från bestämmelserna om kvalifikationstid och successivt införande av stödet.

Kommitténs förslag om kvalifikationstid har tillstyrkts av ett stort antal remissinstanser. Det finns emellertid också remissinstanser som finner kravet på kvalifikationstid väl hårt, bl. a. *länskolnämnden i Stockholms län*. Nämnden menar att kravet nästan omöjliggör startandet av nya skolor, såvida inte mycket höga elevavgifter tas ut. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* ifrågasätter det riktiga i att en sådan bestämmelse införs och *Göteborgs kommun* föreslår en ettårig kvalifikationstid. *LO* föreslår att statsstöd får utgå först när en sammanhållen skolgång har kunnat bedömas.

I fråga om successivt införande föreslår *ISS* en kortare utbyggnadstid. *Frikyrkorådet* föreslår att statsbidragsberättigad nyinrättad skola efter tre år skall få bidrag för de fyra första årskurserna vid skolan. I fråga om nu befintliga skolor föreslår rådet att de av dem som verkat i minst fem år bör kunna få statligt stöd omedelbart för de årskurser som då finns vid skolan. *Föreningen för Waldorfpedagogik i Solna-Sundbyberg* har erinringar mot

det successiva införandet av stödet. Antingen bör kvalifikationstiden förkortas eller också bör skolan kunna få stöd för årskurserna 1–4 fr. o. m. det fjärde verksamhetsåret (= det första bidragsåret) och därefter med en årskurs i taget.

För egen del anser jag att det behövs en viss inte alltför kort tid för att en riktig bedömning skall kunna göras av skolans verksamhet. Regeringen bör därför normalt inte förklara en skola berättigad till bidrag, om den inte har bedrivit sin verksamhet i minst tre år.

Vad gäller frågan om successivt införande får jag anföra följande. En förklaring om rätt till statsbidrag bör som jag tidigare berört normalt innebära att i princip alla elever vid den fristående skolan ingår i bidragsunderlaget. Detta bör emellertid kunna genomföras successivt. Mot bakgrund av kravet på treårig kvalifikationstid bör skolan det första bidragsåret kunna få bidrag för fyra årskurser. Detta bör tillämpas även om skolan, när den första gången får statsbidrag, har bedrivit sin verksamhet mer än tre år. Bidragsunderlaget bör sedan kunna byggas ut med en årskurs för varje nytt bidragsår.

7.4 Frågan om elevtalsram

Som ett led i strävandena att i enlighet med sina direktiv utforma statsbidragsregler, som inte får till följd att det vid sidan av det allmänna skolväsendet växer fram ett omfattande system av fristående skolor, har SEH-kommittén föreslagit att det sätts en gräns i form av en elevtalsram för den totala omfattningen av den statsunderstödda fristående skolverksamheten. Ett begränsat statligt stöd för elever i fristående skolor, i vilka skolplikt kan fullgöras, bör enligt kommitténs mening tills vidare kunna utgå för uppemot 0,6–0,7% av det totala antalet skolpliktiga barn i riket. Ett fastställande av den slutliga storleken på elevtalsramen måste föregås av politiska beslut av regering och riksdag. Frågan om fastställande av annat procenttal bör enligt kommittén kunna prövas, om den föreslagna ramen skulle bli ianspråktagen.

Remissinstanserna har i denna fråga olika uppfattningar. Förslaget tillstyrks av bl. a. *riksrevisionsverket (RRV)*, *länskolnämnderna i Stockholms, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Värmlands, Gävleborgs och Norrbottens län*, *Tjänstemännens centralorganisation (TCO)* och *SACO/SR*. *SÖ* och *kommunförbundet* tillstyrker också förslaget förutsatt att ingen omprövning av procenttalet sker.

Bl. a. flera länskolnämnder anser att det inte behövs någon elevtalsram, eftersom de övriga av kommittén uppställda villkoren för statligt stöd utgör tillräckliga garantier för att tillväxten av fristående skolor inte blir för stor. Denna uppfattning har bl. a. *länskolnämnderna i Jönköpings, Örebro, Kalmar, Göteborgs och Bohus* och *Jämtlands län* samt *länsstyrelsen i Stockholms län*, *SAF*, *RHS*, *Riksföreningen för Waldorfpedagogik* och

flera fristående skolor. Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län anser att det är för tidigt att ta ställning till om någon ram behövs eller ej.

Enligt mitt förslag i det föregående ankommer det på regeringen att utifrån vissa angivna principer besluta vilka skolor som skall få bidrag. Regeringen bör därvid utan någon fastställd elevtalsram kunna se till att statsbidragsgivningen till fristående skolor inte får större omfattning än som ligger i det allmännas intresse.

7.5 Nu statsunderstödda fristående skolor

SEH-kommittén behandlar även statsbidragsgivningen till undervisningen för skolpliktiga vid följande fristående skolor som i dag får statsbidrag, nämligen Franska skolan i Stockholm, Lundsbergs skola i Storfors, Göteborgs högre samskola, Kristofferskolan i Stockholm, Hillelskolan i Stockholm och de två estniska skolorna i Stockholm och Göteborg. Kommittén föreslår att bidrag skall utgå i oförändrad omfattning men anpassas till det system som kommittén föreslår för övriga fristående skolor. Detta föreslås ske bl. a. genom att tilläggsbidrag enligt särskild procentsats utgår för varje skola. Tilläggsbidragdelen bör således användas som regulator och kunna fastställas med olika procentsatser för de olika skolorna. Det nuvarande statsbidraget till dessa skolor har per elev beräknats till ca 14000 kr. för Lundsbergs skola och till mellan ca 6500 och 9000 kr för de övriga skolorna.

Förslaget att statsbidrag skall utgå i oförändrad omfattning till de fristående skolor som i dag har statsbidrag tillstyrks i princip av remissinstanserna. Flertalet av dessa uttalar emellertid att på sikt bör eftersträvas ett för samtliga fristående skolor gemensamt bidragssystem på likvärdiga villkor. Av de remissinstanser som företräder de berörda skolorna tillstyrker *Kristofferskolan* i Stockholm förslaget. *Föreningen Chinuch (Hillelskolan)* vill ha ett förbättrat stöd och *Estniska kommittén*, som i första hand vill behålla nuvarande system, tillstyrker förslaget under förutsättning att bidragets omfattning blir oförändrad.

Jag har i det föregående (avsnitt 6.9) uttalat att samtliga nu berörda skolor även i fortsättningen bör få statsbidrag till sin undervisning för skolpliktiga elever. Med hänsyn till att skolorna får statsbidrag av viss storlek sedan många år tillbaka och bygger sin verksamhet på detta delar jag i princip SEH-kommitténs uppfattning att bidrag bör lämnas i oförändrad omfattning.

Reglerna bör emellertid ändras, så att de ansluter till det system som enligt mitt förslag skall gälla för ej redan statsunderstödda fristående skolor. För att en bidragsnivå motsvarande den nuvarande skall uppnås för varje skola bör bidragsbeloppet per elev kunna vara högre än som följer av det nya systemet. Bidragsbeloppet per elev bör för varje skola överstiga annars gällande belopp med så många procentenheter som krävs för att

bidragsnivån skall vara i princip oförändrad om skolan har ungefär samma antal elever som nu.

Vad jag nu har anfört bör i huvudsak gälla även för statsbidrag till riksinternatskolas undervisning för skolpliktiga elever.

Jag vill betona att bidragsnivån för de nu berörda skolorna beror på de särskilda skäl som jag har anfört. Det bör alltså inte kunna bli tal om att för övriga skolor som blir berättigade till bidrag höja detta till samma nivå.

För en del av de skolor som jag nu har behandlat finns det starka samband mellan de nuvarande statsbidragsreglerna och andra regler för skolorna, bl. a. bestämmelser om arbetets anordning och principer för beräkning av underlaget för sådana tjänster som är statligt reglerade. Jag har i mitt förslag om ändrade statsbidragsregler utgått från att också dessa andra regler ändras. Till vissa särskilda frågor rörande statsbidrag och till andra frågor i sammanhanget återkommer jag i det följande (avsnitt 11). Jag vill här endast påpeka att en översyn av reglerna om statsbidrag och i övrigt för dessa skolor behövs oberoende av mina förslag i det föregående.

7.6 Rekvisition och utbetalning

Enligt mitt förslag är det regeringen som skall pröva vilka fristående skolor som skall få statsbidrag för undervisningen av skolpliktiga elever. För det bidrag som lämnas bör finnas bestämmelser som lägger fast det system som jag har redovisat i det föregående.

I fråga om rekvisition och utbetalning av bidrag enligt dessa bestämmelser bör i princip samma system tillämpas som för bidraget till grundskolan. Huvudmannen för en skola som har förklarats berättigad till statsbidrag bör för varje redovisningsår få ansöka om bidrag hos länskolnämnden. Det bör vara länskolnämnden som beslutar om bidrag enligt bestämmelserna och SÖ som betalar ut bidraget. Enligt min mening bör ett förskotts- och slutregleringsförfarande gälla för det nu aktuella bidraget till fristående skolor.

När det gäller de fristående skolor som redan är statsunderstödda kan vissa särlösningar vara motiverade med hänsyn bl. a. till att vissa av dessa skolor får bidrag även till sin gymnasiala utbildning. Det kan då finnas skäl att låta SÖ svara för hela hanteringen av såväl bidraget till grundskoldelen som bidraget till den gymnasiala delen. Det bör få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra vilka särlösningar som kan behövas för de nu berörda fristående skolorna.

8 Vissa ytterligare frågor om statsbidrag

Jag har i mina överväganden och förslag i det föregående redovisat huvudkriterierna för att fristående skolor skall kunna få statsbidrag för sin

verksamhet och hur ett sådant bidrag bör vara utformat. I det följande tar jag upp vissa särskilda frågor rörande statsbidragsgivningen. De avser bl. a. vilka ytterligare villkor som kan behöva ställas för att en fristående skola skall kunna få statsbidrag.

8.1 Särskilda statsbidragsvillkor

Utöver de grundläggande förutsättningarna har SEH-kommittén som ytterligare villkor för statsbidrag föreslagit följande. Skolans verksamhet skall hålla god kvalitet. Vid den bedömningen skall hänsyn tas till den särskilda karaktären hos skolan. Skolan skall ha minst 25 elever. Elevavgiften skall vara skälig. Det skall för behövande finnas möjlighet till nedläggning av eller befrielse från avgiften. För undervisningen skall finnas tim- och kursplaner. Skolan skall ledas av en styrelse som består av minst fem ledamöter. Om huvudmannen är en sådan juridisk person som har en styrelse med minst fem ledamöter får denna vara styrelse för skolan. I annat fall skall en särskild styrelse utses av huvudmannen.

De remissinstanser som yttrat sig i dessa frågor tillstyrker i allmänhet SEH-kommitténs förslag.

För egen del vill jag framhålla att regeringen, när den tar ställning till om en skola skall få bidrag eller om bidraget till en skola skall dras in, självfallet måste beakta skolans kvalitet. Motiveringen till statsbidraget är ju det allmännas intresse av verksamheten. Det finns därför inte anledning att särskilt ange god kvalitet som ett villkor för statsbidrag.

Även frågan om minsta antal elever och frågan om skolans organisation kommer in i bilden på samma sätt. Skolan måste ha ett tillräckligt antal elever och en tillfredsställande organisation för att kunna erbjuda en från det allmännas synpunkt intressant verksamhet. Jag kan emellertid inte finna att sådana allmänna bedömningsgrunder behöver innebära att ett visst lägsta antal elever eller en viss bestämd organisation bör anges som absolut krav för att statsbidrag skall kunna lämnas.

När det gäller elevavgifter anser jag att det är rimligt att det på en skola som får statsbidrag ställs krav på att elevavgiften är skälig med hänsyn bl. a. till kostnaderna för verksamheten. Det bör få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra hur de närmare villkoren härvidlag skall utformas.

Jag anser också att en skola som får statsbidrag i princip skall vara öppen för alla. En begränsning till viss eller vissa kategorier måste vara motiverad av skolans särskilda prägel. Det får anses rimligt att skolan kan kräva att eleverna och deras föräldrar ställer sig positiva till de idéer som bär upp skolans verksamhet.

Det bör kunna ställas det villkoret för statsbidrag, att en läroplan för skolan skall finnas och vara godkänd av skolmyndighet.

I övrigt anser jag att särskilda statsbidragsvillkor bör undvikas.

Vad jag nu har anfört gäller sådana fristående skolor som inte redan får statsbidrag till sin undervisning på grundskolnivå. Beträffande de redan statsunderstödda skolorna är förhållandena i vissa fall annorlunda. Jag återkommer till dessa skolor i det följande.

8.2 Frågan om resurs för särskilda åtgärder

Fr. o. m. budgetåret 1981/82 finns på statsbudgeten ett anslag benämnt Särskilda åtgärder på skolområdet. Ur anslaget bekostas bidrag enligt förordningen (1981: 501) om statsbidrag till särskilda åtgärder på skolområdet. Bidraget brukar kallas SÅS-bidrag. SÖ fördelar anslagna medel mellan länskolnämnderna med utgångspunkt i det beräknade antalet elever i grundskolan och gymnasieskolan i varje län. Länskolnämnden fördelar sedan medlen mellan sådana kommuner i länet som på grund av särskilda svårigheter inom skolväsendet har behov av extra statliga bidrag. Medlen fördelas utifrån en helhetsbedömning av skolväsendet i varje kommun inom länet. I sin bedömning skall länskolnämnden väga samman olika faktorer som kan vara kriterier på att kommunen har särskilt behov av bidrag. Därvid skall hänsyn tas till om andelen handikappade elever är stor. Kommunen får med vissa begränsningar använda tilldelade medel för de åtgärder inom grundskolan eller gymnasieskolan som kommunen finner lämpliga.

De medel som anslås för detta s. k. SÅS-bidrag motsvaras till viss del av återföring av en del av den besparing som görs i och med att de allmänna driftbidragen till grundskolan och gymnasieskolan sedan budgetåret 1981/82 minskas med två procent. I övrigt ingår bl. a. medel som motsvarar en tidigare s. k. länskolnämndsresurs i grundskolans statsbidragssystem och särskilda bidrag till personell assistans i grundskolan samt till tekniska och organisatoriska stödåtgärder för handikappade elever i gymnasieskolan.

Någon motsvarighet till SÅS-bidraget finns inte för de nu statsunderstödda fristående skolorna. Det finns emellertid på anslaget för bidrag till driften av gymnasieskolor en resurs för tekniska och organisatoriska stödåtgärder för både handikappade elever inom viss för sådana särskilt anordnad gymnasial utbildning och handikappade elever i privatskolor som omfattas av privatskolförordningen.

SEH-kommittén har föreslagit att elever i fristående skolor skall ingå i underlaget för beräkningen av resursen för särskilda åtgärder på skolområdet och att en fristående skola också skall kunna komma i fråga för bidrag ur resursen. Med hänsyn till konstruktionen av anslaget och bidraget kan jag inte biträda kommitténs förslag.

Erforderliga insatser för fristående skolors elever med särskilda behov bör enligt min uppfattning kunna komma till stånd med hjälp av det statliga driftbidraget eller andra medel som finansierar skolans verksamhet. Detta

gäller både elever på grundskolnivån och elever på gymnasial nivå. Jag är därför inte beredd att föreslå något särskilt bidrag för ändamålet. Den resursanordning som enligt vad jag nämnt nu finns för privatskolor som omfattas av privatskolförordningen bör också slopas.

9 Tillsyn m. m.

9.1 Tillsynsmyndigheter

Enligt skollagen leds grundskolans verksamhet av kommunens skolstyrelse. Den statliga skoladministrationen – dvs. SÖ och länskolnämnderna – har enligt lagen inseende över bl. a. grundskolan.

När det gäller fristående skolor för skolpliktiga elever innehåller skollagen inte någon uttrycklig föreskrift om att kommunens skolstyrelse skall utöva tillsyn. Av bestämmelserna i 10 och 34 §§ om att det är skolstyrelsen som prövar fråga om godkännande av en fristående skola och fråga om återkallande av sådant godkännande följer emellertid ett visst tillsynsansvar för skolor som har godkänts enligt 34 §. I fråga om fristående skolor som får statsbidrag och i vilka skolplikten får fullgöras med stöd av 33 § skollagen och bestämmelser som avses där finns inte några allmänna föreskrifter om att kommunens skolstyrelse skall utöva tillsyn.

Vad gäller den statliga skoladministrationens inseende över fristående skolor för skolpliktiga elever innehåller skollagen endast föreskrifter om länskolnämnderna. Enligt 21 § andra stycket skollagen har länskolnämnden att öva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor.

I förordningen (1965: 737) med instruktion för skolöverstyrelsen finns en föreskrift om att SÖ inom sitt verksamhetsområde har inseende över undervisningen av skolpliktiga barn och därtill hörande verksamhet. Någon motsvarande föreskrift finns inte i förordningen (1981: 1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen, som den 1 juli 1982 ersätter bl. a. den nyssnämnda förordningen. Beträffande fristående skolor som får statsbidrag följer emellertid av bestämmelserna om bidraget att SÖ skall ha inseende över dessa skolor eller ha vissa särskilda uppgifter av kontrollerande karaktär.

Enligt SEH-kommittén bör SÖ och länskolnämnden ha tillsyn över undervisningen av alla skolpliktiga elever i fristående skolor. Härutöver bör skolstyrelsen i kommunen ha tillsyn över sådan undervisning, oavsett om skolan får statsbidrag eller inte. Kommittén har föreslagit att en bestämmelse om skolstyrelsernas tillsyn tas in i skollagen.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget.

Jag finner det självklart att undervisningen av skolpliktiga elever i fristå-

ende skolor skall stå under tillsyn av såväl SÖ som länskolnämnden. Skollagen bör innehålla uttryckliga bestämmelser om detta. Därför behövs en viss komplettering av lagens nuvarande bestämmelser.

Som jag tidigare anfört bör fråga om godkännande av fristående skola och återkallande av sådant godkännande prövas av skolstyrelsen beträffande fristående skolor i allmänhet och av regeringen beträffande s. k. internationella skolor. Jag delar kommitténs uppfattning att skolstyrelsen i kommunen bör ha tillsyn över undervisningen för skolpliktiga elever i en fristående skola, oavsett om det är skolstyrelsen eller regeringen som prövar frågor om skolans godkännande och oavsett om skolan får statsunderstöd eller inte. Detta tillsynsansvar bör komma till uttryck genom en särskild bestämmelse i skollagen.

9.2 Tillsynens innehåll

Vad till att börja med gäller grundskolan finns det inte i skollagen några närmare bestämmelser om vad den statliga skoladministrationens tillsyn skall avse och hur den skall utövas.

I den nyss nämnda förordningen (1981:1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen finns i 8 och 28 §§ vissa allmänt hållna föreskrifter om SÖ:s resp. länskolnämndernas uppgifter i fråga om bl. a. tillsynen över skolväsendet. Vidare finns i 50–54 §§ föreskrifter om besök och inspektioner. Dessa föreskrifter innebär bl. a. följande. I den statliga skoladministrationens tillsyn över skolväsendet ingår besök och inspektioner vid skolor och annan utbildningsverksamhet som står under dess inseende. Ändamålet med besök och inspektion är i första hand att ge myndigheten kännedom om verksamheten i dess huvuddrag och att i direkt kontakt utan att ålägga huvudmännen för utbildningen nya uppgifter fortlöpande stödja och främja en utveckling och planering av utbildningsverksamheten i enlighet med skolans mål. Inspektion kan även utgöra led i sådan handläggning hos SÖ eller hos en länskolnämnd, som utmynnar i att myndigheten beslutar att påtala att bindande föreskrifter i lag, läroplan eller annan författning inte följs. Det ankommer på nämnderna att, i första hand genom sina tjänstemän, sätta sig in i hur skolarbetet bedrivs och att därvid följa undervisningen och ta del av förutsättningarna för det lokala arbetet.

Enligt min mening bör den statliga skoladministrationens tillsyn över undervisningen av skolpliktiga elever i fristående skolor i princip utgå från det mönster som gäller för tillsynen över grundskolan. Självfallet måste dock tillsynsverksamheten anpassas till de speciella förutsättningar som gäller för de fristående skolorna, förutsättningar som – bl. a. beroende på om statsbidrag lämnas eller inte – kan variera från skola till skola. Det ligger också i sakens natur att den statliga skoladministrationens tillsyn över fristående skolor inte i så stor utsträckning som tillsynen över grund-

skolan får karaktär av rådgivning utan huvudsakligen gå ut på att myndigheterna håller sig orienterade om verksamheten och förvissas sig om att de föreskrifter som gäller för den fristående skolan i fråga följs. De fristående skolorna har ju tillkommit för att verka på egen hand och kan därför inte påräkna rådgivning och liknande i den omfattning som ges till grundskolan för vilken den statliga skoladministrationen har ett längre gående ansvar.

I det föregående har jag föreslagit att frågor om godkännande och återkallande av godkännande med visst undantag i första instans skall prövas av skolstyrelsen. Mot den bakgrunden har skolstyrelsen ett särskilt ansvar för att hålla sig informerad om de fristående skolornas verksamhet. Skolstyrelsen kan följa verksamheten på nära håll, bl. a. genom besök, och har möjlighet att på ett tidigt stadium försöka komma till rätta med eventuella problem.

Skollagen bör endast innehålla grundläggande föreskrifter om den statliga skoladministrationens och den kommunala skolstyrelsens tillsyn över undervisningen av skolpliktiga elever i fristående skolor. I den mån det behövs närmare föreskrifter bör dessa meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

I de fall där en fristående skola är statsunderstödd omfattar tillsynen från den statliga skoladministrationens sida flera uppgifter än annars. Myndigheterna måste kunna kontrollera att bidraget används för skolans verksamhet och att andra statsbidragsvillkor följs. Från den fristående skolans synpunkt sett får sådan av statsbidragsgivningen betingad tillsyn karaktär av statsbidragsvillkor.

9.3 Uppgiftslämnande

Skolstyrelsen har ett övergripande ansvar för att skolpliktiga fullgör sin skolplikt i grundskolan eller på annat sätt. Mot den bakgrunden finns det vissa föreskrifter om uppgiftslämnande m. m. beträffande dem som inte fullgör skolplikten i kommunens grundskola.

I 2 kap. 12 och 13 §§ skolförordningen (1971:235) föreskrivs bl. a. följande. Skolstyrelsen skall se till att skolpliktiga som är kyrkobokförda i kommunen och inte går i kommunens grundskola på annat sätt får föreskriven undervisning. Skolstyrelsen skall föra erforderliga anteckningar över skolpliktiga. Om någon fullgör sin skolplikt på annat håll än i hemkommunens grundskola, skall rektor eller den som annars förestår undervisningen snarast skriftligen underrätta skolstyrelsen i hemkommunen dels om intagningen och den årskurs till vilken eleven hänförs, dels vid början av varje läsår om den årskurs eleven tillhör, dels vid avgång hur elevens skolplikt enligt uppgift skall fullgöras i fortsättningen.

Vid ändringar av dessa föreskrifter måste uppmärksammas att den nya regeringsformens stadganden om normgivning innebär att åligganden för fristående skolor i princip skall föreskrivas i lag.

SEH-kommittén har föreslagit att det i skollagen skall tas in en paragraf om uppgiftsskyldighet. Om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola skall huvudmannen enligt kommitténs förslag snarast lämna uppgift om detta till skolstyrelsen i den kommun där eleven är kyrkobokförd.

De remissinstanser som yttrat sig över detta förslag från kommittén tillstyrker förslaget.

För min del anser jag att de föreskrifter om uppgiftsskyldighet som behövs bör tas in i skollagen. Jag ansluter mig i princip till kommitténs förslag.

10 Samverkan fristående skola – det allmänna skolväsendet

Jag har i det föregående förordat att statsbidrag skall kunna utgå till vissa fristående skolor. Det gäller huvudsakligen skolor som tillämpar speciella pedagogiska teorier och modeller. Som motiv angav jag att sådana alternativa modeller kan förutsättas ge erfarenheter av värde för det allmänna skolväsendet. Detta värde är beroende av i vilken utsträckning de vunna erfarenheterna tas till vara där.

Frågan om att sprida och utnyttja erfarenheter från pedagogiskt utvecklingsarbete har relativt nyligen behandlats av riksdagen med anledning av propositionen (prop. 1980/81: 97) om skolforskning och personalutveckling (UbU 1980/81: 37, rskr 1980/81: 385). Riksdagsbeslutet innebär att ansvar och resurser för skolutveckling i stor utsträckning decentraliseras till lokal nivå. Ansvaret för att erfarenheterna från utvecklingsarbetet tas till vara och sprids har lagts på den statliga skoladministrationen. Länsskolnämnderna har här en särskilt viktig roll på grund av sin närhet till skolverksamheten. Merparten av det pedagogiska utvecklingsarbetet sker inom det allmänna skolväsendet. Generella förändringar i skolverksamheten har ofta sitt ursprung i lokala initiativ och utvecklingsidéer. Som stimulans för sådana initiativ ställs fr. o. m. läsåret 1982/83 särskilda medel för lokal skolutveckling till skolstyrelsernas förfogande. Också länsskolnämnderna har sådana medel som stöd för lokala och regionala initiativ.

Även utanför det allmänna skolväsendet – i fristående skolor – bedrivs enligt min mening viktigt pedagogiskt utvecklingsarbete. Det är angeläget att det tas till vara och kommer det allmänna skolväsendet till godo. Enligt SEH-kommitténs mening bör därför samverkan etableras mellan lärare i grundskolan och lärare i fristående skolor. Som exempel på samverkansformer nämner kommittén studiebesök, studiedagar och fortbildning. Kommittén nämner också gemensamma projekt och utvärdering som former för att ta till vara erfarenheter i fristående skolor. Initiativ av detta slag har hittills tagits i mycket begränsad omfattning.

Jag har för min del funnit att ansträngningarna för att ta till vara det

utvecklingsarbete som bedrivs i vissa fristående skolor måste intensifieras. Det kan ske på såväl central som regional och lokal nivå t. ex. i de former som SEH-kommittén nämnt. Statliga medel bör, inom ramen för redan fastställda regler, kunna användas för olika aktiviteter i vilka en fristående skola medverkar. På alla nivåer bör därför enligt min mening ansträngningar göras för att i olika former ta vara på de erfarenheter som görs i fristående skolor. Jag tänker här särskilt på de skolor vilka befunnits vara så intressanta från samhällets synpunkt att de beviljats statsbidrag för verksamheten.

Länsskolnämnderna har genom sitt geografiskt begränsade arbetsområde och sitt allmänna tillsynsansvar särskilda möjligheter att ta de initiativ i detta avseende jag anser bör komma till stånd. Det kan till en början gälla att skapa de kontakter som behövs för att samverkan skall komma i gång. Sedan kontakterna etablerats bör nämnderna enligt min mening kunna initiera projekt och andra former för samverkan. Gemensamma projekt kan behöva ekonomiskt stöd. Nämnderna kan för sådana ändamål använda egna medel men bör också enligt min mening stimulera skolstyrelserna att använda sina medel för lokal skolutveckling för olika former av samverkan grundskola – fristående skola. Länsskolnämnderna har – i likhet med vad som gäller för annat utvecklingsarbete – ansvar för att gjorda erfarenheter förs vidare till SÖ.

SÖ har å sin sida det övergripande ansvaret för skolutvecklingen i landet i sin helhet. Det innebär enligt min mening att det ankommer på SÖ att ta sådana initiativ att de intentioner jag här angett förverkligas. Jag delar SEH-kommitténs uppfattning att SÖ också bör kunna använda egna medel för centrala projekt beträffande verksamheten i fristående skolor. Jag anser för min del att SÖ:s eget engagemang är särskilt angeläget när det gäller utvärdering av verksamhet i fristående skolor. En central utvärdering skulle utgöra en viktig komplettering till de erfarenheter som görs i regionala och lokala projekt i avsikt att ta till vara pedagogiska idéer för det allmänna skolväsendets behov. Sådan utvärdering – som givetvis bör utföras i nära samverkan med den fristående skolan – kan emellertid också bidra till att utveckla den fristående skolans verksamhet.

Eftersom mina förslag i det föregående i princip begränsar sig till fristående skolors undervisning på grundskolnivå har jag här talat om samverkan med grundskolan. Vad jag har anfört i detta sammanhang har emellertid i huvudsak giltighet även för samverkan mellan fristående skolor och det allmänna skolväsendet beträffande utbildning på gymnasial nivå.

11 Vissa frågor beträffande nu statsunderstödda fristående skolor

Till de fristående skolor som i dag är statsunderstödda hör bl. a. privat-skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270) och som i det

följande kallas privatskolorna, riksinternatskolorna, Kristofferskolan, Hillelskolan, de estniska skolorna samt Bergsskolan i Filipstad.

För dessa skolor gäller ett i flertalet fall omfattande regelsystem, som delvis knyter an till grundskolan och gymnasieskolan. Reglerna avser såväl statsbidrag som därmed oftast på ett eller annat sätt sammanhängande organisatoriska frågor. I stor utsträckning rör det sig om bestämmelser motsvarande dem som gällde för grundskolan och gymnasieskolan före den 1 juli 1978. En översikt av gällande regler för de aktuella skolorna bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*.

För grundskolan och gymnasieskolan har under de senaste åren beslutats en rad förändringar. Som exempel kan nämnas reformeringen av skolans inre arbete (SIA-reformen) och den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80).

Mot bakgrund av dessa förändringar och mina förslag i det föregående bör regelsystemen för de nämnda fristående skolorna ses över i enlighet med vad som förutsatts i budgetpropositionen 1982 (prop. 1981/82: 100 bil. 12 s. 226). En anpassning av reglerna till vad som gäller för grundskolan och gymnasieskolan bör genomföras den 1 juli 1983. Jag kommer i det följande att lämna förslag om sådana ändringar.

En del regelförändringar genomförs redan läsåret 1982/83 som en följd av andra riksdagsbeslut. Ändringarna rör bl.a. läromedel (prop. 1981/82: 51, UbU 1981/82: 8, rskr 1981/82: 127) vid privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad, tjänster och besvärsmöjigheter (prop. 1980/81: 107, UbU 1980/81: 38, rskr 1980/81: 395) i fråga om privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan samt timplanerna och användningen av underlaget för lärartimmar på gymnasieskolnivån (prop. 1981/82: 14, UbU 1981/82: 5, rskr 1981/82: 112) vid privatskolorna och riksinternatskolorna.

Som jag tidigare nämnt fortsätter SEH-kommittén sitt arbete med fristående skolor för inte längre skolpliktiga elever. Jag har erfarit att ett betänkande kan väntas till årsskiftet 1982/83. Mina förslag i det följande rörande sådana skolor gäller frågor i vilka kommittén inte kan väntas lämna förslag och avser ändringar som enligt min mening bör genomföras oberoende av resultatet av kommitténs arbete.

Undervisningen på grundskolnivå och statsbidraget till denna undervisning

Enligt nu gällande föreskrifter skall privatskolorna och riksinternatskolorna tillämpa 1969 års läroplan för grundskolan (Lgr 69), om inte regeringens på ansökan av skolans styrelse bestämmer annat.

Den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) skall med vissa övergångs-anordningar tillämpas i sin helhet i samtliga årskurser i kommunernas grundskolor fr. o. m. läsåret 1982/83.

Enligt riksdagens beslut (prop. 1981/82: 100 bil. 12, UbU 1981/82: 18,

rskr 1981/82:233) skall privatskola och riksinternatskola läsåret 1982/83 övergå till Lgr 80 i de delar som är möjliga inom ramen för gällande föreskrifter om organisation och statsbidrag. Detta innebär att de i princip skall tillämpa mål och riktlinjer samt huvuddelen av kursplanerna men övergångsvis däremot inte timplanerna.

Jag föreslår att privatskola och riksinternatskola fr. o. m. läsåret 1983/84 för grundskolnivån skall tillämpa Lgr 80 i dess helhet med de övergångsarrangemang och undantag i övrigt som kan visa sig erforderliga. Liksom i fråga om Lgr 69 bör regeringen kunna besluta om undantag för en viss skola på ansökan av skolans styrelse.

Enligt det nu gällande systemet ligger beträffande privatskolorna föreskrifterna om klass- och gruppindelningen tillsammans med timplanerna till grund för timunderlaget för lärartjänster och därmed för statsbidrag till lärarlönerna. F. n. fastställer SÖ antalet statsbidragsgrundande klasser i varje årskurs på grundskolnivå. Detsamma gäller riksinternatskolas grundskola.

Jag har i det föregående redovisat mitt förslag till nytt statsbidragssystem för fristående skolor. Jag angav därvid att detta system bör tillämpas även för statsbidragsgivningen till undervisningen på grundskolnivå bl. a. vid privatskola och riksinternatskola men med en justering som innebär att skolorna får lika stort statsbidrag som i dag om de har ungefär samma antal elever som för närvarande. Jag vill här tillägga att samordning måste ske med bidragssystemet för skolornas undervisning på gymnasial nivå. Jag tänker här t. ex. på statsbidraget för rektor. Det finns för privatskolorna och riksinternatskolorna också vissa bidrag för särskilda ändamål såsom avlöning av elevhemsföreståndare och skolhälsovård. Dessa separata bidrag bör t. v. få behållas. Om det visar sig lämpligt bör de delar som hänför sig till verksamheten på grundskolnivå byggas in i det nya bidragssystemet.

Reglerna om arbetets anordning vid privatskolor och riksinternatskolor måste anpassas till Lgr 80 och det nya statsbidragssystemet. Det bör finnas utrymme för vissa skillnader i förhållande till föreskrifterna för kommunernas grundskolor. Jag föreslår en övergång till det fria system i fråga om klasser och grupper som gäller för kommunernas grundskolor. I stället för att som nu fastställa antalet statsbidragsgrundande klasser i varje årskurs på grundskolnivån får SÖ fastställa vilket antal elever i varje årskurs som får ligga till grund för beräkningen av bidraget.

Privatskola och riksinternatskola bör liksom kommunernas grundskolor kunna införa samlad skoldag, men något särskilt statsbidrag bör i så fall inte lämnas.

Även i fråga om praktisk arbetslivsorientering (s. k. prao) bör i princip samma regler gälla som för grundskolan.

Vid privatskolorna och riksinternatskolorna finns f. n. statligt reglerade tjänster för lärare och skolledare. Reglerna om underlag för lärartjänster

vid privatskolorna och riksinternatskolorna måste emellertid anpassas till de förändringar som följer av det föreslagna nya statsbidragssystemet. Jag avser att återkomma till regeringen i denna fråga. Jag vill i sammanhanget tillfoga att jag inte är beredd att föreslå statligt reglerade tjänster vid skolor där det inte redan finns sådana tjänster.

Vid Kristofferskolan, Hillelskolan och de estniska skolorna bygger de nuvarande reglerna för statsbidrag på att bidragsunderlag fastställs på grundval av en organisation, som följer av nuvarande läroplaner och principer för klassindelning. Det av mig föreslagna nya statsbidragssystemet avses gälla även för dessa skolor med viss justering som tillförsäkrar bibehållen bidragsnivå. Det nya systemet bör få till följd att SÖ fastställer det antal elever på varje stadium på grundskolnivån som får ligga till grund för beräkningen av bidraget. Beträffande övriga regler för dessa skolor kan vissa mindre ändringar behöva göras.

Allmänt driftbidrag till den gymnasiala nivån

Det förändrade statsbidragssystem som jag föreslagit omfattar endast grundskolstadiet. För gymnasieundervisningen vid privatskolorna och riksinternatskolorna bör tills vidare samma statsbidragsregler gälla som f. n.

För Kristofferskolans årskurser 10–12, i vilka ges undervisning på gymnasial nivå, har SEH-kommittén föreslagit att statsbidrag skall beräknas på samma sätt som för årskurs 9 vid skolan. Jag får hänvisa till mitt förslag om hur statsbidrag skall beräknas för motsvarigheten till grundskolans högsta stadium vid bl. a. Kristofferskolan. Bidraget för årskurserna 10–12 bör beräknas på i princip samma sätt.

Vissa särskilda statsbidrag

Enligt gällande föreskrifter för riksinternatskolorna lämnas statsbidrag till kostnader för stödundervisning i svenska för svenska elever som kommer från utländska skolor inom en ram av 0,85 lärarveckotimmar per deltagande elev och läsår. Jag anser att detta bör gälla även i fortsättningen. Det är alltså fråga om en särskild resurs vid sidan av det allmänna timunderlaget för lärartjänstgöring i riksinternatskolornas grund- och gymnasieskolor.

Riksdagens beslut om studie- och yrkesorientering i grundskola och gymnasieskola m. m. (prop. 1981/82: 15, UbU 1981/82: 6, rskr 1981/82: 115) gäller i vissa delar även privatskolorna och riksinternatskolorna. Vad gäller statsbidrag till dessa skolors syo föreligger beslut endast för budgetåret 1982/83. Enligt riksdagens beslut (prop. 1981/82: 100 bil. 12 s. 333 och 337, UbU 1981/82: 18, rskr 1981/82: 233) kommer SÖ att för ändamålet få disponera 142 000 kr. för fördelning mellan privatskolorna och 100 000 kr. för fördelning mellan riksinternatskolorna med hänsyn till varje skolas antal elever på olika nivåer, varefter varje skola får bestämma hur tilldelat belopp skall användas för syoinsatser.

Beträffande statsbidrag för syoinsatser vid privatskolorna och riksinternatskolorna avser jag att återkomma med förslag som kan föreläggas riksdagen i budgetpropositionen 1983.

Enligt särskilda förordningar lämnas statsbidrag för pedagogisk stödpersonal vid riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad. För bidraget gäller ett invecklat system som tidigare var gemensamt för kommunernas gymnasieskolor och riksinternatskolorna samt Bergsskolan, men som nu inte längre gäller för kommunernas gymnasieskolor. Systemet bör förenklas. Enligt min mening bör det belopp som varje skola tilldelas för budgetåret 1982/83 få gälla även för senare budgetår efter justering med hänsyn till kostnadsutvecklingen. En förutsättning är att skolan för sin gymnasiala utbildning i stort sett behåller hittillsvarande organisation i fråga om studievägar och klasser.

Studievägar och elevplatser i den gymnasiala utbildningen

För kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor kommer en ny planeringsordning att införas för tiden fr. o. m. den 1 juli 1983. Föreskrifter om gymnasieskolans planering finns i förordningen (1982: 171) om elevplatser i gymnasieskolan. Det nya systemet innebär bl. a. att en treårsplanering införs och att länskolnämnderna i stor utsträckning blir beslutande myndighet i stället för SÖ.

Vad gäller privatskolornas gymnasieskola föreskrivs i privatskolförordningen att varje privatskola skall omfatta de studievägar som regeringen bestämmer. I förordningen om riksinternatskolor föreskrivs att varje sådan skola omfattar de studievägar som regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, SÖ bestämmer. Enligt föreskrifter i regleringsbrev fastställer SÖ för privatskolorna och riksinternatskolorna antalet statsbidragsgrundande klasser av årskurs 1 i utbildningar motsvarande de två- och treåriga linjerna i gymnasieskolan.

Enligt min mening bör den nu beskrivna ordningen kunna gälla även i fortsättningen.

Intagningsplatserna vid riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad räknas f. n. av från den totala ram som fastställs för elevplatser i kommunala gymnasieskolor enligt det nu gällande planeringssystemet.

Frågan huruvida ramarna för elevplatserna i kommunernas gymnasieskolor i det nya planeringssystemet skall bestämmas på det sättet att de inkluderar platser för riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad eller om sådana platser skall ges en egen ram är av teknisk natur och bör behandlas i samband med att ramarna bestäms. Jag ser inte anledning att nu gå in på den frågan.

Konferenser m. m.

Enligt nuvarande föreskrifter skall bestämmelserna om kollegier och konferenser m. m. i 3 kap. skolförordningen i dess lydelse vid utgången av

juni 1978 gälla för privatskolorna och riksinternatskolorna i tillämpliga delar. Likartade föreskrifter finns för Bergsskolan i Filipstad.

Nuvarande ordning innebär bl. a. följande skillnader i förhållande till systemet för kommunernas grundskolor och gymnasieskolor. Det system för elev- och föräldrainflytande som har fastlagts i 2 a och 2 b kap. skolförordningen saknar motsvarighet för privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad. I dessa skolor finns kollegium i stället för personalkonferens. Arbetsenhetskonferenser saknas (det finns inga föreskrifter om arbetsenheter i privatskolas och riksinternatskolas grundskola). Ämneskonferenser är obligatoriska i privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad. Klassråd saknas i dessa skolor. Särskilda sammankomster om syo är obligatoriska i privatskolorna och riksinternatskolorna. Det finns föreskrifter om att biblioteks nämnd kan inrättas vid privatskolorna och riksinternatskolorna. Elevvårdskonferenser saknas såsom särskild konferens i privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad. För en privatskola eller riksinternatskola med gymnasieskolutbildning och Bergsskolan i Filipstad är samarbetsnämnd ett obligatoriskt organ. Samarbetsnämnden avgör frågor om avstängning och förvisning av elev från skolans gymnasieskola. I övrigt är samarbetsnämnden ett rådgivande organ, liksom i kommunernas gymnasieskolor. Det finns föreskrifter om elevmedverkan i olika organ vid de berörda skolorna, men dessa föreskrifter avser endast elever på den gymnasiala nivån och endast klasskonferenser, ämneskonferenser och samarbetsnämnder.

Vissa skäl kan tala för att man för privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad har ett enklare system än det som gäller för det allmänna skolväsendet. Jag vill i sammanhanget också erinra om att skolförfattningsutredningen i april 1982 har lagt fram delbetänkandet (Ds U 1982: 5) Konferenser i skolan. Betänkandet innehåller förslag till ändringar i konferenssystemet för i första hand det allmänna skolväsendet. Ändringarna innebär bl. a. förenklingar. Betänkandet remissbehandlas f. n.

Jag anser att samarbetsnämndernas befattning med frågor om avstängning och förvisning bör upphöra. Sådana frågor bör handhas av skolans styrelse på samma sätt som gäller inom det allmänna skolväsendet.

I reglerna för konferenser bör för privatskolorna och riksinternatskolorna göras endast sådana ändringar som är en naturlig följd av övergången till Lgr 80. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra vilka ändringar som är lämpliga. I övrigt föreslår jag inga ändringar i reglerna för konferenser vid privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad i avvaktan på ställningstagande till skolförfattningsutredningens förslag.

12 Vissa frågor beträffande specialskolan och sameskolan

Även för de statliga skolformerna specialskolan och sameskolan behövs en viss översyn av regelsystemen i enlighet med vad som förutsatts i budgetpropositionen 1982 (prop. 1981/82:100 bil. 12 s. 226).

Nuvarande förhållanden i korthet

För barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan finns en särskild skolform, nämligen specialskolan, som staten är huvudman för. De grundläggande bestämmelserna om specialskolan finns i skollagen. Närmare föreskrifter finns i specialskolförordningen (1965:478). Regleringen för specialskolan bygger i princip på regleringen för grundskolan. Vissa skillnader är nödvändiga med hänsyn bl. a. till elevernas handikapp och det förhållandet att skolformen är statlig.

Sameskolan är en statlig skolform i vilken samers barn och, om särskilda skäl föreligger, även andra barn får fullgöra skolplikten. Föreskrifter om sameskolan finns i sameskolförordningen (1967:216). Regleringen för sameskolan bygger i princip på regleringen för grundskolan. Vissa skillnader betingas av att undervisningen meddelas på svenska och samiska och skall beakta frågor av betydelse för samernas kultur och levnadsförhållanden. Härtill kommer skillnader som beror på att skolformen är statlig.

En del av regleringen för specialskolan och sameskolan anknyter till vad som tidigare har gällt för grundskolan.

Enligt nuvarande föreskrifter gäller som läroplan för specialskolan och sameskolan 1969 års läroplan för grundskolan med vissa avvikelser och tillägg.

Ändringar fr. o. m. den 1 juli 1982

Regeringen har i budgetpropositionen 1982 (prop. 1981/82: 100 bil. 12 s. 281 och 289) förordnat att specialskolan och sameskolan läsåret 1982/83 skall övergå till Lgr 80 i de delar som är möjliga inom ramen för gällande föreskrifter om organisation och medelstillelning. Detta innebär i princip att mål och riktlinjer samt huvuddelen av kursplanerna men däremot övergångsvis inte timplanerna skall tillämpas. Riksdagen har godkänt regeringens förslag (UbU 1981/82: 17, rskr 1981/82: 232).

Regeringen har under våren lagt fram förslag till sådana ändringar i skollagen som enligt regeringens mening bör träda i kraft den 1 juli 1982 (prop. 1981/82: 167). Vissa av dessa ändringar avser 28 a §, som innehåller bestämmelser om specialskolan. Ändringarna utgår från att specialskolan i enlighet med förslaget i budgetpropositionen till skillnad från grundskolan under en övergångstid kommer att behålla vad som fortfarande kan kallas studievägar.

En del regeländringar för specialskolan och sameskolan genomförs inför

läsåret 1982/83 som en följd av andra riksdagsbeslut. Ändringarna rör bl. a. läromedel (prop. 1981/82: 51, UbU 1981/82: 8, rskr 1981/82: 127) samt tjänster och besvärstbestämmelser (prop. 1980/81: 107, UbU 1980/81: 38, rskr 1980/81: 395).

I övrigt kommer reglerna för specialskolan och sameskolan att kvarstå i princip oförändrade inför läsåret 1982/83. Kvar finns bl. a. sådana föreskrifter om arbetets anordning och konferenser m. m. som följer ett mönster som gällde för grundskolan före den 1 juli 1978.

Förslag om ändringar fr. o. m. den 1 juli 1983

Jag föreslår att specialskolan och sameskolan fr. o. m. läsåret 1983/84 skall tillämpa Lgr 80 i dess helhet med de jämkningar som föranleds av dessa skolformers särskilda karaktär och med de övergångsbestämmelser som kan visa sig erforderliga.

Enligt Lgr 80 förekommer inte olika studievägar. Lgr 80 bygger på ett annat system och en annan terminologi. I stället för olika studievägar skall det på högstadiet finnas möjligheter till studieval genom tillvalskurser och genom alternativkurser (en allmän och en särskild kurs) i engelska och matematik. Med hänsyn till detta behövs vissa ändringar i 28 a § skollagen. Jag redovisar dem i specialmotiveringen.

Inför läsåret 1983/84 måste också bl. a. reglerna om arbetets anordning anpassas till det system som Lgr 80 innebär. Dessa regler finns f. n. främst i specialskolförordningen och sameskolförordningen. De utgörs till en del av hänvisningar till skolförordningen i nuvarande eller äldre lydelse. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra hur regelanpassningen skall utformas.

Enligt nuvarande föreskrifter skall vissa av bestämmelserna om kollegier och konferenser m. m. i 3 kap. skolförordningen i kapitlets lydelse vid utgången av juni 1978 gälla för specialskolan och sameskolan i tillämpliga delar.

Nuvarande ordning för specialskolan och sameskolan innebär bl. a. följande skillnader i förhållande till systemet för kommunernas grundskolor. Det system för elev- och föräldrainflytande som har fastlagts i 2 a och 2 b kap. skolförordningen saknar motsvarighet för specialskolan och sameskolan. I dessa skolformer finns kollegium i stället för personalkonferens. Arbetsenhetskonferenser saknas (det finns inga föreskrifter om arbetsenheter). Ämneskonferenser är obligatoriska i specialskolan och sameskolan. Klassråd saknas där. Det finns inga föreskrifter om elevmedverkan i olika organ i specialskolan. Däremot finns det särskilda bestämmelser om samarbetsnämnder i sameskolan. I en samarbetsnämnd ingår företrädare för eleverna och deras föräldrar.

Som jag nämnt har skolförfattningsutredningen nyligen lagt fram förslag om vissa ändringar i konferenssystemet för bl. a. det allmänna skolväsendet. I avvaktan på ställningstagande till skolförfattningsutredningens för-

slag bör ändringarna i reglerna för specialskolan och sameskolan begränsas till vad som framstår som en naturlig följd av övergången till Lgr 80. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra vilka ändringar som är lämpliga.

13 Ikraftträdande m. m.

Som jag nämnde redan inledningsvis, bör de ändringar i skollagen som föranleds av mitt förslag träda i kraft den 1 juli 1983. Frågan om behovet av särskilda övergångsanordningar behandlar jag i specialmotiveringen.

Även de nya reglerna i fråga om statsbidrag bör träda i kraft den 1 juli 1983. Detsamma gäller som jag redan uttalat de regeländringar i övrigt för de nu statsunderstödda fristående skolorna och för sameskolan och specialskolan som jag föreslår för att anpassning skall ske till de förändringar som har skett för grundskolan och gymnasieskolan. Det bör få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att avgöra vilka övergångsanordningar som kan behövas.

Skolförfattningsutredningen har i sitt betänkande (Ds U 1982: 5) Konferenser i skolan utgått från att de nya regler som utredningen föreslår skall kunna träda i kraft den 1 juli 1983. Det är i dag för tidigt att ta ställning till om och i så fall när utredningens förslag bör genomföras. De förslag rörande konferenser som jag har lagt fram i det föregående och som alltså avses träda i kraft den 1 juli 1983 gäller sådana förändringar som är en naturlig följd av skolornas fullständiga övergång till Lgr 80 fr. o. m. läsåret 1983/84. Om det med anledning av utredningens förslag visar sig lämpligt att redan till den 1 juli 1983 genomföra längre gående förändringar får hithörande frågor tas upp på nytt.

14 Upprättat lagförslag

I enlighet med var jag nu anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i skollagen (1962: 319).

Lagförslaget bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

15 Specialmotivering till lagförslaget

Som jag redan nämnt avser jag att senare i år ta upp frågan om en ny skollag, som kan träda i kraft tidigast den 1 juli 1983. I det sammanhanget behandlar jag dels skolförfattningsutredningens förslag i betänkandet (Ds U 1981: 4) Skollagen, dels vissa ytterligare förslag rörande skollagen. Ett

sådant förslag är det som har lagts fram av SEH-kommittén i betänkandet (Ds U 1980: 3) *Enskild undervisning enligt 35 § skollagen*. Ett annat förslag som jag återkommer till rör 39 § skollagen och problematiken kring tvångsmedel för skolpliktens fullgörande. Det är ett förslag från skoladministrativa kommittén (U 1978: 17) i promemorian *Decentralisering och förenklingar av vissa skoladministrativa frågor* (PM 29 daterad 1979-12-14).

De lagbestämmelser som jag nu föreslår avses träda i kraft den 1 juli 1983. Jag får i rådande läge utgå från att den nuvarande skollagen fortfarande gäller vid den tidpunkten. Det blir därför nu ett förslag till lag om ändring i den lagen.

Mitt lagförslag utgår från den lydelse skollagen kommer att ha den 1 juli 1982, om riksdagen i de delar som här är av intresse bifaller regeringens nyligen framlagda förslag om ändringar i skollagen enligt prop. 1981/82: 167.

De ändringar som nu föreslås i skollagen begränsar sig till följande.

I lagens inledande kapitel görs vissa smärre ändringar med hänsyn bl. a. till att benämningen fristående skola införs (en ny paragraf, 3 a §, och ändringar i 6 §).

Mina förslag rörande skolpliktens fullgörande i fristående skolor föranleder ändringar i 33 och 34 §§ samt tre nya paragrafer, 33 a, 34 a och 34 b §§. Härtill kommer följdändringar i 10, 36 och 39 a §§.

Vad jag har förordat angående bl. a. tillsynen över undervisningen för skolpliktiga i de fristående skolorna föranleder tre nya paragrafer i 9 kap., 50 a–50 c §§. Härtill kommer en följdändring i 21 §.

I 28 a § görs ändringar med anledning av att specialskolan enligt vad jag förordat läsåret 1983/84 helt skall gå över till systemet enligt den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80).

3 a §

I 6 § i dess nuvarande lydelse föreskrivs i första stycket att med skola avses i lagen grundskola, specialskola eller gymnasieskola, om inte annat anges. Denna förklaring flyttas nu till den nya 3 a §. Ett skäl till detta är att ordet skola i dess nyss angivna speciella betydelse används redan i 4 och 5 §§. Ett annat skäl är mitt förslag att termen fristående skola i fortsättningen skall användas i skollagen såsom beteckning för skolor med enskild huvudman. Termen bör lämpligen förklaras i samband med att den speciella betydelsen av ordet skola anges. Förklaringar och definitioner bör naturligen sammanföras i en särskild paragraf och inte stå i 6 §, som också innehåller annat.

Med hänsyn till sistnämnda synpunkt bör också i 3 a §, och inte som nu i 6 §, anges i vilken betydelse ordet föräldrar används i skollagen. Det innebär att andra stycket av 6 § upphävs.

Begreppet fristående skola m. m.

F. n. används i skollagen uttrycken enskild skola och – på ett enda ställe, nämligen i 33 § – offentlig skola. Varken det ena eller det andra uttrycket förklaras i lagtexten. Det är helt klart att enskild skola inrymmer fall där huvudmannen är en enskild fysisk eller juridisk person och att offentlig skola inrymmer fall där verksamheten bedrivs med statligt, kommunalt eller landstingskommunalt huvudmannaskap i offentlighetsrättsliga former. Vad man emellertid kan fråga sig är huruvida en skola som med en offentlig huvudman drivs i samma former som gäller för enskilda skall karaktäriseras som offentlig skola eller som enskild skola. En annan fråga som mot bakgrund av skollagens reglering kan ställas är i vad mån staten eller en kommun eller landstingskommun får driva en skola för skolpliktiga elever i privaträttsliga former. Frågorna torde f. n. sakna praktisk betydelse. Nuvarande regelsystem utesluter emellertid inte att en skola för skolpliktiga elever har en offentlig huvudman utan att för den skull drivas i en form som är kännetecknande för offentlig verksamhet. Sålunda kan en kommun enligt förordningen (1970:333) om riksinternatskolor i samma form som en enskild driva en riksinternatskola. Den av landets två riksinternatskolor som har en kommun som huvudman bedriver emellertid undervisning endast på gymnasial nivå.

Den problematik som jag nu har berört får övervägas i samband med tillkomsten av en ny skollag.

Mitt förslag till definition av fristående skola innebär av naturliga skäl inte någon begränsning till skolor med undervisning på grundskolnivå. Men i och med att termen i skollagen enligt mitt förslag används endast i bestämmelser om skolor med sådan undervisning får termen, såvitt gäller tillämpningen av skollagen, praktisk betydelse endast för dessa.

De bestämmelser som handlar om fristående skolor förutsätter för sin tillämpning att den som driver verksamheten kan ta ansvar för denna inför det allmänna och inför dem som anlitar skolan. För verksamheten måste alltså finnas en ansvarig huvudman som har rättskapacitet, dvs. som enligt rättsordningen kan ha rättigheter och skyldigheter.

Enligt definitionen avses med fristående skola en skola för vilken en enskild fysisk eller juridisk person är huvudman.

Med enskild juridisk person åsyftas ett i privaträttsliga former bildat rättssubjekt. Om, för att ta ett exempel, en stiftelse är huvudman för skolan är denna en fristående skola oberoende av vilka privata och offentliga rättssubjekt som på ett eller annat sätt har medverkat till stiftelsebildningen. Men om, för att ta ett annat exempel, en kommun själv och inte ett av kommunen bildat enskilt rättssubjekt är huvudman för en riksinternatskola räknas inte denna som fristående skola i skollagens mening.

Ordet fristående kommer alltså att syfta på att verksamheten drivs utanför vad som kan kallas det allmänna skolväsendet, varmed då avses skolor som drivs av offentlig huvudman även om det såsom i fallet med

riksinternatskolan inte sker i former som är kännetecknande för offentlig verksamhet.

Av större intresse än gränsdragningen mot vad som kan kallas offentlig skola är kanske gränsdragningen mellan skola och annan undervisningsverksamhet. SEH-kommittén har behandlat den frågan i betänkandet (Ds U 1980: 3) Enskild undervisning enligt 35 § skollagen. Jag kommer att ta upp hithörande frågor i samband med mitt förslag till ny skollag. När det gäller betydelsen av "skola" i termen fristående skola vill jag peka på följande.

Vad som menas med skola kan ha betydelse huvudsakligen när det gäller att ta ställning till om ett godkännande enligt reglerna för fristående skolor skall lämnas. Man kan med andra ord fråga sig vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att ett godkännande inte skall vägras redan på den grunden att det inte rör sig om en skola.

I själva ordet skola ligger att det är fråga om verksamhet för undervisning av elever i grupp. Verksamheten måste vara inställd på viss varaktighet och får inte vara av bara tillfällig karaktär. Den måste vara inriktad på gruppundervisning men behöver inte nödvändigtvis genomgående och vid varje tidpunkt bedrivas på detta sätt.

Undervisning som någon anordnar enbart för barn som står under hans eller hennes vårdnad kan inte räknas som skola. Det måste vara fråga om verksamhet som innebär att anordnaren gentemot utomstående åtar sig att tillhandahålla undervisning.

Som framgår av vad jag tidigare anfört och återkommer till i det följande är kraven för att en fristående skola skall kunna godkännas för skolpliktens fullgörande så pass stora, att frågan om gränsdragningen mellan skola och icke skola knappast behöver ställas på sin spets. Det som inte är skola torde inte uppfylla de andra krav som ställs för godkännande.

Frågan om under vilka förutsättningar det för ett enskilt barn skall kunna medges att skolplikten fullgörs på annat sätt än i en offentlig eller godkänd fristående skola kommer jag, som jag nämnt, att ta upp i samband med arbetet på en ny skollag.

Föräldrabegreppet

Enligt föräldrabalken står ett barn under vårdnad av bägge eller den ena av sina föräldrar – i förekommande fall adoptivföräldrar – eller av en särskilt förordnad förmyndare till dess barnet har fyllt arton år eller har ingått äktenskap. Vårdnadshavaren har i denna sin egenskap bl. a. ett ansvar för att barnet får utbildning. Regeringen har nyligen lagt fram en proposition (1981/82: 168) om vårdnad och umgänge m. m. Där föreslås bl. a. vissa förändringar i nuvarande bestämmelser om vårdnadshavare. Enligt förslaget skall vårdnaden om ett barn kunna anförtros åt en eller två särskilt förordnade förmyndare.

I skollagen används ordet föräldrar i betydelsen vårdnadshavare i föräld-

rabalkens mening (jämför prop. 1962: 136 s. 63). Nuvarande formulering av 6 § andra stycket skollagen kan emellertid, för det fallet att barnet står under endast den ena förälderns vårdnad, ge intrycket att även den andra föräldern omfattas av skollagens bestämmelser rörande föräldrar. Med hänsyn till detta och mot bakgrund av de i prop. 1981/82: 168 föreslagna nya reglerna om vem och vilka som kan vara vårdnadshavare föreslår jag att bestämmelsen i 6 § andra stycket i samband med att den flyttas till 3 a § tredje stycket omformuleras, så att det i fortsättningen kommer att stå att med föräldrar avses barnets vårdnadshavare.

6 §

Av skäl som jag anfört under 3 a § har de nuvarande första och andra styckena i 6 § med vissa justeringar i formuleringarna flyttats till 3 a §.

Kvar finns alltså endast det nuvarande tredje stycket. I detta har gjorts ett par ändringar. Dessa är endast språkliga och innebär en anpassning till ett modernare skrivsätt.

10 §

I 10 § anges de frågor i vilka det ankommer på kommunens skolstyrelse att besluta.

Av skäl som jag har redovisat i den allmänna motiveringen anser jag att skolstyrelsen alltjämt skall vara den myndighet som beslutar i frågor om godkännande och återkallande av godkännande av fristående skola för skolpliktens fullgörande enligt 34 §. Som jag återkommer till i det följande föreslår jag att bestämmelserna i 34 § till skillnad från nu skall gälla oberoende av om skolan får statsbidrag eller inte.

Vad gäller överklagande av skolstyrelsens beslut vill jag erinra om att regeringen nyligen har förelagt riksdagen ett förslag till lag om ändring i skollagen (prop. 1981/82: 167). Förslaget innebär bl. a. ändringar i skollagens besvär bestämmelser. Av lagförslaget 53 och 54 a §§ följer att skolstyrelsens beslut kan överklagas hos skolöverstyrelsen och att överstyrelsens beslut i sin tur kan överklagas hos regeringen. Jag finner inte skäl att föreslå någon ändring i instansordningen för hithörande frågor. Jag vill i sammanhanget som en särskild omständighet till stöd för bibehållande av regeringen såsom slutinstans erinra om att vissa fristående skolor kan vara statsunderstödda genom beslut av regeringen. Ett godkännande är grunden för skolans verksamhet för skolpliktiga elever och därmed även en förutsättning för att statsbidrag skall lämnas. Därför bör regeringen i sista instans kunna pröva frågor om godkännande och återkallande av godkännande.

De nuvarande hänvisningarna i 10 § första stycket behöver ändras till följd av mina förslag till 34 a och 34 b §§. Dessa paragrafer reglerar nämligen inte frågor som skolstyrelsen skall besluta i.

21 §

Det nuvarande andra stycket av 21 § innehåller bestämmelser om att länskolnämnden har att öva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor och vid sjukvårdsanstalter och barnhem. Jag föreslår att dessa frågor regleras i en senare paragraf i lagen, nämligen 50 b §. Det får till följd att andra stycket av 21 § upphävs.

28 a §

Förslaget i prop. 1981/82: 167

I prop. 1981/82: 167 föreslås ändringar bl. a. i 24 och 25 §§ skollagen samt i 28 a § samma lag. I sistnämnda paragraf, som handlar om specialskolan, finns hänvisningar till bl. a. de båda förstnämnda paragraferna, som handlar om grundskolan.

Ändringarna enligt prop. 1981/82: 167 beror på att grundskolan helt men specialskolan endast delvis övergår till den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) läsåret 1982/83.

Enligt den äldre läroplanen förekommer olika studievägar. Lgr 80 bygger emellertid på ett annat system och en annan terminologi. I stället för olika studievägar skall det på högstadiet finnas möjligheter till studieval genom tillvalskurser och genom alternativkurser (en allmän och en särskild kurs) i engelska och matematik. Enligt prop. 1981/82: 167 föreslås därför såsom en första mening i andra stycket av 24 § en bestämmelse om att det utöver den för alla elever gemensamma undervisningen på grundskolans högstadium anordnas olika kurser med hänsyn till skilda intresseinriktningar hos eleverna. Vidare föreslås såsom ett första stycke av 25 § en bestämmelse om att alternativ i fråga om kurser i grundskolan väljs av elevens föräldrar efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.

I specialskolan kommer emellertid under läsåret 1982/83 att finnas kvar vad som fortfarande kan kallas studievägar. Mot den bakgrunden föreslås i prop. 1981/82: 167 att hänvisningarna i 28 a § inte skall omfatta 24 § andra stycket första meningen och 25 § första stycket utan att 28 a § i stället skall innehålla egna bestämmelser om studievägar och val mellan dem.

Det nya förslaget

Enligt mitt förslag i det föregående skall specialskolan fr. o. m. läsåret 1983/84 övergå helt till Lgr 80. Systemet med studievägar kommer då att ersättas av ett system med olika kurser. Detta föranleder ändringar i 28 a §. Bestämmelserna om studievägar och val mellan dem tas bort. I stället vidgas hänvisningarna till 24 och 25 §§ till att omfatta även de delar av paragraferna som handlar om olika kurser.

33 §

Nuvarande bestämmelser

F. n. finns i 33 § föreskrifter om två slags alternativ till grundskolan för skolpliktens fullgörande. Skolplikten får enligt första stycket i dess nuvarande lydelse fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar.

Med annan offentlig skola än grundskolan åsyftas i praktiken vad som förr kallades nomadskolan och numera kallas sameskolan (prop. 1975: 8 s. 81). Det är en statlig skolform som regleras i sameskolförordningen (1967: 216).

Vad gäller enskilda statsunderstödda skolor föreskrivs i Kungl. brev den 29 juni 1964 att skolplikt får fullgöras vid skola eller del av skola till vilken utgår statsunderstöd ur vissa angivna då förekommande anslag eller motsvarande senare tillkommande anslag. Detta innebär i dag att skolplikten med stöd av 33 § skollagen får fullgöras i privatskolor som omfattas av privatskolförordningen (1967: 270), riksinternatskolor, Kristofferskolan, Hillelskolan och de estniska skolorna i Stockholm och Göteborg. För att skolplikten skall få fullgöras i en annan fristående skola krävs att skolan har godkänts enligt 34 §.

I 33 § andra och tredje styckena finns föreskrifter om skolhälsovård för skolpliktiga elever. Dessa stycken tillkom år 1975 (prop. 1975: 8 s. 81 och 85) som en ersättning för motsvarande föreskrifter i de författningar som numera kallas sameskolförordningen och privatskolförordningen.

Ändringarna

Skolförfattningsutredningen har i sitt förslag till ny skollag en bestämmelse om skolpliktens fullgörande i sameskolan men ingen allmän bestämmelse om skolpliktens fullgörande i annan offentlig skola än grundskolan motsvarande bestämmelsen i 33 §. Jag kommer i samband med behandlingen av utredningens betänkande att ta ställning till frågan om behovet av en sådan allmän bestämmelse. F. n. finner jag inte skäl att föreslå någon ändring i paragrafen såvitt gäller offentlig skola.

Däremot föreslår jag att bestämmelserna om skolpliktens fullgörande i statsunderstödda fristående skolor utmönstras ur paragrafen. De särskilda bestämmelser som behövs för sådana fristående skolor som får statsbidrag bör enligt min mening tas in i en paragraf som handlar enbart om fristående skolor.

Jag anser att det behövs sådana särskilda bestämmelser endast såvitt gäller skolhälsovård. Jag får i detta avseende hänvisa till vad jag kommer att anföra under 34 b §.

Den nuvarande bestämmelsen i 33 § första stycket om att skolplikt får fullgöras i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet som regeringen förordnar, bör alltså

enligt min uppfattning upphävas utan att få någon motsvarighet på annat ställe i lagen. De allmänna bestämmelserna om godkännande av fristående skola för skolpliktens fullgörande bör gälla oberoende av om statsbidrag lämnas till skolan eller inte. Som jag redovisat under 10 § innebär mitt förslag att beslut i fråga om godkännande och återkallande av godkännande skall kunna överklagas hos skolöverstyrelsen och att skolöverstyrelsens beslut i sin tur skall kunna överklagas hos regeringen. Om regeringen har förklarat en fristående skola berättigad till statsbidrag men godkännandet av skolan för skolpliktens fullgörande återkallas kan alltså det beslutet genom överklagande komma under regeringens prövning.

33 a §

Första stycket

Första stycket handlar om skolpliktens fullgörande i fristående skolor. Det föreskrivs att skolplikten får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd enligt 34 §. Vidare erinras om att det i 34 a § finns bestämmelser om att skolplikten i vissa fall får fullgöras i annan fristående skola, om den har godkänts för ändamålet. I 34 a § regleras skolpliktens fullgörande i s. k. internationella skolor.

Andra stycket

I sin nuvarande lydelse handlar 34 § om godkännande av ej statsunderstödda fristående skolor för skolpliktens fullgörande. I det nuvarande tredje stycket står det att i en godkänd skola får barn, som inte har uppnått skolpliktsåldern, tas in i årskurs som motsvarar årskurs i grundskolan endast om sådan förutsättning är för handen som avses i 32 § första stycket.

En motsvarighet till det nuvarande tredje stycket av 34 § finns i tidigare nämnt Kungl. brev den 29 juni 1964, som innehåller bestämmelser om skolpliktens fullgörande i enskilda statsunderstödda skolor.

Enligt 32 § första stycket skollagen får barn, som inte har uppnått skolpliktsåldern men som bedöms ha tillräcklig mognad för skolgång, tillåtas att börja skolgång i grundskolan höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år, med andra ord ett år tidigare än normalt. Av 10 § första stycket framgår att det är skolstyrelsen som beslutar i sådana ärenden.

Beträffande hänvisningen i 34 § tredje stycket till 32 § första stycket kan nämnas att det av förarbetena framgår att det är meningen att kommunens skolstyrelse skall lämna tillstånd till påbörjande av skolgång i förtid även när barnet tas in i en enligt 34 § godkänd skola (prop. 1962: 136 s. 58).

Den reglering som nu finns i 34 § tredje stycket och i de särskilda bestämmelserna för statsunderstödda skolor återfinns i sak oförändrad i 33 a § andra stycket i mitt förslag. Jag vill påpeka att den kommer att gälla även för sådana fristående skolor som enligt mitt förslag regleras i 34 a §.

34 §

Enligt mitt förslag till ny utformning av 34 § skall där anges under vilka förutsättningar en fristående skola i normalfallet (jämför 34 a §) skall godkännas för skolpliktens fullgörande och under vilka förutsättningar godkännandet skall återkallas. Såsom framgår av vad jag anfört under 33 a § har till den paragrafen förts viss reglering som nu finns i 34 §.

I sin nya utformning gäller 34 § för såväl statsunderstödda som ej statsunderstödda fristående skolor. Jag får därvidlag hänvisa till vad jag anfört under 33 §. Av 10 § första stycket framgår att det ankommer på kommunens skolstyrelse att besluta i frågor som avses i 34 §.

Första stycket

Liksom hittills föreskrivs att godkännande skall lämnas, om vissa angivna förutsättningar är uppfyllda.

Jag har i den allmänna motiveringen (avsnitten 5.2 och 5.3) utförligt redovisat vilka krav som enligt min mening bör gälla och varför de bör gälla.

Den nuvarande lagtextens formulering att skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen skall motsvara grundskolans har som jag nämnt sin bakgrund i överväganden som var aktuella i samband med grundskolans tillkomst. Enligt min mening bör nu införas en ny formulering som i möjligaste mån sammanfattar de överväganden som jag har redovisat i det föregående och i viss mån kompletterar i det följande.

Det är praktiskt taget omöjligt att i en kort och med nödvändighet allmänt hållen formulering på ett för alla klart sätt fånga in just det som åsyftas men ingenting annat.

SEH-kommittén har föreslagit formuleringen att den fristående skolans undervisning skall ge väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans och även i övrigt väsentligen svara mot grundskolans mål.

Den indelning som SEH-kommittén gör passar enligt min mening väl in på de resonemang som jag, till stora delar i överensstämmelse med kommittén, har fört rörande förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i fristående skola. Jag vill särskilt peka på att det är angeläget att framhålla att skolgången skall ge inte bara kunskaper och färdigheter.

En och annan remissinstans tycks i kommitténs förslag till formulering ha läst in längre gående krav på likheter med grundskolan än som följer av motiveringen till texten.

Det ligger i sakens natur att lagbestämmelser om förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i en fristående skola måste läsas mot bakgrund av bestämmelsernas syfte och med hänsyn till vad som uttalas i förarbetena. Vad det är fråga om är att säkerställa att skolplikten inte urholkas. En elev skall inte genom skolgång i en fristående skola gå miste om något väsentligt som eleven skulle ha fått i grundskolan. Självfallet finns det inte något hinder mot att skolans undervisning omfattar ett ämne som saknas i grund-

skolan eller att skolan som ett särskilt mål har att ge en kristen fostran eller en utbildning med betoning av de estetiska värdena, för att ta några exempel.

För att försöka förebygga missförstånd av det slag som jag nyss berört föreslår jag att ordet "samma" undviks i lagtexten och att det i denna talas om grundskolans "allmänna" mål. Jag föreslår formuleringen att skolans undervisning skall ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och att skolan även i övrigt skall väsentligen svara mot grundskolans allmänna mål.

Beträffande innebörden av kravet vill jag till vad jag förut har anfört foga några ytterligare kommentarer.

Jag behandlade i den allmänna motiveringen frågan om kunskaper och färdigheter i svenska språket. Som framgår av min redovisning pågår utredningsarbete beträffande bl. a. undervisningen av invandrarbarnen. Min syn på svenska språkets roll utgår från nuvarande förhållanden. Framtiden får utvisa om resultatet av utredningsarbetet eller andra nya faktorer motiverar förändringar i synen på bl. a. betydelsen av svenskspråkig undervisning för invandrarbarn och andra barn under deras skolpliktstid.

När det gäller förutsättningarna för skolpliktens fullgörande i en fristående skola måste man enligt min mening i rådande läge även när det gäller svenska språket utgå från en jämförelse med grundskolans nuvarande undervisning. De kunskaper och färdigheter i svenska språket som grundskolan förmedlar är av central betydelse för elevernas fortsatta tillvaro här i landet. Den färdighetsnivå som eleverna uppnår när det gäller att tala och skriva svenska är resultatet inte bara av lektionerna i ämnet svenska utan också av att undervisningen i andra ämnen bedrivs på svenska språket. Detta gäller både barn med svenska som modersmål och, normalt än mer, barn som har ett annat modersmål. Ett krav på en till stor del svenskspråkig undervisning måste därför ställas även på fristående skolor i allmänhet (beträffande skolor med internationellt inriktad undervisning för bl. a. här tillfälligt bosatta barn får jag hänvisa till vad jag anför under 34 a §).

Kravet på svenskspråkig undervisning får inte sträcka sig längre än syftet med kravet motiverar. Inslag av undervisning på ett annat språk måste givetvis få förekomma. Detta gäller naturligtvis oavsett om det andra språket är elevernas hemspråk eller inte. Det kan självfallet diskuteras var gränsen för kravet på svenskspråkig undervisning bör dras. Jag har redan i den allmänna motiveringen uttalat uppfattningen att den övervägande delen av undervisningen skall ske på svenska. Annars kan inte det allmänna kravet på att en fristående skola skall förmedla väsentligen det som grundskolan ger anses uppfyllt. När jag talar om den övervägande delen förutsätter jag att undervisningen på svenska språket, om den omfattar endast drygt hälften av hela undervisningen för eleverna, får det angivna utrymmet främst inom ramen för ämnen där språket kommer till stor

användning och inte koncentreras till ämnen där språket har mindre betydelse, t. ex. idrott och slöjd.

Det finns fall där det inte går att tillämpa principen om en till övervägande delen svenskspråkig undervisning på samma sätt som annars. Jag tänker på fall där ett barn när det börjar sin skolgång i svensk skola har mycket bristfälliga kunskaper i svenska. För ett sådant barn behöver särskilda insatser göras med undervisning på barnets modersmål, innan barnet kan följa svenskspråkig undervisning. Hur lång tid som behövs innan undervisningen kan ske till övervägande delen på svenska varierar från barn till barn. Givetvis måste en fristående skola för varje barn få göra de särskilda insatser som barnet behöver i detta hänseende. Sådana insatser sker också inom grundskolans reguljära verksamhet.

I grundskolan förekommer på låg- och mellanstadierna såsom försöksverksamhet vissa anordningar med undervisning på hemspråk vilka i en del fall i praktiken sträcker sig längre i tid och omfattning än som krävs för att tillgodose det syfte som jag senast har berört. Erfarenheterna av denna försöksverksamhet kommer att ingå i underlaget för nu pågående utredningsarbete. Det är alltså en öppen fråga vad försöksverksamheten resulterar i. Försöksverksamheten bör inte kunna utgöra skäl för att godta motsvarande anordningar vid en fristående skola. Jag har i det föregående angett vad som t. v. bör gälla för de fristående skolornas del.

Enligt nuvarande bestämmelser gäller som krav för godkännande att den fristående skolan förestås av en person som har tillräcklig skicklighet för undervisningen och som är väl lämpad att förestå en skola. Jag föreslår ingen motsvarighet till denna reglering i paragrafens nya lydelse. Enligt min mening ligger i det allmänna kravet på vad den fristående skolan skall förmedla krav på att undervisningen bedrivs på ett tillfredsställande sätt och på att skolan har den ledning som behövs för detta. Det finns inte skäl att ha föreskrifter om hur den fristående skolan skall uppfylla dessa krav.

Andra stycket

Enligt nuvarande föreskrifter skall ett lämnat godkännande återkallas, om skolan inte längre uppfyller angivna villkor eller om det befinnes att undervisningen inte handhas med tillräcklig skicklighet eller att verksamheten annars inte bedrivs på ett tillfredsställande sätt. En förutsättning för återkallelse är vidare att rättelse inte vinnns genom hänvändelse till skolans ledning.

I de villkor som finns angivna i första stycket i den nya lydelsen ligger enligt min mening att undervisningen handhas med tillräcklig skicklighet och att verksamheten annars bedrivs på ett tillfredsställande sätt. Jag vill i sammanhanget påpeka att endast sådana bristfälligheter som inverkar på verksamheten för eleverna är relevanta när det gäller frågan om skolplikten skall få fullgöras i skolan. Att det kan finnas brister av annat slag – t. ex. att bokföringen inte sköts tillfredsställande – kan föranleda ingripanden.

de från samhällets sida på samma sätt som gäller för annan verksamhet än skola, men sådana brister bör inte i och för sig vara grund för återkallelse.

Jag anser alltså att som enda grund för återkallelse bör gälla att skolan inte längre uppfyller villkoren för godkännande.

Liksom hittills bör gälla att tillfälle att avhjälpa bristerna skall ges. Enligt min mening bör hänvändelse alltid ske till huvudmannen som ju är den för skolan ansvarige. Detta hindrar självfallet inte att kontakt först tas med rektor eller motsvarande. En sådan ordning torde normalt vara den naturligaste.

34 a §

Av skäl som har redovisats i den allmänna motiveringen föreslås i denna paragraf bestämmelser om att barn som är endast tillfälligt bosatta i landet eller som har andra särskilda skäl att få en undervisning med internationell inriktning får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola med sådan undervisning (internationell skola), om skolan av regeringen har godkänts för ändamålet.

Den internationella inriktningen innebär att undervisningen förbereder eleverna för fortsatt skolgång eller annan verksamhet utomlands. Utgångspunkten är alltså en annan än den som gäller för grundskolan och fristående skolor i allmänhet. Läroplanen blir en annan.

I detta sammanhang vill jag peka på följande när det gäller frågan om särskilda skäl för ett barn som inte är endast tillfälligt bosatt här i landet att få en internationellt inriktad undervisning. Ett sådant barn har i princip inte mindre behov än barn i allmänhet av kunskaper i svenska och om svenska förhållanden. En internationell skola kan med sitt speciella syfte inte tillgodose dylika behov i samma utsträckning som grundskolan och fristående skolor i allmänhet. Därför måste det förutsättas att barnet på annat sätt än genom skolan – t. ex. genom särskilda insatser från föräldrarnas sida – får de kunskaper i nämnda avseenden som de behöver. Om denna grundläggande förutsättning är uppfylld kan en internationellt inriktad undervisning tänkas vara till nytta för barnet. Frågan om särskilda skäl föreligger för skolgång i en internationell skola beror således till mycket stor del på omständigheterna i det enskilda fallet.

Kraven för godkännande regleras i paragrafens andra stycke. Ett grundläggande krav är att den internationella skolans undervisning som helhet betraktad skall vara likvärdig med grundskolans. I detta krav lägger jag in följande.

Undervisningen skall följa de allmänna principer om demokrati, tolerans, jämlikhet, saklighet, allsidighet m. m. på vilka grundskolan bygger. Kunskaper och färdigheter kan och måste för att skolan skall få sin särskilda inriktning avse delvis andra sakområden men den allmänna nivån bör inte få vara lägre än grundskolans.

I paragrafen finns en särskild föreskrift om att skolan skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt skolgång utomlands.

I skolans internationella inriktning ligger att undervisningsspråket genomgående kan vara ett annat än svenska.

Beträffande undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden föreskrivs i paragrafen att sådan undervisning skall meddelas i den omfattning som de här tillfälligt bosatta eleverna behöver. Vad som behövs varierar från elev till elev. Av betydelse är vistelsens varaktighet, vilka kontakter eleven har med svenskspråkig miljö och vilka möjligheter som eleven har att inhämta nödvändiga kunskaper utanför skolan. Det kan finnas fall där undervisning av nu berört slag inte behövs.

Ett godkännande av en internationell skola innebär att skolplikten får fullgöras där av vissa barn, alltså barn som är tillfälligt bosatta i landet eller har andra särskilda skäl att få en undervisning med internationell inriktning. Jag föreslår ingen särskild anordning för kontroll av att en elev inte går i en sådan skola utan tillräckliga skäl. Hittillsvarande erfarenheter av skolor av detta slag ger inte anledning till någon sådan åtgärd. Jag utgår från att alternativet med internationellt inriktad undervisning kommer att användas på rätt sätt även i fortsättningen. Regeringen bör självfallet inte godkänna en skola, om den inte inriktar sig på de berörda kategorierna utan är ett försök att kringgå kraven enligt 34 §.

Liksom när det gäller fristående skolor som avses i 34 § skall ett lämnat godkännande återkallas, om den internationella skolan inte längre uppfyller kraven för godkännande. En föreskrift om detta finns i paragrafens tredje stycke.

34 b §

F. n. finns i 33 § andra och tredje styckena föreskrifter om skolhälsovård för skolpliktiga elever vid bl. a. fristående statsunderstödda skolor. Jag får beträffande bakgrunden till dessa stycken hänvisa till vad jag anfört under 33 §.

För de fristående statsunderstödda skolornas del tar föreskrifterna sikte på privatskolor – inkl. riksinternatskola med undervisning på grundskolnivå – som omfattas av privatskolförordningen. Dessa skolor får för närvarande ett särskilt bidrag till skolhälsovården. Det finns redan nu andra statsunderstödda fristående skolor än dessa.

Jag avser att i samband med arbetet på en ny skollag ta upp frågan om en generell skyldighet för barn och ungdomar i skolpliktig ålder att, oberoende av om de går i grundskolan eller fullgör sin skolplikt på annat sätt, genomgå läkarundersökningar av de slag som görs inom skolhälsovården i grundskolan. Jag avser att samtidigt ta upp frågan om vem som skall svara för skolhälsovård för dem som inte går i grundskolan eller någon motsvarande skola med offentlig huvudman.

I avvaktan på kommande ställningstaganden i dessa frågor föreslår jag att i 34 b § tas in bestämmelser som motsvarar regleringen i 33 § andra och tredje styckena för de fristående statsunderstödda skolornas del. Jag utgår från att de fristående skolor för skolpliktiga elever som i dag får statsbidrag till skolhälsovård tills vidare får behålla detta med en däremot svarande skyldighet att svara för sådan verksamhet, även om bidragsgivningen sker inom ramen för ett nytt bidragssystem.

36 §

Första stycket

I den nuvarande ordalydelsen talas om motsvarigheten till grundskolans årskurs 9 i sådana skolor som avses i 33 och 34 §§.

Enligt mitt förslag kommer inte bara 33 och 34 §§ utan också 34 a § att innehålla bestämmelser om skolor i vilka skolplikten får fullgöras såsom alternativ till skolgång i grundskolan. Detta föranleder ändring i 36 § första stycket. Samtidigt vidtas vissa redaktionella ändringar i stycket i förenklande och moderniserande syfte.

Andra stycket

I detta stycke görs vissa smärre språkliga ändringar för att hela paragrafen skall anpassas till ett modernare skrivsätt.

39 a §

I 39 a § finns bestämmelser om barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan, alltså barn för vilkas undervisning staten svarar genom specialskolan.

Paragrafen består till stor del av hänvisningar till sådana bestämmelser i skollagen som rör barn vilka normalt fullgör sin skolplikt i grundskolan.

Jag har i det föregående föreslagit ändringar i 33, 34 och 36 §§. Vidare har jag föreslagit att en 33 a §, en 34 a § och en 34 b § skall införas. Detta påverkar de nuvarande hänvisningarna i 39 a §.

I sin nya lydelse har 33 § betydelse endast för sameskolan. Den bör alltså inte omfattas av någon hänvisning i 39 a §.

34 a § är inte tänkt att få någon tillämpning på barn som avses i 39 a § och bör alltså inte omfattas av någon hänvisning i den paragrafen.

Däremot kan 34 och 36 §§ även i sina nya lydelse liksom 33 a och 34 b §§ tillämpas på barn som avses i 39 a §. Det lär dock knappast bli aktuellt i praktiken. Mot den bakgrunden ser jag inte anledning att nu överväga bestämmelser som bättre än de angivna föreskrifterna skulle passa för barn som avses i 39 a §. Denna fråga får tas upp i samband med arbetet på en ny skollag.

T. v. bör göras endast vissa mindre ändringar i 39 a § första och tredje styckena.

50 a §

Skolstyrelsen har ett övergripande ansvar för att de i kommunen bosatta barnen fullgör sin skolplikt. Om detta inte sker på annat sätt, skall de delta i undervisningen i grundskolan. Skolstyrelsen behöver därför uppgifter om skolpliktiga barns skolgång i fristående skolor. Föreskrifter om skyldighet att lämna uppgifter i bl. a. sådana fall finns f. n. i 2 kap. 13 § skolförordningen. En sådan reglering beträffande fristående skolor hör emellertid hemma i skollagen.

Detta är bakgrunden till 50 a §. Om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola skall huvudmannen för skolan enligt denna paragraf snarast lämna uppgift om detta till skolstyrelsen i den kommun där eleven är kyrkobokförd.

I 2 kap. 14 § skolförordningen finns föreskrifter om uppgiftsskyldighet för den som förestår undervisningen vid annan skola än grundskolan i fall där en skolpliktig elev utan giltig orsak är frånvarande i större utsträckning. Anmälan skall i så fall ske till skolstyrelsen i elevens hemkommun, varvid skolstyrelsen skall pröva om eleven skall åläggas skolgång i grundskolan. Denna reglering sammanhänger med frågan om tvångsmedel för skolpliktens fullgörande (jämför 39 § skollagen). Nu berörda frågor avser jag att ta upp i samband med arbetet på en ny skollag. Tills vidare får regleringen i 2 kap. 14 § skolförordningen stå kvar.

50 b §

Denna paragraf avses för länskolnämndernas del motsvara den nuvarande regleringen i 21 § andra stycket. Härtill kommer föreskrifter om SÖ:s tillsyn i motsvarande fall. Skollagen saknar f. n. bestämmelser om sådan tillsyn från SÖ:s sida. Enligt den nuvarande instruktionen för SÖ skall denna ha inseeende över undervisningen av skolpliktiga barn, men någon liknande föreskrift finns inte i förordningen (1981:1371) med instruktion för den statliga skoladministrationen, vilken den 1 juli 1982 ersätter de nuvarande instruktionerna för SÖ och länskolnämnderna.

Vad gäller innehållet i SÖ:s och länskolnämndernas tillsyn vill jag erinra om vad jag anförde i den allmänna motiveringen (avsnitt 9.2).

Liksom i fråga om grundskolan blir av naturliga skäl SÖ:s tillsyn av huvudsakligen övergripande slag, medan länskolnämnderna utövar en mera direkt tillsyn.

Särskilt länskolnämnderna bör genom bl. a. besök hålla sig informerade om verksamheten vid de fristående skolorna. Till en del kan de få information genom skolstyrelsen i kommunen. Enligt 50 c § har skolstyrelsen den omedelbara tillsynen. Av 10 § framgår att det för fristående skolor i allmänhet är skolstyrelsen som har att på förekommen anledning ta ställning till om ett lämnat godkännande skall återkallas.

Beträffande internationella skolor är det regeringen som avgör frågor om godkännande och återkallande av godkännande. Mot den bakgrunden spe-

lar skolstyrelsen i kommunen inte samma roll för tillsynen över en internationell skola som den gör för tillsynen över fristående skolor i allmänhet. SÖ och länskolnämnderna bör därför i sin tillsyn över undervisningen av skolpliktiga särskilt uppmärksamma de internationella skolorna.

Föreskrifterna i 50 b § tar inte sikte på sådana tillsynsuppgifter som enbart beror på att den fristående skolan får statsbidrag. Sådana tillsynsuppgifter får regleras genom statsbidragsföreskrifterna.

Föreskrifterna i 50 b § om tillsynen över fristående skolors undervisning för skolpliktiga elever täcker i och för sig även fristående skolor som motsvarar specialskolor. Detta torde dock inte få någon betydelse i praktiken.

Vad gäller tillsynen över undervisningen för skolpliktiga på sjukhus och andra institutioner vill jag erinra om bestämmelserna i 24 § tredje stycket och 48 § andra stycket skollagen. Enligt dessa bestämmelser kan en kommun, med stöd av föreskrifter som regeringen meddelar, genom annan anordna särskild undervisning för barn, som på grund av handikapp, långvarig sjukdom eller sjukdom som tvingar till upprepade kortare frånvaro inte kan delta i vanligt skolarbete. Sådana av regeringen meddelade föreskrifter finns i 5 kap. 45 § skolförordningen.

Tillsynsansvaret enligt 50 b § inrymmer inte enskild undervisning enligt 35 §. Frågan huruvida det i skollagen bör tas in bestämmelser om ett sådant tillsynsansvar för SÖ och länskolnämnden får övervägas i samband med arbetet på den nya skollagen.

50 c §

I denna paragraf finns föreskrifter om skolstyrelsens tillsyn över undervisningen för skolpliktiga i fristående skolor. Både skolor enligt 34 § och skolor enligt 34 a § omfattas av tillsynsansvaret. Detta gäller oavsett om de är statsunderstödda eller inte.

Såsom framgår av 50 b § står undervisning som nu nämnts under SÖ: s och länskolnämndens tillsyn. I 50 c § föreskrivs att skolstyrelsen skall ha den omedelbara tillsynen. Skolstyrelsen kan följa verksamheten på nära håll och därmed lämna länskolnämnden värdefull information.

I och med att frågor om godkännande och återkallande av godkännande beträffande fristående skolor som avses i 34 § avgörs av skolstyrelsen har denna ett särskilt ansvar för att hålla sig informerad om sådana skolors verksamhet och att på ett så tidigt stadium som möjligt försöka komma till rätta med eventuella svårigheter.

Skolstyrelsen skall emellertid självfallet också följa de internationella skolornas undervisning för skolpliktiga. Om allvarigare problem visar sig föreligga, ankommer det på skolstyrelsen att omgående fästa länskolnämndens uppmärksamhet på dessa.

Föreskrifterna i 50 c § innebär ingen skyldighet för skolstyrelsen att fullgöra sådana tillsynsuppgifter som enbart beror på att statsbidrag lämnas till den fristående skolan.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1983.

Mina förslag rörande godkännande av fristående skolor föranleder vissa övergångsanordningar.

Normalt skall enligt såväl de äldre som de nya bestämmelserna fråga om godkännande prövas av skolstyrelsen. I sådana fall bör ett godkännande som har meddelats enligt äldre bestämmelser och som alltjämt gäller vid utgången av juni 1983 få fortsätta att gälla intill utgången av juni 1984, om det inte har lämnats för kortare tid eller återkallas med stöd av de nya bestämmelserna. En förutsättning för sådan fortsatt giltighet bör vara att skolpliktiga elever har börjat vid skolan före den 1 juli 1983. Jag föreslår en särskild övergångsbestämmelse om detta. Mitt förslag innebär alltså att skolstyrelsen ett år efter den nya regleringens införande – således vid behov en viss anpassningstid för skolorna – måste ompröva tidigare lämnade godkännanden. Jag anser detta befogat med hänsyn till att 34 § i den nya lydelsen med tillhörande motiveringar ger ett i viss mån nytt underlag för prövningen.

Regeln om fortsatt giltighet av godkännande som meddelats med stöd av äldre bestämmelser bör alltså inte gälla, om den fristående skolans verksamhet för skolpliktiga elever inleds först efter utgången av juni 1983. I ett sådant fall bör krävas ett godkännande enligt de nya bestämmelserna.

De nya bestämmelserna om godkännande omfattar även statsunderstödda fristående skolor. F. n. får skolplikten fullgöras i sådana skolor med stöd av bestämmelser som avses i 33 § första stycket skollagen i dess nuvarande lydelse. Denna reglering kommer att upphöra. Därför måste inför den 1 juli 1983 godkännanden meddelas även för de redan statsunderstödda fristående skolorna för att skolplikten också i fortsättningen skall få fullgöras där.

I vissa fall skall godkännande av fristående skola för skolpliktens fullgörande lämnas av regeringen. Jag anser att regeringen i förekommande fall inför den 1 juli 1983 bör lämna godkännanden enligt de nya bestämmelserna om där angivna krav är uppfyllda. Tidigare godkännanden som meddelats med åberopande av äldre föreskrifter bör alltså inte längre gälla.

Med tanke på fall av de slag som jag nu berört föreslår jag en särskild övergångsbestämmelse om att fråga om godkännande enligt 34 § i den nya lydelsen eller enligt 34 a § kan prövas före lagens ikraftträdande.

16 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslaget.

17 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Sammanfattning av SEH-kommitténs betänkande (SOU 1981: 34) Fristående skolor för skolpliktiga elever

1 Vissa principiella förutsättningar för skola med enskild huvudman

SEH-kommittén har i sitt betänkande redovisat gällande rätt och sin syn på de principiella förutsättningarna för fristående skolor. Därvid har kommittén behandlat sådana aspekter som internationella förpliktelser, föräldrarätten, skolplikten och behov av fristående skolor ur samhällets resp. individers eller grupper synvinkel.

1.1 Internationella förpliktelser

Rätten till undervisning behandlas i flera internationella överenskommelser som Sverige har tillträtt. Till dessa hör främst dels ett första tilläggsprotokoll av den 20 mars 1952 till Europarådets konvention den 4 november 1950 angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, dels en av Unescos generalkonferens den 14 december 1960 antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen, dels två av FN:s generalförsamling den 16 december 1966 antagna konventioner, nämligen internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Konventionernas bestämmelser om rätten till undervisning skall ses mot bakgrund av art. 26 i den av FN:s generalförsamling den 10 december 1948 antagna allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, en förklaring som inte är en konvention och alltså inte bindande som en sådan.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

I art. 26 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna uttalas att envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära undervisningen skall vara obligatorisk. Undervisningen skall syfta till personlighetens fulla utveckling och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befordra FN:s verksamhet för fredens bevarande. Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer enligt artikelns tredje moment i främsta rummet barnens föräldrar.

Första tilläggsprotokollet till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

I art. 2 i första tilläggsprotokollet till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna stadgas att ingen får förvägras rätten till undervisning samt att staten, vid utövandet av den verksamhet staten kan påta sig i fråga om uppfostran och undervisning, skall respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

Unesco-konventionen mot diskriminering inom undervisningen

Unesco-konventionen mot diskriminering inom undervisningen innehåller bestämmelser om undanröjande av diskriminerande företeelser inom undervisningen och anger också vissa allmänna principer för staternas undervisningspolitik.

Enligt art. 1 förstås i konventionen med diskriminering varje åtskillnad, uteslutning, begränsning eller fördel på grund av ras, färg, kön, språk, religion, politiska eller andra åsikter, nationellt eller socialt ursprung, ekonomiska villkor eller börd, vars syfte eller verkan är att omindetgöra eller inskränka likställighet inom undervisningen.

I art. 2 anges vissa fall som, då de är tillåtna i en stat, inte skall anses utgöra diskriminering i konventionens bemärkelse. Ett sådant fall är inrättande eller bibehållande av privata läroanstalter. Därvid förutsätts att ändamålet med dessa inte är att utesluta någon grupp utan att erbjuda utbildningsmöjligheter utöver dem som ges av de offentliga myndigheterna. Vidare förutsätts att dessa läroanstalter förvaltas i enlighet med nämnda ändamål och att den undervisning som meddelas överensstämmer med de standardkrav som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter, särskilt för undervisning på samma nivå.

Enligt art. 3 gör konventionsstaterna vissa utfästelser för att avskaffa och förhindra diskriminering. De förbinder sig bl. a. att upphäva varje författningsbestämmelse och förvaltningsföreskrift samt avskaffa varje förvaltningspraxis, som innefattar diskriminering inom undervisningen. De förbinder sig också att inte tillåta att offentliga myndigheter gör åtskillnad i behandlingen av landets egna medborgare, utom på grund av förtjänst eller behov, i vad avser skolvgifter och beviljande av stipendier eller andra former av studiehjälp samt att inte, i någon av de stödformer som utgår till läroanstalter från offentliga myndigheters sida, tillåta några inskränkningar eller fördelar som enbart grundar sig på att eleverna tillhör en viss grupp.

Enligt art. 4 skall staterna bl. a. göra den grundläggande skolundervisningen avgiftsfri och obligatorisk.

Art. 5 innehåller allmänna uttalanden om undervisningens uppgift att främja förståelse mellan folken och stärka respekten för mänskliga rättigheter. Vidare förklarar sig konventionsstaterna vara ense om bl. a. följande. Det är väsentligt att respektera föräldrars frihet, för det första, att

välja andra läroanstalter för sina barn än dem som upprätthålls av de offentliga myndigheterna men som motsvarar de minimikrav för undervisning som må ha fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter och, för det andra, att på ett sätt som överensstämmer med formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med föräldrarnas övertygelse. Det är väsentligt att tillerkänna medlemmar av nationella minoriteter rätt att bedriva egen undervisningsverksamhet, innefattande upprätthållande av skolor samt, beroende på varje stats undervisningspolitik, användning av eller undervisning i deras eget språk, under förutsättning bl. a. att undervisningens nivå inte är lägre än den allmänna nivå som fastställts eller godkänts av vederbörande myndigheter. Art. 5 avslutas med att konventionsstaterna förbinder sig att vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa tillämpningen av de principer som uppställts i artikeln.

FN-konventionerna

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter innehåller i art. 13 en rad föreskrifter som syftar till att vidga möjligheterna för den enskilde att få lämplig utbildning. I mom. 1 erkänner konventionsstaterna rätten för envar till utbildning och förklarar sig vara överens om vissa mål för utbildningen som är formulerade i huvudsaklig överensstämmelse med vad som anges i art. 26 i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Metoderna för att uppnå dessa mål anges i mom. 2, där det bl. a. sägs att grundskoleundervisningen skall vara obligatorisk och kostnadsfritt tillgänglig för alla. Enligt mom. 3 förpliktar sig konventionsstaterna att respektera föräldrars frihet att dels för sina barn välja andra skolor än dem som inrättats av offentlig myndighet, såvida läroplanerna täcker vad som från det offentligas sida må ha föreskrivits eller godkänts som minimistandard, dels tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska fostran, som står i överensstämmelse med föräldrarnas övertygelse. Enligt mom. 4 får intet i artikeln tolkas såsom medförande inskränkning i den enskildes eller organisationers rätt att grunda och driva undervisningsanstalter, under förutsättning att de i första momentet av artikeln uppställda principerna iakttas och att undervisningen står i överensstämmelse med vad som från det offentligas sida angetts som minimistandard.

Även i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter finns ett stadgande om att konventionsstaterna förpliktar sig att respektera föräldrars frihet att tillförsäkra sina barn den religiösa och moraliska uppfostran som är i överensstämmelse med deras egen övertygelse (art. 18 mom. 4).

Förbehåll från svensk sida

Vid ratificeringen av första tilläggsprotokollet till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande

friheterna gjordes från svensk sida förbehåll mot art. 2 i protokollet (jfr prop. 1953: 32, UU 1953: 1, rskr 1953: 124). Enligt förbehållet kunde Sverige inte medge föräldrar rätt att under hänvisning till sin filosofiska övertygelse för sina barn erhålla befrielse från skyldigheten att delta i delar av de allmänna skolornas undervisning. Vidare förklarades från svensk sida att befrielse från kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna endast kunde medges för barn som har annan trosbekännelse än svenska kyrkans och för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad. Reservationen innebar inte någon inskränkning i föräldrarnas rätt att välja skola med enskild huvudman för sina barn.

Det gjordes inte något motsvarande förbehåll mot art. 5 i Unesco-konventionen, art. 13 mom. 3 i internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter eller art. 18 mom. 4 i internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, när dessa konventioner ratificerades (jfr prop. 1967: 36, UU 1967: 14, rskr 1967: 369 och prop. 1971: 125, UU 1971: 13, rskr 1971: 270). I propositionen angående godkännande av Unesco-konventionen – vilken inte tillåter reservationer – erinrade föredraganden om att statsmakterna vid skilda tillfällen beslutat att religionsundervisningen inom det allmänna skolväsendet skall vara objektiv och att det enligt skollagen finns möjlighet till befrielse från undervisning i kristendoms- resp. religionskunskap för elev som tillhör annat trossamfund än svenska kyrkan.

Vissa förbehåll gjordes i samband med ratificeringen av FN-konventionerna, men dessa förbehåll avsåg inte sådana bestämmelser som rör undervisning.

Allmänt om konventionsförpliktelserna

Genom att tillträda konventionerna har Sverige gentemot de övriga konventionsstaterna förpliktat sig att, så snart konventionerna trätt i kraft (vilket skett för samtliga här nämnda konventioner), tillförsäkra enskilda personer de i konventionerna angivna fri- och rättigheterna.

I vissa länder är konventioner direkt tillämplig nationell rätt. I Sverige blir emellertid en konvention inte automatiskt tillämplig nationell rätt genom att Sverige tillträder konventionen. Detta har fastslagits i rättspraxis genom domar som högsta domstolen, regeringsrätten och arbetsdomstolen har meddelat under 1970-talet.

Lagstiftning är det normala sättet att i svensk rätt inlemma en konvention som Sverige tillträder. Någon lagstiftning behövs dock inte, om redan gällande lagbestämmelser och andra rättsprinciper är tillräckliga för att Sverige skall kunna fullgöra sina åtaganden enligt konventionen.

När Sverige tillträdde de ovan angivna konventionerna ansåg man att det inte behövdes någon ny lagstiftning. Gällande lag ansågs tillgodose de rättigheter som konventionerna värnar om. Tillträdet till konventionerna fick därmed på lagstiftningsområdet endast den verkan, att handlingsfriheten beträffande framtida lagstiftning inskränktes.

Internationella överenskommelser är ofta svåra att tolka. Detta gäller inte minst konventionerna om mänskliga rättigheter. Parterna i en internationell överenskommelse utgår inte sällan från helt olika förutsättningar. Många konventionsbestämmelser är allmänt hållna, delvis med tanke på att anslutningen till konventionen skall kunna bli så stor som möjligt. Det är också praktiskt taget omöjligt att vid formuleringen av konventionsbestämmelser som täcker ett stort område ta med i beräkningen alla olika frågor som kan aktualiseras i sammanhanget.

1.2 Föräldrarätten

I 6 kap. föräldrabalken finns bestämmelser om vårdnaden av barn. Barn står under vårdnad av bägge eller den ene av sina föräldrar eller av särskilt förordnad förmyndare till dess barnet har fyllt 18 år eller ingått äktenskap. Den som har vårdnaden om ett barn skall sörja för barnets person och ge det en sorgfällig uppfostran. Vårdnadshavaren skall se till att barnet får uppehälle och utbildning efter vad som är tillbörligt med hänsyn till föräldrarnas villkor och de tillgångar barnet kan ha samt barnets anlag.

Bestämmelserna om vårdnaden är av civilrättslig karaktär och reglerar vårdnadshavarens rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnet. Föreskrifter om förhållandet mellan å ena sidan det allmänna och å andra sidan barnet och vårdnadshavaren finns i offentlighetslagstiftning. Ett exempel är skollagens föreskrifter om skolplikten. Vårdnaden är avsedd att utövas med iakttagande av sådana offentlighetslagstiftliga föreskrifter.

1.3 Begreppet skolplikt

Den svenska skollagen (1962: 319) anger fyra sätt, på vilka skolplikt kan fullgöras. Skolplikten kan fullgöras i den kommunala grundskolan (31 §). Detta är det vanligaste sättet. Mer än 99 procent av de skolpliktiga barnen deltar i grundskolans undervisning. Skolplikt kan också fullgöras utanför grundskolan i t. ex. statsunderstödd enskild skola (33 §) eller i annan enskild skola som godkänts för ändamålet (34 §) eller genom enskild undervisning i hemmet (35 §).

Då begreppet skolplikt ofta anses liktydigt med skolgång under ett visst antal år, finns det anledning att närmare belysa begreppets innebörd.

I proposition (1958: 93) angående vissa följdfrågor i anledning av skolstyrelse-reformen m. m. framhöll departementschefen bl. a. att

”benämningen skolplikt inte är helt adekvat, eftersom den närmast leder tanken till en skyldighet att gå ett visst antal år i skola. Emellertid är det i första hand fråga om en skyldighet att deltaga i undervisning för att inhämta ett visst mått av kunskaper i vidaste mening och för det ändamålet godtages andra sätt än skolgång i vanlig betydelse. Endast sekundärt innebär skolplikt således en skyldighet att tillbringa så eller så många år i skola eller genomgå ett bestämt antal årskurser.”

Departementschefen framhöll vidare, att

”uttrycket skolplikt skymmer bort den numera dominerande synpunkten, att det för den enskilde föreligger en rätt till grundläggande utbildning. Eftersom begreppet skolplikt har gammal hävd och svårligen kan ersättas med något bättre, bör det bibehållas.”

Skollagen fastslår, att det skolpliktiga barnet äger rätt att få undervisning i grundskolan (23 §). Den fastslår vidare att barnet är skolpliktigt i åldern 7-16 år med vissa undantag (30 §) och att det har skyldighet att delta i undervisningen i grundskolan, om undervisningen inte ordnas på annat sätt (31 §). Skolplikten är fullgjord, då barnet tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i enskild skola eller ”då eleven vid särskild prövning styrker sig äga motsvarande kunskaper” (36 §). Här lyser skolpliktsbegreppets primära betydelse fram (”skyldighet att delta i undervisning för att inhämta ett visst mått av kunskaper i vidaste mening”).

Skollagen betonar också föräldrarnas skyldighet att tillse att det skolpliktiga barnet fullgör sin skolgång (38 §).

1.4 Behov av skola med enskild huvudman ur samhällets synvinkel

I en historik redovisas den roll som skola med enskild huvudman spelat för införandet av nya pedagogiska idéer och tankar. Inom den enskilda undervisningsverksamheten bedrevs en omfattande försöksverksamhet som i viss utsträckning kom till nytta i den allmänna skolan.

Med tanke på att det bedrivits ett omfattande pedagogiskt utvecklingsarbete sedan 1950- och 1960-talen och att den nya läroplanen för grundskolan (1980 års läroplan, Lgr 80) ger utökade möjligheter till att lokalt pröva nya pedagogiska idéer och tankar, kan frågan ställas, om det ur samhällets synvinkel föreligger något behov av pedagogisk försöksverksamhet eller skolverksamhet av annat slag än den som ryms inom det allmänna skolväsendet.

Initiativ till försöksverksamhet inom skolan kommer vanligen från skolmyndigheterna, enskilda lärare, grupper av lärare eller föräldrar. Varifrån initiativet än kommer, förutsätts ett samarbete dels lärare emellan, dels mellan lärarna, skolledningen och eventuellt andra medverkande. Det kan emellertid förekomma att en lärare eller en grupp av lärare och föräldrar inte har möjlighet att vinna gehör för sina idéer och uppslag till försök. Skälen därtill kan vara att försöket bedöms alltför resurskrävande eller mindre angeläget än andra aktiviteter. Det kan också vara så att verksamheten till sin art inte utan en ganska omfattande administrativ omgång låter sig samordnas med gällande regelsystem (jfr Waldorfskola). Möjligheten att i skola med enskild huvudman förverkliga idéer och uppslag kan vara större.

Verksamhet av försökskaraktär i skola med enskild huvudman kan i likhet med försöksverksamhet inom den allmänna skolan endast bedömas under verksamhetens gång och i efterhand. Effekterna av verksamheten är snarast av långsiktig art, och värdet för samhällets del av denna verksamhet är helt beroende av i vilken utsträckning de vunna erfarenheterna kan nyttiggöras inom den allmänna skolan.

Utvärderingen av Kristofferskolan i Stockholm – som redovisas översiktligt – visar, att verksamhet med speciell pedagogisk inriktning i skola med enskild huvudman kan vara av betydelse för den allmänna skolan. Under förutsättning att de erfarenheter tillvaratas som görs vid skolor med enskild huvudman där pedagogisk försöksverksamhet bedrivs, synes sådana skolor fylla ett behov vid sidan av det forsknings- och utvecklingsarbete som bedrivs inom den allmänna skolan.

Svårigheten att utnyttja vunna erfarenheter skall inte underskattas. Skolforskningskommittén har i sitt betänkande (SOU 1980: 2) Skolforskning och skolutveckling s. 219 ff belyst hithörande problem.

1.5 Behov av skola med enskild huvudman ur individers eller grupper synvinkel

Av de 35 befintliga skolorna med enskild huvudman för skolpliktiga barn har 15 tillkommit under det senaste decenniet. Dessa skolor har startats för att tillgodose behov som enskilda personer eller den grupp av människor de representerar uppfattat som väsentliga.

Tillkomsten av skolor med arbetsmiljö med konfessionell prägel under tiden efter år 1970 har med all säkerhet sin huvudsakliga förklaring i den förändrade ställning som ämnet religionskunskap fått i grundskolan under 1960-talet. I 1962 års läroplan, där ämnet hette kristendomskunskap, betonades, att undervisningen i ämnet måste bedrivas så att den inte kom i konflikt med kravet på tanke- och trosfrihet. Den skulle vara objektiv i den meningen, att den meddelade sakliga kunskaper om olika trosåskådningars innebörd och innehåll utan att auktoritativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning. Vid 1969 års läroplansreform ändrades namnet kristendomskunskap till religionskunskap och ämnet blev en integrerad del av det samhällsorienterande ämnesblocket. Föräldrar som ville ge sina barn en skolundervisning, som präglades av de kristna värderingarna, kände oro inför den sekularisering av skolan som ändringen av kristendomsämnets ställning enligt deras mening medförde. De slöt sig samman och använde den möjlighet som skollagen ger att starta, driva och utnyttja skola med enskild huvudman. Skola med enskild huvudman fyller i detta fall uppenbarligen ett av föräldrarna känt behov.

På liknande sätt torde man kunna se på utökningen av antalet Waldorfskolor. Intresset för det pedagogiska system som dessa representerar har skapat en önskan och ett behov hos föräldrar och lärare att ge barnen en undervisning enligt detta system.

Det bör också nämnas att det finns föräldrar som låter sitt barn gå över till skola med enskild huvudman därför att barnet haft problem med sina skolkamrater i grundskolan (mobbing) eller på annat sätt inte kunnat finna sig till rätta där.

Även för vissa organisationer (t. ex. Estniska kommittén med dess speciella estniska bakgrund) har det funnits ett behov att skapa skolverksamhet för medlemmarnas barn. Syftet var bl. a. – efter det andra världskrigets slut – att till den uppväxande generationen överföra egna kulturella och/eller religiösa traditioner.

Internatskolan Lundsbergs skola i Storfors kommun som, om man bortser från riksinternatskolan i Sigtuna, är landets enda statsunderstödda internatskola för grundskoleelever, tillgodoser särskilt ett behov för bl. a. utlandssvenskars barn och barn som behöver miljöbyte. Skolan har dessutom, om ock sekundärt, betydelse i arbetsmarknadspolitiskt hänseende för Storfors kommun.

Landets fem skolor på grundskolenivå med undervisning på engelska, franska eller tyska och med annan läroplan än den svenska fyller ett behov för barn till bl. a. de utländska medborgare som för studier eller uppdrag under kortare tid är bosatta i Sverige eller de svenska medborgare som tillfälligt är bosatta i hemlandet.

2 Benämning av skola med enskild huvudman

I SEH-kommitténs direktiv anför föredragande statsrådet bl. a. följande:

Till sist vill jag i korthet beröra uttrycken "enskild skola", "enskild undervisning" och "privatskola". I debatten täcker dessa termer stundom varandra, stundom har de på ett oklart sätt olika innebörd. Vidare är enligt somliga remissinstanser ordet "privatskola" negativt värdeladdat. Uttrycket "enskild skola" avser i vanliga fall skola med annan huvudman än stat, primärkommun eller landstingskommun, men i dagligt tal förekommer det ibland synonymt med "skolanläggning". Formellt avser slutligen "privatskola" sådan skola på vilken privatskolförordningen är tillämplig och till vilken statsbidrag utgår enligt kungörelsen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor. Därjämte förekommer "friskola" såsom benämning på Waldorfskola. Utredningen bör överväga en enhetlig benämning för alla skolor som ej har det allmänna som huvudman.

SEH-kommittén menar att en enhetlig benämning av skolor med enskild huvudman bör vara enkel och klar. Den bör inte vara mångtydig och inte heller värdeladdad. Benämningen bör dessutom snarare avse skolans relation till den allmänna skolan (huvudmannaskapet) än ge en beskrivning av verksamheten. Det är till fördel om benämningen kan knytas till benämningar av motsvarande skolor i andra länder. Slutligen bör benämningen vara godtagbar i språkligt hänseende.

Sedd mot bakgrund av denna kravkatalog är, såsom direktiven anför, en benämning i vilken orden "enskild" eller "privat" ingår inte acceptabel. Enligt SEH-kommitténs mening är det nödvändigt att söka finna en helt ny benämning som inte förbinds med äldre föreställningar och företeelser. Med hänsyn härtill vill kommittén lansera benämningen "fristående skola" för skola med annan huvudman än stat och kommun. Denna benämning är i det närmaste entydig och den leder inte tanken till något annat. Den torde sålunda inte komma att förväxlas med "friliggande". Den är inte värdeladdad och den är i språkligt hänseende godtagbar. Den beskriver närmast skolans relation till det allmänna skolväsendet och den binder inte skolans verksamhet till någon bestämd uppfattning eller utformning.

SEH-kommittén föreslår därför att benämningen "fristående skola" skall införas som sammanfattande benämning för skolor som har annan huvudman än stat och kommun.

3 Skolpliktens fullgörande i fristående skola i allmänhet

De krav som bör ställas på en fristående skola för att skolplikten skall få fullgöras där måste enligt kommitténs mening utgå från en jämförelse med grundskolan. Eljest skulle skolplikten och den mot denna svarande rätten till undervisning kunna urholkas. Att utgångspunkten är en jämförelse med grundskolan innebär emellertid inte att den fristående skolan i fråga om lärostoff, metodik och uppbyggnad i övrigt behöver eller ens bör vara en ren efterbildning av grundskolan. Det kan i sammanhanget finnas anledning att erinra om vad vissa konventioner innehåller om rätten att välja fristående skola, som uppfyller vad som från det allmännas sida må ha uppställts som minimikrav.

En allmän förutsättning för skolpliktens fullgörande i en fristående skola bör enligt kommitténs mening vara att undervisningen där som slutresultat ger väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans.

Vid jämförelsen med grundskolan skall självfallet beaktas att läroplanen för denna skola (1980 års läroplan, Lgr 80) ger en tämligen stor handlingsfrihet. Mål och huvudmoment för de olika ämnena bestäms där efter stadium (låg-, mellan- resp. högstadium) och inte efter årskurs. Vidare knyts kunskapskraven endast i begränsad utsträckning till ett bestämt lärostoff. Det ges ett stort utrymme för val genom lokala beslut delvis med hänsyn till elevernas egna önskemål. Kravet på att den fristående skolans undervisning skall ge väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans bör inte utesluta att vissa ämnen ges en mer och andra en mindre framskjutande plats än de har i grundskolan. Det är emellertid viktigt att förskjutningen inte blir så stor, att eleven i vissa ämnen inte når upp till en med grundskolemått mätt godtagbar standard. Det bör inte heller vara uteslutet med vissa förskjutningar i tiden på så sätt att kun-

skapsinhämtningen inte är fördelad mellan stadierna på alldeles samma sätt som i grundskolan. En sådan ordning kan vara ett led i en annan pedagogik som förtjänar att prövas.

Det måste också förutsättas att undervisningen åtminstone till övervägande delen bedrivs på svenska språket. Visst inslag av undervisning på annat språk, såsom f. n. förekommer vid t. ex. de estniska skolorna, bör självfallet kunna godtas. I ett följande avsnitt behandlar SEH-kommittén frågan om särskilda regler för skolor med undervisning helt eller till övervägande delen på annat språk än svenska.

Vad gäller frågan om tillvalsämnen på högstadiet för en elev vid en fristående skola ligger det i sakens natur att en *liten* skola inte kan tillgodose elevernas önskemål i samma utsträckning som grundskolan, låt vara att de val som blir tillgodosedda kan variera år från år. Begränsningen i detta hänseende, motiverad av de yttre omständigheterna, bör inte betraktas som ett hinder för skolpliktens fullgörande i sådan skola. I sammanhanget bör också beaktas att utbudet kan ha samband med en särskild ideologi eller liknande som skolans verksamhet bygger på.

I fråga om sättet att undervisa finner kommittén det vara angeläget att de fristående skolorna har vida möjligheter att söka sig fram på egna vägar. Grundskolans undervisning är ju för övrigt inte låst till någon viss metod. Däremot finns det för grundskolan föreskrifter av bl. a. organisatorisk karaktär som påverkar arbetssättet. Kommittén tänker här på t. ex. föreskrifter om klass- och arbetsenhetskonferenser m. m. Krav på en ordning som svarar mot dessa föreskrifter bör i princip inte ställas på de fristående skolorna.

Såsom anges i skollagens inledande paragraf har den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen till syfte inte endast att meddela eleverna kunskaper och öva deras färdigheter utan också att i samarbete med hemmen främja elevernas utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar. En vidareutveckling av denna grundsyn ges i läroplanen för grundskolan, framför allt i avsnittet om mål och riktlinjer.

Grundskolan skall alltså ge även en annan skolning än kunskaper och färdigheter. Det är närmast fråga om vad man kan kalla social träning, dvs. utveckling till harmoniska människor och till dugliga och ansvarskännande samhällsmedlemmar. För detta kan också hjälp genom elevvårdande insatser behövas. En fristående skola bör ge en skolning som väsentligen svarar mot grundskolans mål även när det gäller elevernas allmänna utveckling. Självfallet skall elevvård förekomma i fristående skola, men dess organisation behöver inte nödvändigtvis vara uppbyggd efter mönster från grundskolan. SEH-kommittén förutsätter att fristående skola samverkar med sociala och barnvårdande myndigheter och institutioner.

Enligt mål och riktlinjer i grundskolans läroplan skall skolans verksamhet präglas av de grundläggande värderingar om demokrati, tolerans, jämlikhet m. m. på vilka det svenska samhället bygger.

Kommittén anser att det för att skolplikten skall få fullgöras i en fristående skola bör krävas att dennas undervisning väsentligen svarar mot grundskolans mål även i nu berört avseende. Detta innebär såväl att kunskapsförmedlingen inte får snedvridas genom en ensidig framställning som att eleverna skall lära sig att respektera – och påverkas till att själva omfatta – de grundläggande värderingarna i det samhälle som de själva är en del av.

Som en följd av dessa överväganden föreslår kommittén att skollagen som första villkor för att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande skall ange att skolans undervisning ger väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans och även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans mål. Denna allmänna förutsättning bör gälla oavsett om skolan är statsunderstödd eller inte. Vissa avsteg bör kunna tillåtas i fall som kommittén återkommer till.

Den nuvarande formuleringen "till art, omfattning och allmän inriktning" kan enligt kommitténs mening lätt missförstås. Kommittén anser också att förarbetena inte ger tillräcklig vägledning för en tillämpning av formuleringen på nutida förhållanden.

Det andra villkoret i 34 § första stycket skollagen för godkännande av enskild skola innebär att skolan skall förestås av en person som har erforderlig skicklighet för undervisningen och som är väl lämpad att förestå en skola. Detta villkor bör enligt SEH-kommitténs mening kvarstå oförändrat.

SEH-kommittén vill slutligen tillägga, att något minimikrav i fråga om elevantal inte bör uppställas för godkännande enligt 34 § skollagen (jfr Ds U 1980: 3 Enskild undervisning enligt 35 § skollagen, s. 26).

4 Beslut om godkännande av fristående skola i allmänhet

Beslut om godkännande av skola enligt 34 § skollagen fattas av skolstyrelsen i den kommun där skolan är belägen (10 § skollagen).

Sedan år 1962, då skollagen tillkom, har kommunindelningen förändrats och större enheter bildats. Kommunens resurser vad gäller skolverksamheten har i alla hänseenden ökats. Utvecklingen har också gått mot att kommunerna i större utsträckning än tidigare får fatta beslut beträffande skolverksamheten.

Skolstyrelsen har ett övergripande ansvar för att skolpliktiga elever fullgör sin skolplikt i grundskolan eller på annat sätt. Skolstyrelsen har också de bästa förutsättningarna för att skaffa sig information och kunskap om underlaget för den bedömning som måste föregå ett beslut om godkännande av skola enligt 34 § skollagen.

SEH-kommittén har den uppfattningen att det f.n. inte finns några avgörande skäl för en ändring av den nuvarande ordningen. Beslut om godkännande av fristående skola enligt 34 § skollagen bör alltså fattas av

skolstyrelsen. Kommittén förutsätter att länskolnämnderna och skolöverstyrelsen följer utvecklingen på detta område.

5 Skolpliktens fullgörande i fristående skola med annat undervisningsspråk än svenska

Skolplikten har – genom läroplanen för grundskolan och den allmänna förutsättningen för godkännande av fristående skolor – fått sitt innehåll med tanke på dem som är bosatta här i landet för en längre tid. Det är ofrånkomligt att detta innehåll kan passa mindre väl för vissa kategorier av skolpliktiga. Det gäller framför allt utländska barn som vistas i Sverige för en kortare tid. Men det kan även gälla svenska barn som befinner sig här för en kortare tid.

Enligt kommitténs mening står det klart att skolor, som bedriver sin undervisning helt eller till övervägande delen på annat språk än svenska och normalt också i väsentliga delar efter en utländsk läroplan, för nämnda elever fyller ett påtagligt behov, som svårligen kan tillgodoses inom grundskolan eller inom fristående skolor i allmänhet. För sådana barn bör skolplikten därför kunna ges ett delvis annat innehåll.

Även sådana skolpliktiga barn – svenska medborgare eller inte –, som kan antas kvarstanna i landet för en längre tid, kan i undantagsfall ha särskilda skäl att åberopa som gör att skolplikten också av dem bör kunna fullgöras i en skola av berört slag. Som särskilt skäl bör inte räcka att barnet genom den ena av eller båda föräldrarna eller på något annat sätt har anknytning till ett land där skolans undervisningsspråk talas. Det bör krävas att barnets särskilda förhållanden gör att barnet har svårt att gå i vanlig skola eller att barnet i varje fall har en påtaglig nytta av att i stället få fullgöra sin skolgång i en skola av det aktuella slaget. En sådan skolgång måste framstå som ett för barnet uppenbarligen bättre alternativ, trots att kunskaperna i svenska språket och om svenska förhållanden får antas bli sämre.

Med hänsyn till dessa omständigheter anser kommittén att regeringen under vissa förutsättningar bör för skolpliktens fullgörande få godkänna en fristående skola, som bedriver hela eller den övervägande delen av sin undervisning på annat språk än svenska. Godkännandet bör endast få avse barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för en längre tid eller som kan åberopa andra särskilda skäl.

En förutsättning för sådant godkännande bör vara att skolans undervisning som helhet betraktad kan anses vara likvärdig med grundskolans.

I kravet på likvärdighet med grundskolan bör enligt kommitténs uppfattning ligga att skolans undervisning utgår från de allmänna värderingar på vilka det svenska samhället bygger.

I kravet på likvärdighet bör också ligga att kunskaper och färdigheter

samt skolning i övrigt visserligen kan avse delvis andra sakområden men att den allmänna nivån inte bör få vara lägre än grundskolans. Sådana skillnader i fråga om lärostoff som är betingade av att eleverna skall ges en grund för fortsatt skolgång utomlands bör i regel kunna godtas. Även fränsett detta bör en sådan omständighet som att eleverna ges goda kunskaper i ett världsspråk som t. ex. engelska kunna tillmätas särskild betydelse vid bedömningen av om undervisningen som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans.

Beträffande barn som är svenska medborgare eller som kan antas kvarstanna i landet för en längre tid bör enligt kommitténs mening krävas att de får en viss undervisning i svenska. De bör få träning i att tala, läsa och skriva svenska godtagbart. Annars kan skolans undervisning inte anses för dem vara likvärdig med grundskolans.

SEH-kommittén förutsätter att fristående skola av nu aktuellt slag i sin elevvårdande verksamhet samverkar med sociala och barnavårdande myndigheter och institutioner.

Som en följd av dessa överväganden föreslår kommittén att i skollagen införs nya bestämmelser av följande lydelse:

En fristående skola, som bedriver hela eller den övervägande delen av sin undervisning på ett annat språk än svenska, får av regeringen godkännas för fullgörande av skolplikten i vad gäller barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för en längre tid eller som har andra särskilda skäl att få fullgöra sin skolplikt i en sådan skola.

För godkännande krävs att skolans undervisning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Därvid gäller att barn, som är svenska medborgare eller som kan antas komma att kvarstanna i landet för en längre tid, skall ges undervisning i svenska.

6 Statligt stöd till vissa fristående skolor

6.1 Inledande synpunkter

Rätten att starta, driva och utnyttja fristående skola konstituerar ingen rätt till stöd från det allmänna. Någon folkrättslig förpliktelse att ge stöd till fristående skola kan inte härledas ur de internationella konventioner som Sverige tillträtt. Det finns inte heller något hinder för staten att ge stöd av större omfattning till vissa skolor och mindre stöd eller inget stöd alls till andra skolor om sakliga grunder finns för en sådan ordning (beträffande inte godtagbara grunder för åtskillnad jämför t. ex. Unesco-konventionen och regeringsformens stadganden mot diskriminering på grund av etniskt ursprung m. m.). Därför är frågan om statligt stöd till fristående skola huvudsakligen en fråga om vad som är skäligt och inte en fråga om vad som är rätt eller fel.

Statens utgifter minskar i vissa avseenden om skolpliktiga barn börjar i fristående skola godkänd enligt 34 § skollagen.

När det gäller basresursbidraget uppgår minskningen enligt SEH-kommitténs beräkningar till hälften av den kostnad som staten skulle ha haft, om dessa elever gått i grundskolan. I reda pengar betyder detta att statens utgifter i vad gäller basresurser minskar med genomsnittligt ca 2 500 kr. per elev på lågstadiet, ca 3 500 kr. per elev på mellanstadiet och ca 4 200 kr. per elev på högstadiet. Vid beräkningen av de genomsnittliga basresursbidragen per elev har hänsyn tagits till det för läsåret 1980/81 gällande genomsnittliga antalet elever per basresurs och stadium och till kostnaderna för tilläggsbidrag, arbetsgivaravgifter och lönekostnadspålägg.

När det gäller bidraget i form av förstärkningsresurs medför en elevs övergång till fristående skola, att statens utgifter minskar med hela det belopp som skulle ha utgått, om eleven gått i den kommunala grundskolan. Detta belopp uppgår till ca 2 600 kr. per elev. Vid beräkningen av beloppet har hänsyn också tagits till kostnaderna för tilläggsbidrag, arbetsgivaravgifter och lönekostnadspålägg.

Förekomst av fristående skola kan också påverka statens kostnader på annat sätt än i fråga om basresurser och förstärkningsresurs.

Att en del elever går i fristående skolor kan inverka på dimensioneringen av skolledarorganisationen i grundskolan i vissa kommuner. Skolledarorganisationens dimensionering beräknas på det poängtal som grundskolan omfattar enligt 1 kap. 7 § skolförordningen.

I de fem skolor i Sverige som bedriver sin undervisning på engelska, franska eller tyska är merparten elever skolpliktiga enligt svensk lag. Bland dessa finns ett inte obetydligt antal som, om de gick i grundskolan, skulle behöva särskilt stöd framför allt i svenska för att kunna följa undervisningen. Det är inte möjligt att exakt beräkna hur många elever det egentligen skulle röra sig om. Det är emellertid uppenbart att statens kostnader i detta hänseende begränsats genom att eleverna gått till nu berörda skolor.

Statsbidraget per elev i grundskolan uppgår till i genomsnitt 11 000–12 000 kr. innevarande läsår (1980/81). Bidraget per elev i årskurs 1 är givetvis betydligt lägre än bidraget per elev i årskurs 9.

Med stöd av de kostnadsberäkningar som gjorts finner SEH-kommittén det skäligt att ett begränsat statligt stöd efter särskild prövning ges till fristående skola. Ett sådant statligt stöd bör dock inte utgå generellt utan endast till skola som fyller vissa krav.

6.2 Förutsättningar för ett statligt stöd

SEH-kommittén har uppfattningen att skola som bedriver försöksverksamhet eller som bedriver sin undervisning enligt ett speciellt pedagogiskt system bör kunna komma i fråga för ett begränsat statligt stöd. Det bör

därvid enligt kommitténs mening inte göras någon åtskillnad mellan skolor som bedriver mer genomgripande kursplanemässiga försök och skolor som genom en speciell uppläggning av skolans arbete syftar till att utveckla och utpröva utvecklingsfrämjande uppfostrings- eller omvårdnadsidéer. Som gemensam grundförutsättning bör gälla att skolans verksamhet bedöms vara av värde för det allmänna skolväsendets utveckling.

Även skolor som bedriver sin undervisning på annat språk än svenska och som av regeringen godkänts för skolpliktens fullgörande bör kunna komma i fråga för ett begränsat statligt stöd. Flera skäl kan anföras härför. Det behov som dessa skolor fyller kan svårligen tillgodoses inom grundskolans ram. Det är av värde att kunna erbjuda barn till utländska medborgare, som kortvarigt vistas i landet för studier eller uppdrag och vilkas barn är skolpliktiga enligt svensk lag, en skolundervisning som motsvarar hemlandets. Det ligger också ett värde i att sådana kortvarigt hemmavarande utlandssvenskar, som i vistelselandet haft sina barn i skola med undervisning på annat språk än svenska, kan låta sina barn gå i skola som ger undervisning på samma språk. För barn till föräldrar, av vilka den ena eller båda har anknytning till något land inom exempelvis engelskt, franskt eller tyskt språkområde, kan det också i vissa fall vara lämpligt att få fullgöra skolplikten i skola av nu aktuellt slag. Statligt stöd bör dock endast utgå för de enligt svensk lag skolpliktiga barnen vid dessa skolor. De barn vilkas föräldrar är anställda vid ambassader eller konsulat och som inte är skolpliktiga enligt svensk lag bör inte få inräknas i underlaget för statsbidrag.

Den svenska grundskolan är i konfessionellt hänseende neutral och dess undervisning i religionskunskap skall vara saklig och allsidig. Denna undervisning är i princip obligatorisk. Konfessionell undervisning däremot bör normalt anordnas i föräldrarnas eller det egna samfundets regi. I skola med arbetsmiljö med konfessionell prägel eftersträvar man inte bara en religionsundervisning av konfessionell art. Man söker också skapa arbetsformer och en arbetsmiljö som är genomsyrade av en bestämd livshållning. Enligt SEH-kommitténs mening är inte det förhållandet att skolan har en arbetsmiljö med konfessionell prägel i sig ett skäl till att statsbidrag skall kunna utgå. Om en sådan skola önskar komma i åtnjutande av statligt stöd, bör den genom sin verksamhet visa att den för praktiskt skolbruk utvecklar uppfostrings- eller omvårdnadsidéer som kan bedömas vara av värde för skolväsendet i dess helhet. Som självklart krav bör gälla att skolan är öppen även för barn till föräldrar som inte bekänner sig till den religiösa eller filosofiska övertygelse som karakteriserar skolan och att en allsidig undervisning i religionskunskap meddelas.

Prövning om en fristående skola skall anses berättigad till statsbidrag bör göras av skolöverstyrelsen efter yttrande av den lokala skolstyrelsen och vederbörande länskolnämnd.

6.3 Utformning av ett begränsat statligt stöd till vissa fristående skolor

Det statliga stödet till fristående skola bör enligt SEH-kommittén i nuläget utformas så att det utgår bidrag per elev och år med 90% av 1/25-dels eller 1/30-dels basresurs avseende lågstadiet resp. mellan- och högstadiet, tilläggsbidrag enligt gällande normala procentsats och bidrag till arbetsgivaravgifter med f.n. 28,9%. Därmed kommer elevbidraget samt en viss besparing att rymmas inom ramen för den summa utgifter staten skulle ha haft om eleverna gått i grundskolan och inte börjat i årskurs 1 i fristående skola.

Enligt SEH-kommitténs mening bör skolan omfatta minst 25 elever när beslut om statsbidrag första gången fattas. Regeringen bör kunna medge undantag från denna regel.

Undervisningen som ges i de skolor som skall ifrågakomma för statligt stöd skall vara av god kvalitet. Därvid bör det mindre vara fråga om verksamhetens yttre utformning och materiella resurser än om dess innehåll och resultat. Då de avvägningar och bedömningar som här avses endast kan göras under pågående verksamhet och kräver en längre tid, föreslår SEH-kommittén att statligt stöd till fristående skola skall kunna utgå först efter det att verksamheten pågått i minst tre år. Med denna karenstid blir det möjligt att tillfredsställande bedöma skolans verksamhet, innan statligt stöd utgår. Det begränsade statsstödet föreslås alltså kunna utgå först för elever som tas in under det fjärde verksamhetsåret. Regeringen bör kunna medge undantag från denna regel, om särskilda skäl föreligger.

SEH-kommittén vill också föreslå att de elever som går i sådan fristående skola som förklarats berättigad till statligt stöd inräknas i underlaget för beräkningen av den s. k. länskolnämndsresursen under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet. Därigenom ges en viss möjlighet att eliminera kommunalekonomiskt negativa effekter som förekomsten av fristående skola kan ha medfört. Omvänt bör statsbidragsberättigad fristående skola, som har elever med behov av särskilda insatser, kunna ifrågakomma för bidrag ur länskolnämndsresursen. Bedömningen av denna fråga bör – efter ansökan av huvudmannen – ingå i länskolnämndens årliga arbete med fördelning av resursen.

6.4 Tekniska förändringar beträffande bidragsgivningen till de fristående skolor som i dag är statsunderstödda

Det finns f. n. sju fristående skolor som erhåller statsbidrag för undervisning på grundskolenivå.

Tre av skolorna – Franska skolan i Stockholm, Göteborgs högre samskola och Lundsbergs skola i Storfors – får nu statsbidrag enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor. Dessa tre skolor

har såväl grundskola som gymnasieskola. De fyra övriga skolorna – de estniska skolorna i Stockholm och Göteborg, Hillelskolan i Stockholm och Kristofferskolan i Stockholm – får bidrag enligt särskilda bestämmelser meddelade av regeringen. Av dessa fyra skolor har endast Kristofferskolan elever också på gymnasial nivå.

De nuvarande bidragssystemen för dessa sju skolor är i princip uppbyggda efter de system som gällde för grundskolan före läsåret 1978/79 resp. alltså gäller för gymnasieskolan. Den administrativa hanteringen av bidragsgivningen åvilar skolöverstyrelsen. Hanteringen är ganska komplicerad.

Enligt SEH-kommitténs mening bör de sju skolorna även i fortsättningen få statsbidrag för sin grundskola. Reglerna för bidrag bör emellertid ändras, så att de närmare ansluter till det system som kommittén har föreslagit i det föregående. Kommittén anser att de sju skolorna i princip skall få statsbidrag i oförändrad omfattning. Det föreslås ske genom nysnämnda bidragsmodell i modifierad form. Därvid skall i modellen även ingå 90 % av förstärkningsresursen. När det gäller veckotimpriset för basresurser bör skolorna inplaceras i arvodesgrupp 3. Vissa av de berörda skolorna har få elever. För att de likväl skall kunna få statsbidrag i oförändrad omfattning föreslår kommittén att tilläggsbidragsdelen i modellen används som regulator. Särskild procentsats för tilläggsbidraget bör kunna fastställas för varje skola.

Kommittén anser att bidragsadministrationen övergångsvis under tre år bör ligga kvar hos skolöverstyrelsen. Därefter bör, sedan arbetsrutinerna fastlagts, denna uppgift läggas på resp. länskolnämnd.

6.5 Elevantalsram

SEH-kommittén föreslår att det sätts en gräns för den totala omfattningen av den statsunderstödda enskilda skolverksamheten. Ett begränsat statligt stöd för elever vid fristående skolor, i vilka skolplikt kan fullgöras, bör enligt kommitténs mening fr. o. m. läsåret 1982/83 kunna utgå för uppemot 0,6–0,7 % av det totala antalet skolpliktiga barn i riket. Ett fastställande av den slutliga storleken på elevantalsramen måste föregås av politiska beslut av regering och riksdag. Frågan om fastställande av annat procenttal bör kunna prövas, om den föreslagna ramen skulle bli ianspråktagen.

6.6 Bestämmelser som rör statsbidrag till fristående skolor m. m.

Skolöverstyrelsen bör vid sitt beslut om statsbidrag fastställa det högsta antal elever som vid full utbyggnad av skolan får utgöra underlag för bidraget. Om en fristående skola önskar utöka sin organisation får framställning därom göras till skolöverstyrelsen.

Det är av praktiska skäl nödvändigt att en central instans fattar första-gångsbeslutet. Därigenom kan en likartad bedömning uppnås. De årliga statsbidragsbesluten inom för varje skola fastställd ram kan lämpligen fattas av länskolnämnden i samband med dess övriga beslut om resurstill-delning. Eftersom det föreslagna stödet ges i elevrelaterad form blir beslutet på våren före läsårets början preliminärt. Det slutliga beslutet kan fattas först sedan det definitiva antalet elever per den 15 september meddelats nämnderna. Detta bör ske senast den 1 oktober varje år.

Vad gäller rekvisition och utbetalning av statsbidrag bör i princip kunna tillämpas de regler som gäller för statsbidraget för grundskolan.

Som statsbidragsvillkor bör vidare gälla bl. a. följande.

Skolans verksamhet bör ledas av en styrelse, som utses av huvudman-nen. Normalt är huvudmannen en sådan juridisk person som har egen styrelse. Denna bör då kunna vara styrelse även för skolan, om den uppfyller vissa krav i fråga om antal ledamöter m. m. Styrelsen bör ha minst fem ledamöter. SEH-kommittén har inte funnit skäl att föreslå att någon eller några ledamöter i styrelsen skall utses av staten eller kom-munen.

För undervisningen bör finnas tim- och kursplaner som fastställs av skolans styrelse och som länskolnämnden bör få del av.

Det är enligt kommitténs mening rimligt att som villkor för statligt stöd till skola med enskild huvudman kräva att elevavgiften är skälig.

Som tidigare nämnts är elevavgifterna vid fristående skolor olika höga beroende på skolornas olika förutsättningar att finansiera verksamheten. Då det emellertid inte gärna kan komma i fråga att bestämma en högsta tillåten elevavgift för varje skola för sig, föreslår SEH-kommittén att skolöverstyrelsen i samband med prövningen om fristående skola skall förklaras berättigad till statsbidrag får bedöma om elevavgiften är skälig utifrån de ekonomiska förutsättningar som föreligger för skolans drift.

Den nu föreslagna prövningen av elevavgiftens storlek bör kunna bidra till att en i socialt hänseende allsidig rekrytering till fristående skola upp-nås.

Enligt SEH-kommitténs mening är det emellertid angeläget att ytterliga-re öka möjligheten till en socialt allsidig rekrytering. Ett medel är att som statsbidragsvillkor föreskriva att möjlighet till nedsättning av eller befrielse från elevavgift skall finnas.

Föräldrarnas inkomst- och förmögenhetsförhållanden bör vara avgöran-de för om nedsättning av eller befrielse från elevavgift skall ifrågakomma. De inkomstgränser som gäller för inkomstprövat tillägg till studiebidraget enligt studiestödslagen (1973: 349) och studiestödsförordningen (1973: 418) bör därvid kunna tjäna som vägledning. Befrielse från elevavgift bör medges barn till föräldrar vilkas ekonomiska underlag inte överstiger det belopp som årligen fastställs för att maximalt inkomstprövat tillägg skall kunna erhållas. Överstiger föräldrarnas ekonomiska underlag den gräns

som gäller för befrielse bör nedsättning av elevavgiften kunna medges. Vid beräkningen av nedsättningens storlek bör centrala studiestödsnämndens tabeller för beräkning av inkomstprövat tillägg vara vägledande.

7 Kommunalt stöd till fristående skola

Omfattningen av det kommunala stödet varierar från kommun till kommun. Det finns kommuner som inte ger något stöd till fristående skola, under det att andra ger ett ganska omfattande stöd. Det förekommer också att bidragen till fristående skolor i samma kommun har olika omfattning. Bidraget kan också vara olika utformat för skilda stadier i en och samma skola. Vad gäller lokaler, upplåter en del kommuner övertaliga skollokaler kostnadsfritt, under det att andra tar ut en marknadsmässig eller symbolisk hyra.

Om elev går i fristående skola i annan kommun än hemortskommunen, ger vissa kommuner bidrag som svarar mot en reducerad interkommunal ersättning, andra åter ger inte något bidrag. Några kommuner betalar denna reducerade ersättning i de fall då kommunen inte kan erbjuda motsvarande undervisning (t. ex. för skolgång i skola med annat undervisningsspråk än svenska) eller om särskilda skäl föreligger för skolgång i fristående skola i annan kommun.

Det förekommer att elev i fristående skola får utnyttja kommuns skolskjutsorganisation, förutsatt att detta inte medför extra kostnader för kommunen. Resebidrag betalas av en del kommuner för elever som går i fristående skola i annan kommun.

De flesta kommuner ger bidrag till läroböcker, skolmåltider och skolhälsovård. Det sker antingen genom kontantbidrag – det är den vanliga formen för bidrag till läroböcker – eller på så sätt att elev i fristående skola får inta sina måltider och besöka hälsovården i närmast belägna kommunala skola.

Praxis i de berörda kommunerna är sålunda olika. Förklaringen härtill är den stora frihet som en kommun har att själv bestämma i vilken utsträckning den vill ge stöd till fristående skola. Det föreligger ingen skyldighet att ge bidrag, men det finns normalt inte heller något hinder för att ge stöd.

Enligt SEH-kommitténs mening är det inte en tillfredsställande lösning att genom lagstiftning reglera frågan om kommunalt stöd till fristående skola. Kommunens rätt att själv bestämma över sina angelägenheter bör inte onödigtvis begränsas.

Kommittén har i sina överväganden om statligt stöd till fristående skola inte tagit hänsyn till frågan om kommunalt stöd utgår till fristående skola eller inte. Lika litet bör en kommun enligt kommitténs mening vid sina ställningstaganden till frågan om kommunalt stöd till fristående skola ta hänsyn till om statligt stöd utgår eller inte.

8 Tillsyn m. m.

Skolöverstyrelsen och länskolnämnden bör ha tillsyn över undervisningen av alla skolpliktiga elever i fristående skolor. Härutöver bör skolstyrelsen i den kommun där fristående skola ligger ha tillsyn över skolan (jfr 50 a § i förslaget till lag om ändring i skollagen).

Om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid fristående skola, bör huvudmannen för skolan ha skyldighet att snarast lämna uppgift om detta till skolstyrelsen i den kommun där eleven är kyrkobokförd (jfr 50 b § i förslaget till lag om ändring i skollagen).

9 Fristående skola och det pedagogiska utvecklingsarbetet m. m.

I ett inte obetydligt antal fristående skolor bedrivs en verksamhet som i olika hänseenden skulle kunna vara av intresse för den allmänna skolan att ta del av. Detta gäller t. ex. skolor som arbetar efter Steiners eller Montessoris pedagogiska idéer. Andra skolor som t. ex. de estniska med sin speciella inriktning torde också kunna förtjäna särskild uppmärksamhet.

Inom ramen för det pedagogiska utvecklingsarbetet pågår projektverksamhet. Det skulle enligt SEH-kommitténs mening vara av värde om kontakter etablerades mellan skolmyndigheter och fristående skola i fråga om sådan projektverksamhet.

Det statliga utvecklingsarbetet på skolans område bör enligt SEH-kommittén kunna omfatta även fristående skola.

En samverkan på det lokala planet mellan lärare i grundskolan och lärare i fristående skola bör enligt SEH-kommitténs mening också eftersträvas. Ett utbyte av erfarenheter skulle kunna vara till ömsesidigt gagn för det dagliga arbetet i skolan. Samverkan kan utformas på olika sätt allt efter de lokala förutsättningarna. Studiebesök eller gemensamma studiedagar är tänkbara former. Den fortbildningsverksamhet som statlig myndighet anordnar bör stå öppen även för lärare som tjänstgör vid fristående skola. Detta bör i första hand gälla för lärare vid de statsunderstödda skolorna.

10 Frågan om särskild skolverksamhet inom grundskolans ram

Enligt direktiven bör SEH-kommittén överväga möjligheterna att genom olika åtgärder inom det allmänna skolväsendet tillgodose de krav som ligger bakom önskemålen om ökat utrymme för enskilda skolor.

Regeringen har genom beslut den 24 januari 1980 till SEH-kommittén för beaktande överlämnat en skrivelse av den 24 oktober 1979 från skolstyrelsen i Örebro kommun. I skrivelsen redovisar skolstyrelsen överläggningar som skolstyrelsen har haft med Föreningen för Waldorfpedagogik i Örebro

angående inrättande av s.k. waldorfklasser inom grundskolans ram. I redovisningen ingår ett förslag till avtal som föreningen i samband med överläggningarna lämnade till skolstyrelsen.

Mot denna bakgrund har kommittén diskuterat idén att bedriva särskild skolverksamhet inom grundskolans ram och därvid kommit fram till följande.

Den första fråga som inställer sig är naturligen vilka önskemål och resonemang som i allmänhet – det aktuella fallet lämnas därhän – kan tänkas ligga bakom idén med särskild skolverksamhet i den angivna meningen. En del förespråkare ser kanske systemet som ett medel att få till stånd nära kontakter mellan grundskolan och den "enskilda skolan" för att dessa skall kunna tillgodogöra sig varandras erfarenheter. För dem som anser att staten och kommunen skall ha samma ekonomiska ansvar för en enskild skola som för grundskolan kan systemet med en enskild skola inom grundskolans ram kanske framstå som ett sätt att motivera att den enskilda skolan skall ges samma ekonomiska stöd. En del av dessa förespråkare kanske också ser systemet som ett i administrativt hänseende enkelt sätt att tillföra den enskilda skolan samma ekonomiska stöd som grundskolan.

Till bilden hör kanske även att den som uppfattar inrättandet av en enskild skola som en generell kritik mot grundskolan kan ha en annan inställning till det hela, om verksamheten ges formen av särskild skolverksamhet inom grundskolan.

Det är naturligt att en skolförening i fråga om såväl pedagogik som organisation vill driva skolverksamhet på sina egna villkor. Så länge det rör sig om skolföreningens egen verksamhet, som bedrivs såsom fristående skola med föreningen som huvudman, är en sådan utgångspunkt helt i sin ordning. Men om verksamheten görs till en del av grundskolan, som kommunen har ansvaret för och som helt bekostas med statliga och kommunala medel, är det inte rimligt ens om saken ses i första hand från föreningens horisont att tänka sig att föreningen skall ha samma inflytande som om verksamheten hade varit föreningens skola.

Än mindre rimligt med en sådan ordning är det om saken ses ur kommunens – och statens – synvinkel. Grundskolan är baserad på offentligrättslig reglering. Genom skollagen har kommunerna ålagts skyldighet att driva grundskola under ledning av en skolstyrelse för vilken gäller bl. a. regler som ansluter till kommunallagens system för kommunala nämnder. En kommun kan därför inte utan särskilt stöd i lag – och något sådant finns inte för fall av åsyftat slag¹ – genom avtal i praktiken överlämna en del av

¹ Jfr särskild undervisning enligt 24 § tredje stycket skollagen för barn som på grund av handikapp, långvarig sjukdom eller sjukdom som tvingar till upprepade kortare frånvaro inte kan delta i vanligt skolarbete. Enligt 48 § andra stycket förordnar regeringen om rätt för kommun att genom annan anordna undervisning som avses i 24 § tredje stycket. Sådana föreskrifter finns i 5 kap. 45 § skolförordningen. Där föreskrivs att huvudman för sjukvårdsanstalt, barnhem eller liknande anstalt gentemot den kommun där anstalten ligger får åta sig att svara för särskild undervisning av grundskolelever vid anstalten. Är landstingskommun eller annars annan än kommun huvudman, fordras medgivande av länsskolnämnden.

Jfr även 25 a § skollagen. Där föreskrivs att grundskolan omfattar skolhälsovård. Vidare föreskrivs bl. a. att kommun får besluta att uppgifter som enligt paragrafen ankommer på kommunen i stället skall fullgöras av landstingskommun, om denna har åtagit sig att fullgöra uppgifterna.

grundskolan att drivas av annan. Så länge kommunen måste ha ansvaret för en verksamhet, kan kommunen inte avhända sig de befogenheter som ansvaret förutsätter.

Det är i och för sig möjligt att genom ny lagstiftning och åtföljande föreskrifter i förordning skapa utrymme för en anordning som rent faktiskt innebär enskild skola inom grundskolans ram. Men det krävs en mer omfattande och komplicerad specialreglering än idéns förespråkare torde ha föreställt sig.

Vad gäller särskilda frågor i problemkomplexet kan nämnas lärartjänsterna. Lärarna i grundskolan har statligt reglerad anställning, varmed avses att avlöningsförmånerna fastställs under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Kollektivavtal om bl. a. löneförmåner för lärarna träffas på arbetsgivarsidan av staten genom statens arbetsgivarverk. Av bl. a. det förhållandet att anställningarna är statligt reglerade följer att de är underkastade en ganska omfattande författningsreglering. Vill man för s. k. särskild skolverksamhet inom grundskolan tillgodose önskemål av den art som det nämnda avtalsförslaget ger uttryck åt, lär man såväl när det gäller författningsreglering som när det gäller kollektivavtal få låta dessa lärare bilda en kategori för sig.

Det kan diskuteras om det verkligen finns skäl att genom en komplicerad specialreglering möjliggöra "enskild skola inom grundskolans ram". Samarbete med och ekonomiskt stöd till en fristående skola kan ju åstadkommas utan att man i någon mening behöver inordna skolan i grundskolan. Pedagogiska metoder och idéer, som har prövats i en fristående skola och som är av intresse även för den allmänna skolan, kan likaledes bekantgöras och tillföras läroplanens kommentarmaterial utan att man därför måste använda sig av den berörda konstruktionen.

SEH-kommittén finner på anförda grunder inte anledning att lägga fram något förslag om särskild skolverksamhet inom grundskolans ram.

SEH-kommitténs lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1962: 319)

Häri genom föreskrivs i fråga om skollagen (1962: 319)¹
dels att 10, 33, 34, 36 och 39 a §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, nämligen i 6 kap. 34 a §
 och i 9 kap. 50 a och 50 b §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §²

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32 § och 34–37 §§.

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32, 34 och 35–37 §§.

Fråga om att förvägra elev i grundskolan eller kommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola på grund av bestämmelserna i 44 och 45 §§ skall prövas av skolstyrelsen, i den mån regeringen ej annorlunda förordnar.

Skolstyrelsen har ock att taga befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på styrelsen.

33 §³

Skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar.

Skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar. *Detsamma gäller i fråga om skola med enskild huvudman (fristående skola), som av regeringen har förklarats berättigad till statsbidrag.*

Skola som avses i första stycket omfattar skolhälsovård för skolpliktig elev. I fråga om skolhälsovården äger 25 a § andra–sjätte styckena motsvarande tillämpning.

Regeringen kan medge undantag från vad som gäller enligt andra stycket.

34 §

I annan enskild skola än i 33 § avses må skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om

I annan fristående skola än som avses i 33 § får skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om

¹ Lagen omtryckt 1970: 1026.

² Senaste lydelse 1975: 159.

³ Senaste lydelse 1979: 212.

Nuvarande lydelse

skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest icke bedrivs på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning.

I godkänd skola må barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, intagas i årskurs som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om förutsättning är för handen, varom sägs i 32 § första stycket.

Föreslagen lydelse

skolans undervisning ger väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans och även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans mål samt skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

34 a §

En fristående skola, som bedriver hela eller den övervägande delen av sin undervisning på ett annat språk än svenska, får av regeringen godkännas för fullgörande av skolplikten i vad gäller barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för en längre tid eller som har andra särskilda skäl att få fullgöra sin skolplikt i en sådan skola.

För godkännande krävs att skolans undervisning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Därvid gäller att barn, som är svenska medborgare eller som kan antas komma att kvarstanna i landet för en längre tid, skall ges undervisning i svenska.

Bestämmelsen i 34 § tredje stycket tillämpas även i fråga om fristående skola som avses i denna paragraf.

36 §⁴

Skolplikten är fullgjord, då eleven tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i skola som sägs i 33 och 34 §§, eller då eleven vid särskild prövning styrker sig äga motsvarande kunskaper.

Skolplikten är fullgjord, då eleven tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i skola som sägs i 33 och 34 §§, eller då eleven vid särskild prövning styrker sig äga motsvarande kunskaper. *För den*

⁴ Senaste lydelse 1975: 159.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

som har rätt att fullgöra sin skolplikt vid en skola av det slag som avses i 34 a § är skolplikten också fullgjord efter motsvarande skolgång där eller genom att kunskaper motsvarande sådan skolgång redovisas vid särskild prövning.

Äro med hänsyn till elevens bästa särskilda skäl därtill, må medgivnas att hans skolgång utan hinder av vad i första stycket sägs avslutas med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller femton år. Sådant medgivande får lämnas endast under villkor att eleven under återstoden av sin skolpliktstid får lämplig utbildning eller har annan lämplig sysselsättning. Om villkoret ej uppfylles, skall medgivandet återkallas. Eleven står under tillsyn av skolstyrelsen.

39 a §⁵

Bestämmelserna i 32–39 §§ äga motsvarande tillämpning på barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan. Bestämmelserna i 36 och 37 §§ om årskurs 9 i grundskolan avse årskurs 10 i specialskolan eller i fråga om elev som anges i 28 a § tredje stycket där avsedd undervisning.

Bestämmelserna i 32–34 och 35–39 §§ äger motsvarande tillämpning på barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan. Bestämmelserna i 36 och 37 §§ om årskurs 9 i grundskolan avser årskurs 10 i specialskolan eller i fråga om elev som anges i 28 a § tredje stycket där avsedd undervisning.

Fråga huruvida skolplikt enligt 30 § tredje stycket gäller för barn efter utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller sexton år och fråga om barn enligt 31 § andra stycket skall deltaga i undervisningen i specialskolan prövas av lokal styrelse för specialskolan.

På lokal styrelse för specialskolan ankommer att besluta i frågor som avses i 32 och 34–37 §§.

På lokal styrelse för specialskolan ankommer att besluta i frågor som avses i 32, 34 och 35–37 §§.

50 a §

Skolstyrelsen skall utöva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga elever i sådana fristående skolor som avses 33, 34 och 34 a §§.

50 b §

Om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola som avses i 33, 34 eller 34 a § skall huvudmannen för skolan snarast lämna uppgift om detta till skolsty-

⁵ Senaste lydelse 1977: 108.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

relsen i den kommun där eleven är kyrkobokförd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1982.

SEH-kommitténs förslag till statsbidragsförordning

Förslag till

Förordning om statsbidrag till fristående skolor för skolpliktiga elever

Regeringen föreskriver följande.

Inledande föreskrifter

1 § Denna förordning gäller sådana skolor med enskild huvudman (fristående skolor) i vilka skolplikten får fullgöras enligt skollagen (1962: 319) utom

1. skolor till vilka statsbidrag utgår enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor och
2. andra skolor för vilka regeringen har meddelat särskilda bestämmelser om statsbidrag.

2 § Skolöverstyrelsen kan förklara huvudmannen för en fristående skola berättigad till statsbidrag under de förutsättningar och enligt de grunder som anges i denna förordning.

Statsbidrag till fristående skolor beräknas per elev och får inte utgå för flera elever vid sådana skolor än som följer av den ram som regeringen bestämmer särskilt.

3 § Med redovisningsår avses i denna förordning tiden den 1 juli—den 30 juni nästa kalenderår.

Förutsättningar för statsbidrag

4 § För att huvudmannen för en fristående skola skall kunna förklaras berättigad till statsbidrag måste de i 5–10 §§ angivna förutsättningarna vara uppfyllda.

5 § Skolan skall ha en särskild karaktär enligt vad som anges under någon av följande punkter.

1. Verksamheten bedrivs enligt ett speciellt pedagogiskt system eller har en särskild uppläggning i annat avseende i syfte att i praktiken omsätta en viss idé om utbildning eller fostran. Verksamheten kan men behöver inte ha försökskaraktär. Den antas ge erfarenheter av värde för utvecklingen inom skolväsendet i allmänhet.

2. Undervisningen sker helt eller till övervägande delen på annat språk än svenska.

3. Skolan har konfessionell prägel och särskilda skäl talar för att statsbidrag utgår.

6 § Skolans verksamhet skall hålla en god kvalitet. Vid bedömningen skall hänsyn tas till den särskilda karaktär hos skolan som avses i 5 §.

7 § Skolan skall ha minst 25 elever och verksamheten skall ha pågått i minst tre år.

8 § Elevavgiften skall vara skälig. Det skall för behövande finnas en möjlighet till nedsättning av eller befrielse från avgiften.

9 § För undervisningen skall finnas tim- och kursplaner.

10 § Skolan skall ledas av en styrelse som består av minst fem ledamöter.

Om huvudmannen är en sådan juridisk person som har en styrelse med minst fem ledamöter får denna vara styrelse för skolan. I annat fall skall en särskild styrelse utses av huvudmannen.

Förklaring om rätt till statsbidrag

11 § Ansökan om att förklaras berättigad till statsbidrag görs av huvudmannen hos skolöverstyrelsen.

Ansökan skall innehålla uppgift om antalet skolpliktiga och övriga elever samt deras fördelning på årskurser eller motsvarande. Till ansökan skall också fogas en plan över skolans framtida organisation i fråga om eleverna och deras fördelning på årskurser eller motsvarande.

12 § Skolöverstyrelsen skall i ett ärende enligt 11 § inhämta yttrande från kommunens skolstyrelse och länskolnämnden.

13 § En förklaring om rätt till statsbidrag innebär att bidrag det första redovisningsåret skall utgå endast för elever i årskurs motsvarande första årskursen i grundskolan och att bidragsgivningen sedan stegvis skall byggas ut med en årskurs i sänder för varje nytt redovisningsår.

En förklaring om rätt till statsbidrag skall ange det högsta antal elever vid skolan som får ligga till grund för beräkningen av statsbidraget (elevtalsram).

I elevtalsramen ingår elever som är skolpliktiga enligt svensk lag. Dessutom ingår elever som inte uppnått skolpliktsåldern men som går i årskurs motsvarande första årskursen i grundskolan.

14 § Skolöverstyrelsen kan efter framställning av huvudmannen utöka tidigare fastställd elevtalsram.

Grunder för statsbidraget

15 § Statsbidrag beräknas per redovisningsår.

16 § Statsbidrag utgår med hänsyn till antalet elever den 15 september med den begränsning som följer av elevtalsramen.

17 § Det belopp som skall utgå per elev beräknas enligt föreskrifterna i 18–20 §§ med utgångspunkt i systemet enligt förordningen (1978:345) om statsbidrag till driftkostnader för grundskolan, m. m. Som årskurserna 1–9 i en fristående skola räknas därvid vad som motsvarar årskurser med samma nummer i grundskolan.

18 § Beloppet per elev i årskurserna 1–3 är summan av vad som motsvarar

1. 90 procent av en tjugofemtedels basresurs beräknad efter antalet veckotimmar för årskursen och efter det veckotimpris som gäller för kommuner tillhöriga grupp 3.

2. tilläggsbidrag enligt gällande normala procentsats på beloppet enligt punkt 1 och

3. bidrag till kostnader för socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen med 28,9 procent på beloppen enligt punkterna 1 och 2.

19 § Beloppet per elev i årskurserna 4–6 är summan av vad som motsvarar

1. 90 procent av en trettiondedels basresurs beräknad efter antalet veckotimmar för årskursen och efter det veckotimpris som gäller för kommuner tillhöriga grupp 3.

2. tilläggsbidrag enligt gällande normala procentsats på beloppet enligt punkt 1 och

3. bidrag till kostnader för socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen med 28,9 procent på beloppen enligt punkterna 1 och 2.

20 § Beloppet per elev i årskurserna 7–9 är summan av vad som motsvarar

1. 90 procent av en trettiondedels basresurs beräknad efter antalet veckotimmar för årskursen vid två basresurser för denna och efter det veckotimpris som gäller för kommuner tillhöriga grupp 3,

2. tilläggsbidrag enligt gällande normala procentsats på beloppet enligt punkt 1 och

3. bidrag till kostnader för socialförsäkringsavgifter till sjukförsäkringen, folkpensioneringen och tilläggs pensioneringen med 28,9 procent på beloppen enligt punkterna 1 och 2.

Rekvosition och utbetalning

21 § Statsbidrag rekvideras av huvudmannen. Rekvisitionen skall ges in till länskolnämnden senast den 31 juli närmast efter redovisningsårets utgång.

Om särskilda skäl föreligger, får länskolnämnden pröva en rekvisition som inte har kommit in inom föreskriven tid.

22 § Länskolnämnden fastställer statsbidragets storlek. Nämndens beslut skall fattas snarast möjligt.

Länskolnämnden får förordna, att från statsbidraget skall räknas av vad som enligt slutligt fastställd, av skolöverstyrelsen gjord anmärkning felaktigt har betalats ut till huvudmannen i sådant bidrag för tidigare redovisningsår.

Om länskolnämndens beslut innebär avvikelse från rekvisitionen, skall nämnden underrätta huvudmannen om anledningen till avvikelsen.

23 § Skolöverstyrelsen betalar ut statsbidrag till huvudmannen snarast möjligt.

24 § Länskolnämnden gör inför varje redovisningsår en preliminär beräkning av statsbidragets storlek. Förskott skall under redovisningsåret utgå med 90 procent av detta belopp.

Skolöverstyrelsen betalar utan rekvisition ut förskott till huvudmannen i början av juli, oktober, januari och april med en fjärdedel vid varje tillfälle.

Summan av förskotten skall dras av när statsbidraget för redovisningsåret slutligt skall betalas ut.

Särskilda föreskrifter

25 § Som allmänna villkor för statsbidrag gäller att förutsättningarna enligt 5, 6 och 8–10 §§ består. Brister det därvidlag skall skolöverstyrelsen med verkan från och med nästkommande redovisningsår upphäva förklaringen om rätt till statsbidrag.

Om antalet elever vid skolan går ned under 25, skall skolöverstyrelsen pröva huruvida statsbidrag likväl skall utgå även för senare redovisningsår.

26 § Huvudmannen är skyldig att på begäran lämna skolöverstyrelsen, riksrevisionsverket och länskolnämnden de uppgifter och det verifikationsmaterial som behövs för myndighetens granskning.

27 § Om huvudmannen åsidosätter vad som i fråga om skolan åligger honom enligt denna eller annan författning, får skolöverstyrelsen efter anmälan av länskolnämnden besluta, att högst tio procent av statsbidraget enligt denna förordning skall hållas inne i avvaktan på att rättelse sker. Vinns inte rättelse, får skolöverstyrelsen förordna att det innehållna beloppet skall dras av från statsbidraget.

Besvär

28 § Skolöverstyrelsens eller en länskolnämnds beslut enligt denna förordning överklagas hos regeringen genom besvär.

-
1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1982.
 2. Övergångsbestämmelser meddelas av regeringen särskilt.

Sammanställning av remissyttranden över betänkandet (SOU 1981:34) *Fristående skolor för skolpliktiga elever*

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av justitiekanslern (JK), socialstyrelsen, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), skolöverstyrelsen (SÖ), statens invandrarverk (SIV), länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, länsstyrelserna i Stockholms och Göteborgs och Bohus län, ärkebiskopen efter hörande av biskoparna, utredningen (Ju 1977:08) om barnens rätt, invandrapolitiska kommittén (A 1980:04), Svenska kommunförbundet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Elevförbundet, Centerns ungdomsförbund (CUF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Riksförbundet Hem och Skola (RHS), Danderyds, Göteborgs, Hudiksvalls, Kungälv, Lidköping, Lunds, Malmö, Norrköpings, Norrtälje, Partille, Sigtuna, Sollefteå, Solna, Stockholms, Södertälje, Umeå, Upplands Väsby, Uppsala, Örebro och Örskällunga kommuner, Förbundet för alternativa skolor i Sverige (FASS), Svenska Montessoriföreningen, Riksföreningen för Waldorfpedagogik, De enskilda läroverkens förbund, Föreningen Chinuch (Hillelskolan), Estniska kommittén, styrelserna för English Junior School i Göteborg, British Primary School i Danderyd, Lycée Français Saint-Louis i Stockholm, Tyska skolan i Stockholm och International School of Stockholm (ISS), Medborgarrättsrörelsen (MRR), Frikyrkorådet, Svenska utlandsskolors förening (SUF), Katolska biskopsämbetet, Stiftelsen för Kristna skolor i Göteborg samt styrelserna för Bladins skola i Malmö, Carlssons högstadieskola i Stockholm, Carlssons skola i Stockholm, Maria Elementarskola i Stockholm och Ekebyholmsskolan i Norrtälje.

Yttranden har dessutom inkommit från stiftelserna Kristofferskolan och Martinskolan i Stockholm, Föreningen för Waldorfpedagogik i Solna-Sundbyberg, De Kristna Friskolorna i Sverige, Riksförbundet Kristen fostran samt en enskild person.

1 Allmänna synpunkter

SEH-kommittén har i sitt betänkande redovisat sin syn på de principiella förutsättningarna för skolor med enskild huvudman, med kommitténs term *fristående skolor*. Därvid har kommittén behandlat sådana aspekter som

internationella förpliktelser, föräldrarätten, skolplikten, behov av fristående skolor ur samhällets synvinkel och behov av sådana skolor ur individers och grupperns synvinkel.

Kommittén har utifrån detta synsätt lagt fram förslag till bl. a. bestämmelser om förutsättningarna för att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande. Vidare har kommittén lagt fram förslag som innebär att ett begränsat statligt stöd skall kunna lämnas till sådana godkända skolor som uppfyller vissa särskilda krav.

1.1 Remissinstansernas allmänna inställning till fristående skolor

Remissinstanserna redovisar delade meningar i sin allmänna inställning till fristående skolor och behovet av dem.

Flertalet länskolnämnder, länsstyrelserna i Stockholms och Göteborgs och Bohus län, ärkebiskopen, SACO/SR, SAF, RHS, FASS, MRR, de enskilda skolorna själva och Sveriges Frikyrkoråd uttalar sig för fristående skolor. Flera länskolnämnder, liksom *kommunförbundet*, förordar en restriktiv inställning till fristående skolor. *LO, Elevförbundet, CUF* och *SSU* är klart negativa till dessa skolor överhuvudtaget. Andra remissinstanser åter, som *statskontoret*, uttalar sig för att skolplikt skall kunna fullgöras i fristående skola men finner inte kommitténs motiveringar för ett utvidgat statligt stöd till dessa skolor övertygande.

De remissinstanser som uttalar sig för fristående skolor ansluter sig till SEH-kommitténs uppfattning att det kan vara av betydelse för samhället med det engagemang i utbildningsfrågor som ofta ligger bakom enskilda skolors verksamhet (t. ex. *länskolnämnderna i Uppsala och Jönköping*). Remissinstanserna hänvisar till de internationella överenskommelser på utbildningens område som Sverige förbundit sig att följa. Det är enligt dessa remissinstanser väsentligt att respektera föräldrars frihet att välja andra läroanstalter för sina barn än dem som upprätthålls av de offentliga myndigheterna och att tillförsäkra barnen en religiös och moralisk uppfostran i enlighet med föräldrarnas övertygelse. *Länskolnämnden i Värmlands län* anför att det torde vara helt klart att många av de skolor som avses i SEH-kommitténs arbete har tillfört svensk skola mycket av värde, vilket också kan bli fallet i framtiden om man skapar någorlunda gynnsamma möjligheter för deras existens. *Länskolnämnden i Örebro län* delar utredningens uppfattning om behov av skola med enskild huvudman ur individers eller grupperns synvinkel.

Ärkebiskopen anför att rätten att få utnyttja, starta och driva enskilda skolor på grundskolnivå är klar och odiskutabel. Detta är en konsekvens av mänskliga fri- och rättigheter och de internationella konventioner Sverige förbundit sig att respektera.

Övriga remissinstanser som är för fristående skolor, såsom bl. a. *SACO/SR, RHS* och *SAF*, uttalar sig odelat positivt för dessa skolor. Enligt

RHS måste fristående skolor som fyller av staten uppställda minimikrav tillåtas och bör också få skäligen bidrag av stat och kommun.

De länskolnämnder som redovisar en sval eller negativ inställning till fristående skolor, bl. a. *länskolnämnderna i Södermanlands, Östergötlands, Hallands, Västernorrlands, Malmöhus och Västmanlands län*, hänvisar i många fall till att det allmänna skolväsendet genom införandet av den nya läroplanen för grundskolan (Lgr 80) fått väsentligt ökade möjligheter att lokalt pröva nya pedagogiska idéer och tankar, varför fristående skolors verksamhet i detta avseende inte har samma betydelse som tidigare.

Kommunförbundets yttrande sammanfattar vad flera länskolnämnder helt eller delvis anfört, nämligen att det finns skäl att samhället i sin syn på enskilda skolor väger in möjligheterna till pedagogisk utveckling och alternativ pedagogik i den allmänna skolan. Kommunförbundet anför att den nya läroplanen för grundskolan liksom riksdagens beslut om skolforskning och personalutveckling och de kommande besluten om lärarutbildning ger skolan betydande utrymme för såväl pedagogiskt som socialt utvecklingsarbete. Det finns i ett sådant perspektiv skäl för en restriktiv hållning till framväxten av ytterligare enskilda skolor. Ett sådant förhållningssätt överensstämmer enligt kommunförbundet med den principiella basen för det allmänna skolsystemet. Föräldrars behov att närmare kunna följa och påverka den verksamhet som bedrivs i skolan är enligt kommunförbundet troligen också ett betydelsefullt motiv för enskilda skolor. Önskemål om en annorlunda pedagogik kan antas vara kopplad till inflytandemotivet. Rektors nya samråds skyldighet och andra aktuella former för kontakt hem – skola framgent bör ge större möjligheter till inflytande för alla föräldrar och därför också bidra till återhållsamhet när det gäller att inrätta enskilda skolor, anför kommunförbundet.

Några remissinstanser, bl. a. *länskolnämnderna i Södermanlands och Västernorrlands län*, betonar att de internationella konventionerna helt bygger på föräldrarnas rätt att välja undervisning åt sina barn. Enligt *länskolnämnden i Södermanlands län* är denna ensidiga föräldrarätt ej förenlig med vår nuvarande kunskap om barns utveckling och förmåga att ta del i ansvaret för sin egen situation. I Lgr 80 har denna syn uttryckts bl. a. med formuleringen att "skolan har skyldighet att ge eleverna ökat ansvar och medinflytande i takt med deras stigande ålder och mognad".

Kommunförbundet för i viss utsträckning liknande resonemang. Förbundet anför att man vid planeringen av grundskolan i kommunen söker tillfredsställa behovet av närhet till hemmet, kamratkontakter, fritidsverksamhet m. m. En enskild skolas resurser är i dessa hänseenden begränsade. Det synes kommunförbundet betydelsefullt – inte minst från elevernas synpunkt – att man även låter dessa förhållanden påverka bedömningen av en enskild skolas möjligheter och förutsättningar i samband med beslut om nyinrättande av skolor.

LO, Elevförbundet, SSU och CUF är de remissinstanser som är mest restriktiva eller direkt negativa i sin inställning till fristående skolor.

Även om *LO* intar en ytterst restriktiv hållning till de fristående skolorna, kräver *LO* inte förbud, bl. a. på grund av internationella konventioner. Endast i de fall där undervisningen bör bedrivas på andra språk än svenska kan det vara berättigat med fristående skolor, anser *LO*.

Elevförbundets ståndpunkt är att fristående skolor för skolpliktiga elever inte har något existensberättigande i det svenska skolsystemet. *SSU* anför att dagens allmänna skola är resultat av ett långt och tålmodigt politiskt arbete med jämlikhet och frihet som övergripande mål och anser att det borde vara möjligt att på sikt avveckla privatskolorna i Sverige.

1.2 Invandrarbarnen

Kommittén har som sin allmänna uppfattning anfört att lösningar på skolpliktiga invandrarbarns utbildningsbehov skall kunna sökas inom grundskolans ram. Kommittén har mot denna bakgrund inte funnit skäl att för invandrarbarnen föreslå särskilda regler om skolpliktens fullgörande i fristående skola.

SIV anför i sitt remissyttrande att det inte på grundval av det underlag som föreligger finns någon möjlighet att ta ställning till frågan om fristående skolor på språklig eller etnisk grund. Erforderligt underlag för ett ställningstagande bör tas fram. *SIV* ser i nuvarande läge inte skäl att förorda statligt stöd till nya minoritetsskolor inrättade på språklig eller etnisk grund. Verket förutsätter dock att befintliga minoritetsskolor får fortsatt stöd av samhället.

Utredningen om barnens rätt anser mot bakgrund av den ovisshet och osäkerhet som kan sägas råda beträffande om och på vilket sätt invandrarbarnens utbildningsbehov skall tillgodoses, att frågan om dessa barns möjligheter att få fullgöra sin skolplikt i en fristående skola med annat undervisningsspråk än svenska bör utredas ytterligare.

Invandrapolitiska kommittén, som erinrar om språk- och kulturarvskommitténs (dir 1981:49) arbete, förordar ej statligt stöd till nya minoritetsskolor men har intet att erinra mot att de befintliga minoritetsskolorna får fortsatt stöd.

1.3 Synpunkter av rättslig art

Enligt *JK* torde kommitténs förslag inte strida mot några regler eller åtaganden på den internationella rättens område. I övrigt ger förslaget från de synpunkter *JK* främst har att beakta inte anledning till några erinringar.

MRR riktar i sitt yttrande kritik såväl mot nuvarande regelsystem som mot kommitténs förslag. *MRR* avstyrker kommitténs förslag. Enligt *MRR* bör en utredning tillsättas med uppgift att se över skolregelsystemet i syfte

att tillse att regeringsformens grundläggande värderingar om åsiktsfrihet genomförs i vårt skolväsende och att Sverige uppfyller sina folkrättsliga åtaganden beträffande det elementära undervisningsväsendet.

En del remissinstanser, bl. a. *Katolska biskopsämbetet*, ifrågasätter om det inte i skyldigheten att låta föräldrar välja en fristående skola för sina barn också ligger en skyldighet att se till att denna rätt inte blir illusorisk på grund av bristande ekonomiska förutsättningar.

2 Benämning av skola med enskild huvudman

SEH-kommitténs förslag att skola med enskild huvudman skall benämnas *fristående skola* tillstyrks av de flesta remissinstanserna.

Bl. a. *SÖ, Svenska kommunförbundet, länskolnämnderna i Blekinge och Västmanlands län, länsstyrelsen i Stockholms län samt Malmö, Södertälje och Umeå kommuner* är dock negativa till förslaget.

SÖ förordar benämningen "privatskola". *Kommunförbundet* hänvisar till att skolförfattningsutredningen i delbetänkandet *Skollagen* (Ds U 1981: 4) förordat uttrycket "enskild skola" från författningsteknisk och språklig synpunkt. Även *länskolnämnden i Blekinge län* hänvisar till skolförfattningsutredningens ståndpunkt. *Länskolnämnden i Stockholms län* förordar beteckningen "friskolor". *Malmö kommun* vill ha beteckningen "privatskola". *Södertälje* och *Umeå kommuner* vill ha kvar beteckningen "enskild skola".

3 Skolpliktens fullgörande i fristående skola i allmänhet

SEH-kommittén föreslår att som krav för att en fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande skall gälla att skolans undervisning ger väsentligen samma kunskaper och färdigheter som grundskolans och även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans mål. I detta ligger enligt kommittén att undervisningen bedrivs till övervägande delen på svenska språket. (Beträffande fristående skolor som till övervägande delen har annat undervisningsspråk, se nedan under 5).

Flerålet remissinstanser, bl. a. *SÖ, de flesta länskolnämnderna, ärkebiskopen, Sveriges Frikyrkoråd* och *Katolska biskopsämbetet*, tillstyrker kommitténs förslag till villkor för att få fullgöra skolplikt vid fristående skola.

Länskolnämnden i Kronobergs län tillstyrker men anser att författningstexten redaktionellt och språkligt bör anpassas till skolförfattningsutredningens förslag i departementspromemorian Ds U 1981: 4. *Länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* anser att som villkor räcker att ange att skolans undervisning väsentligen skall svara mot grundskolans

mål. Vilka kunskaper och färdigheter grundskolan faktiskt *ger* kan enligt nämnden inte utläsas vare sig av Lgr 80 eller av några andra dokument. *SAF* för samma resonemang.

Länsskolnämnden i Värmlands län hänvisar till 1957 års skolberednings tolerans och generositet i sina förslag gentemot de enskilda skolorna och har en känsla av att SEH-kommitténs grundinställning innebär en skärpning i flera avseenden. Nämnden anser att man utan att riskera något för den svenska skolans enhetlighet skulle kunna gå väsentligt längre än vad SEH-kommittén gjort i sitt förslag. *Länsskolnämnden i Västmanlands län* tillstyrker de villkor SEH-kommittén uppställt men anser att en bestämmelse bör införas i skollagen som förhindrar att intagning till enskild skola grundar sig på ett begåvningsurval.

LO, TCO och *SACO/SR* har inga erinringar mot kommitténs förslag i denna del. *De politiska ungdomsorganisationerna* är negativa överhuvudtaget till enskilda skolor. *De enskilda skolor* som yttrat sig i denna del behandlar inte de allmänna villkoren för skolpliktens fullgörande i fristående skolor utan tar upp företrädesvis de enskilda skolornas ekonomiska förutsättningar att överleva.

MRR hänvisar till 1 kap. 2 § regeringsformen och anför att SEH-kommitténs grundsyn, att barn genom ett enhetligt allmänt skolväsende skall erbjudas en gemensam plattform att stå på, är oförenlig med regeringsformens huvudregel om fri åsiktsbildning. Den mening SEH-kommittén företräder är den totalitära statens. Skolsystemet bör utformas så att full frihet öppnas att driva fristående skolor under förutsättning att undervisningen grundar sig på demokratins idéer.

De Kristna Friskolorna i Sverige vill i 34 § skollagen ha formuleringen "motsvarande kunskaper" för att inte kränka de mänskliga rättigheterna.

4 Beslut om godkännande av fristående skola i allmänhet

SEH-kommittén föreslår att beslut om godkännande av skola för skolpliktens fullgörande enligt 34 § skollagen liksom hittills skall fattas av skolstyrelsen i den kommun där skolan är belägen.

Av de remissinstanser som yttrat sig tillstyrker *SÖ, RHS* och ett antal länsskolnämnder, bl. a. *länsskolnämnderna i Västernorrlands, Skaraborgs, Gävleborgs och Norrbottens län*, samt *utredningen om barnens rätt SEH-kommitténs förslag.*

Länsskolnämnderna i Stockholms, Kalmar, Blekinge, Hallands, Örebro och Jämtlands län anser med hänsyn till krav på lika behandling och enhetlig praxis att länsskolnämnden borde besluta om godkännande av enskild skola efter hörande av den lokala skolstyrelsen.

5 Skolpliktens fullgörande i fristående skola med annat undervisningsspråk än svenska

SEH-kommittén föreslår att fristående skola, som bedriver hela eller den övervägande delen av sin undervisning på ett annat språk än svenska, av regeringen får godkännas för fullgörande av skolplikten i vad gäller barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för längre tid eller som har andra särskilda skäl att få fullgöra sin skolplikt i en sådan skola. För godkännande skall enligt förslaget krävas att undervisningen som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Därvid gäller att barn, som är svenska medborgare eller som kan antas komma att kvarstanna i landet för en längre tid, skall ges undervisning i svenska.

Av remissinstanserna tillstyrker *statskontoret, länskolnämnderna i Jönköpings, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län, RHS och Sveriges Frikyrkoråd* kommitténs förslag utan närmare kommentarer.

SÖ tillstyrker SEH-kommitténs förslag men efterlyser uppgift om vilken instans som skall pröva om särskilda skäl föreligger för bl. a. barn som är svenska medborgare att få fullgöra sin skolplikt i en sådan skola; SÖ föreslår att den kommunala skolstyrelsen skall bedöma detta liksom att skolstyrelsen skall godkänna dylik skola. SÖ anser av sociala och psykologiska skäl att bestämmelsen om undervisning i svenska även bör omfatta utländska skolpliktiga barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för en längre tid. *Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län* vill ha en restriktiv bedömning av "särskilda skäl" och anser att SÖ t. v. bör pröva dessa särskilda skäl.

Länsskolnämnderna i Skaraborgs och Örebro län liksom *utredningen om barnens rätt och invandrapolitiska kommittén* vidgar delvis frågan till hur långt samhället skall gå i att bereda invandrabarn undervisning på deras hemspråk och hänvisar till pågående försöksverksamhet med bl. a. hemspråksskolor i grundskolan. *Länsskolnämnden i Örebro län* anför att de satsningar som från Sveriges sida gjorts för att ge våra olika invandrargrupper möjlighet att behålla och bevara sin egen kultur säkert också kommer att leda till krav på enskilda skolor. För att motverka alltför stor isolering från vissa etniska grupper är det därför enligt nämnden väsentligt att – som utredningen skriver – barn som kan antas inte komma att kvarstanna i landet för en längre tid kan få undervisning i fristående skola på annat språk än svenska. Övriga bör således i första hand undervisas på svenska.

SAF, ISS, MRR och SUF avvisar den restriktiva hållning kommittén intagit till att fristående skolor meddelar undervisning på annat språk än svenska. SAF, som anför handelspolitiska motiv, anser det ytterst angeläget att Sverige stöder fristående skolor som önskar undervisa på främmande språk, förutsatt att verksamheten i övrigt uppfyller de allmänna kraven. SAF erinrar om att Sverige står inför situationen att ca 25% av de barn

som börjar grundskolan har invandrabakgrund. *Lycée Français Saint-Louis* för liknande resonemang och ifrågasätter att varje enskild elev skall avkrävas redovisning varför han eller hon går i denna skola – en redovisning som inte krävs för t. ex. Waldorfskolorna. Någon lagregel för att eliminera en eventuell liten ökning av det mycket lilla antalet elever i dessa fristående skolor behövs enligt *Lycée Français Saint-Louis* och *MRR* inte. Av rent demokratiska skäl samt hänvisande till svårigheten att rätt väga de motiv föräldrarna kan ha för att sätta sina barn i en språkskola avvisar *ISS* varje skärpning i fråga om skälen för barn att gå i sådana skolor, dvs. kommitténs krav att det skall föreligga särskilda förhållanden eller påtaglig nytta för barnet för att det skall få fullgöra sin skolgång i en sådan skola. Från ekonomisk synpunkt skulle varje minskning av elevunderlaget försvåra skolans existens.

Länsskolnämnden i Kalmar län anser inte att SEH-kommitténs motive- ringar för skolor med undervisning på annat språk än svenska är särskilt väl underbyggda. Eftersom kommittén avvisar tanken på minoritetsskolor i övrigt, är det enligt nämnden knappast konsekvent att låta vissa barn undervisas i skolor av denna typ. Det torde heller inte vara lätt att avgöra huruvida ett barn kommer att stanna i Sverige för kortare eller längre tid. De villkor som kommittén ställer upp och de särskilda skäl som omnämns blir i realiteten svåra att kontrollera.

6 Ett statligt stöd till vissa fristående skolor

6.1 Allmänna synpunkter

Med stöd av kostnadsberäkningar, som SEH-kommittén gör, finner kommittén det skäligt att ett begränsat statligt stöd efter särskild prövning ges till fristående skola. Stödet bör inte utgå generellt utan endast till skola som fyller vissa krav.

De flesta remissinstanserna stöder förslaget att ett begränsat statligt stöd skall kunna utgå till skolor som uppfyller vissa krav, bl. a. *RRV*, *SÖ* samt *länsskolnämnderna i Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Vänersborgs, Skaraborgs, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län*. Andra remissinstanser som stöder förslaget är *ärkebiskopen, utredningen om barnens rätt, kommunförbundet, SACO/SR* och *Sveriges Frikyrkoråd*.

Åtskilliga remissinstanser menar att om en enskild skola skall kunna bedriva sin verksamhet enligt de intentioner som anges i grundskolans mål, synes det vara nödvändigt att ge ekonomiskt stöd. I annat fall finns uppenbara risker att verksamheten får en inte önskad inriktning. *Ärkebiskopen* anför att eftersom Sverige förbundet sig att respektera vissa internationella konventioner på utbildningsområdet bör ekonomiska bidrag ges till fristående skolor för att Sveriges förpliktelser skall ha reell betydelse.

Flera remissinstanser, bl. a. *länskolnämnden i Gävleborgs län*, menar att det föreslagna stödet inte bör betraktas som en merkostnad i vanlig bemärkelse utan jämföras med de kostnader staten skulle ha haft om eleverna hade gått i grundskolan. Enligt nämndens mening blir kostnaderna för de fristående skolorna avsevärt högre för staten än nuvarande statliga kostnader för enskilda skolor. Mot detta står en viss besparing för statsverket inom ramen för den summa utgifter som staten skulle ha haft, om eleven gått i grundskolan. *Länskolnämnden i Gävleborgs län* instämmer, liksom många andra remissinstanser, i resonemanget att kostnaderna inte bör betraktas som merkostnad i egentlig mening och tillstyrker förslaget även ur kostnadssynpunkt. *Länskolnämnderna i Värmlands, Västerbottens och Norrbottens län* anser att de ekonomiska konsekvenserna av kommitténs förslag resp. de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna av de enskilda skolornas tillkomst under 70-talet inte tillräckligt belysts. *Länskolnämnden i Norrbottens län* anser att med den dimensionering av statsstöd till fristående skolverksamhet som kommittén föreslagit torde eventuella merkostnader bli marginella.

De remissinstanser som direkt representerar de enskilda skolorna anser att det föreslagna stödet är alltför snävt tilltaget. Till dessa hör t. ex. *FASS, Riksföreningen för Waldorfpedagogik, ISS, Hillelskolan, De enskilda läroverkens förbund* och *Ekebyholmsskolans styrelse*. Samma uppfattning har även *SAF* och *RHS*.

De enskilda läroverkens förbund anser att det som i detta sammanhang kallas statsbidrag är en kostnadsöverföring från det allmänna skolväsendet till den fristående skolan.

Flera remissinstanser pekar i olika sammanhang på risken för att elevavgifterna blir för höga ifall statligt stöd inte kommer att utgå. De menar att det finns risk för ett system med privatskolor som tar ut höga terminsavgifter och därmed endast blir tillgängliga för barn till välbärgade föräldrar, vilket inte kan accepteras.

Åtskilliga remissinstanser är tveksamma till utvidgat statligt stöd till fristående skolor. *Statskontoret* finner inte kommitténs motiveringar för ett utvidgat statligt stöd till fristående skolor övertygande. Å ena sidan medför elever som övergår till fristående skola med statligt stöd utan att minska behovet av basresurser i grundskolan en kostnadsökning för staten. Å andra sidan skapar elever som övergår till fristående skola och genom detta minskar behovet av basresurser i grundskolan visserligen en besparing för staten men till priset av större klasser och därmed en sämre undervisningsstandard för dem som går kvar i grundskolan. *Statskontoret* avstyrker en utvidgning av kretsen fristående skolor med statligt stöd.

Länskolnämnderna i bl. a. *Södermanlands, Östergötlands, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands* och *Hallands län* förordar restriktivitet beträffande statligt stöd till fristående skolor. *Länskolnämnderna i Kalmar* och *Södermanlands län* anser att resurserna bör satsas på de

skolor som kan förväntas tillföra den allmänna skolan positiva erfarenheter. Genom att ge bidrag till ett begränsat antal skolor kan också kraven på resultat och kvalitet upprätthållas. F. n. finns 35 fristående skolor, varav 8 har statsbidrag. *Länsskolnämnden i Södermanlands län* anför att den föreslagna ramen ger utrymme för statsbidrag till alla nu befintliga skolor – med eller utan statsbidrag hittills – och dessutom utrymme för nya skolor. Detta är enligt nämnden en alltför generös inställning till möjligheterna att bedriva fristående skola med statligt ekonomiskt stöd.

LO, Elevförbundet, CUF och *SSU*, som är negativa till fristående skolor över huvud taget, är i konsekvens härmed också negativa till statligt stöd till sådana skolor.

MRR anser att effekten av det av kommittén föreslagna statsbidragssystemet innebär diskriminering av föräldrar som vill använda sin rätt att välja fristående skola för sina barn. *MRR* avvisar helt *SEH*-kommitténs förslag och förordar ny utredning.

6.2 Besparing – merkostnad för stat och kommun

SEH-kommittén anför att det statliga stödet bör vara av den omfattningen att det jämte en viss besparing därutöver skall rymmas inom den summa utgifter som staten skulle ha haft om eleverna i den fristående skolan gått i grundskolan. Det genomsnittliga statsstödet föreslås utgå med något mer än 5 000 kr. per elev och år (genomsnittligt belopp för årskurserna 1–9).

SÖ anför att det är av vikt att den framräknade besparingen ges möjlighet att slå igenom i praktiken. Detta kan vinnas om särskilda åtgärder vidtas. *SÖ* pekar på det förhållandet att grundskolans statsbidrag fastställs före den 1 april för det kommande läsåret. Privatskolans ledning bör redan före detta datum ha genomfört sin intagning till årskurs 1 så att de elever som skall gå i privatskolan fråndras kommunens/kommunernas elevunderlag för basresurstilldelningen. Eljest finns det risk för att reformen kommer att medföra merkostnader för staten.

Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län anför att vid en bedömning av det statliga stödets omfattning och utformning bör några av utgångspunkterna vara att förekomsten av fristående skolor inte får allvarligt försvåra en långsiktig och rationell planering av det allmänna skolväsendet, att den inte får försvåra för det allmänna skolväsendet att erbjuda alla barn och ungdomar en likvärdig utbildning, oberoende av bostadsort och yttre villkor och att den endast i undantagsfall får leda till större kostnader för stat och kommun än de kostnader som uppkommer om alla elever går i den allmänna grundskolan. Det är rimligt att samhället utformar det ekonomiska stödet till fristående skolor så att det inte stimulerar till en alltför kraftig expansion. Man bör dock inte enligt nämnden överdriva de problem som en ökad förekomst av fristående skolor skulle kunna medföra.

Länsskolnämnden i Västmanlands län anser sig sakna underlag för

bedömningen av frågan om SEH-kommittén till alla delar följt givna direktiv i vad gäller kravet på att alla förslag skall rymmas inom befintliga kostnadsramar men hänvisar till den administrativa förenkling som SEH-kommitténs förslag medför vid beräkningen av statsbidragets storlek.

Utredningen om barnens rätt menar att vid en bedömning av kostnaderna får man inte bortse från den inbesparing som det innebär för det allmänna att ifrågasärande barn inte går i grundskolan. Liksom kommittén anser utredningen därför att ökningen av det statliga stödet i förhållande till nuläget inte bör ses som en merkostnad vad gäller barn som ännu inte börjat skolan.

Svenska kommunförbundet och vissa kommuner uppställer som villkor för ett nytt statsbidragssystem att det bl. a. inte får begränsa statsbidraget till den allmänna skolan och att det inte får förutsätta kommunalt stöd.

Riksföreningen för Waldorfpedagogik hävdar att SEH-kommitténs förslag om ett begränsat statsstöd till vissa skolor står i god samklang med de allmänna tilläggsdirektiven 1980-03-23 om sparsamhet med statsmedel och uttrycker sin förvåning över att detta ifrågasätts.

De enskilda läroverkens förbund framhåller att ett begränsat statligt stöd till fristående skolor inte medför kostnader för statsverket, eftersom sådant stöd motsvaras av en minskning av medelsbehovet under anslaget Bidrag till driften av grundskolor m. m. Förbundet framhåller också att det är svårt att förstå varför inte förstärkningsresurs skall utgå, då ju detta är en utgift staten skulle ha haft om eleverna gått i kommunal skola.

6.3 Kriterier för ett statligt stöd

SEH-kommittén har uppställt tre alternativa kriterier som villkor för statligt stöd:

- a) Skolans verksamhet bedrivs enligt ett speciellt pedagogiskt system eller har en särskild uppläggnings i annat avseende i syfte att i praktiken omsätta en viss idé om utbildning eller fostran *eller*
- b) skolans undervisning sker helt eller till övervägande delen på ett annat språk än svenska *eller*
- c) skolan har en arbetsmiljö med konfessionell prägel och kan visa att den för praktiskt skolbruk utvecklar uppfostrings- eller omvårdnadsidéer som kan bedömas vara av värde för skolväsendet i dess helhet.

SEH-kommitténs förslag tillstyrks av *RRV, länsskolnämnderna i Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Skaraborgs, Värmlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, länsstyrelsen i Stockholms län, utredningen om barnens rätt, kommunförbundet, SACO/SR samt Göteborgs och Sollefteå kommuner.*

SÖ ställer sig av principiella skäl avvisande till att skolor med ett annat undervisningsspråk än svenska skall kunna komma i fråga för statsstöd.

LO finner att det kan vara motiverat att ge stöd till fristående skolor

endast i de fall där undervisningen bör bedrivas på andra språk än svenska, dvs. för skolor enligt kriterium 2.

Länsskolnämnden i Södermanlands län betonar att kravet att skolan skall arbeta med en speciell pedagogisk grundsyn som bedöms vara av värde för skolväsendet i dess helhet också skall ställas på skola med konfessionell prägel.

Länsskolnämnden i Kalmar län anför tvekan inför förslaget att ge ett begränsat statligt stöd till skolor med ett annat undervisningsspråk än svenska under motivering att sådan undervisning torde kunna inrymmas inom ramen för grundskolan. Nämnden finner de krav som ställts upp för de konfessionella skolorna svåruppfyllda. Nämnden föreslår att ett verkligt stöd ges till ett begränsat antal konfessionella skolor så att skolorna därigenom kan fylla kravet på kvalitet och stimuleras till resultat som kan vara till nytta för skolväsendet i dess helhet.

Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län vill ha andra alternativa kriterier än dem som SEH-kommittén föreslår, nämligen följande.

1. Den fristående skolan berikar genom sin verksamhet det allmänna skolväsendet.

2. Den fristående skolan tillgodoser ett utbildningsbehov som inte utan särskilda kostnadskrävande åtgärder kan tillgodoses inom det allmänna skolväsendets ram.

3. Den fristående skolan gör det möjligt eller underlättar för etniska minoriteter att bevara sin kultur i vidaste mening.

Nämnden tillstyrker SEH-kommitténs två första kriterier, då de i princip motsvarar nämndens alternativa krav 1 och 2. Vad gäller kommitténs tredje kriterium, menar nämnden, att detta i sak är detsamma som det första kriteriet. Det är alltför snävt formulerat. Konfessionella skolor som uppfyller något av de tre alternativa krav som nämnden föreslår skall vara berättigade till statligt stöd. Nämnden tillägger att även om krav ställs på den konfessionella skolan att den skall vara öppen även för barn till föräldrar som inte bekänner sig till den religiösa eller filosofiska övertygelse som karakteriserar skolan och att dess religionsundervisning skall vara allsidig får detta inte innebära att statsbidraget förknippas med några krav på att skolans konfessionella egenart skall utsuddas. Undervisningen i tros- och livsfrågor skall vara saklig och allsidig i den bemärkelsen att man inte ger en missvisande bild av andra trosriktningar eller att man underlåter att undervisa om dessa trosriktningar. Men det innebär inte att man vid den konfessionella skolan inte skall få verka för den tro man bekänner sig till.

CUF vill att, om riksdagen beviljar stöd till fristående skolor som i dag inte har bidrag, detta stöd skall utgå endast till skolor som tillämpar en egen pedagogisk metod och som arbetar inom ramen för läroplanens målsättningar. Skolor med ensidig eller politisk påverkan av eleverna bör inte accepteras.

The English Junior School i Göteborg, *The British Primary School* i Danderyd och *ISS* tillstyrker SEH-kommitténs andra kriterium. *ISS* betonar vikten av att det statliga stödet beräknas på alla elever vid skolan och inte endast på de skolpliktiga.

Sveriges Frikyrkoråd tillstyrker de två första kriterierna som SEH-kommittén uppställer. Vad gäller det tredje kriteriet finner rådet det alltför vagt i andra ledet och anser att dess tolkning kan leda till godtycke. Rådet föreslår att kriteriet utformas så, att en konfessionell skola som arbetar i enlighet med målsättningen för svensk grundskola kan få statligt stöd.

Ärkebiskopen framhåller i sitt yttrande att grundmotiveringen för statligt stöd till fristående skolor bör vara den demokratiska rätten att få sådant stöd.

SAF vill att alla fristående skolor skall få samhällsstöd i en omfattning som svarar mot åtminstone 70% av den totala elevkostnaden i den allmänna grundskolan.

RHS förespråkar en generösare inställning i statsbidragsfrågan och föreslår att godkända fristående skolor får ett begränsat statligt stöd. Denna uppfattning delas i princip av *FASS*, *Katolska biskopsämbetet*, *MRR*, *De Kristna Friskolorna i Sverige*, *Stiftelsen Bladins skola i Malmö*, *Föreningen för Carlssons Högstadieskola*, *Föreningen för Carlssons skola* och *Stiftelsen Maria Elementarskola*.

6.4 Utformningen av ett statligt stöd

SEH-kommittén föreslår att det statliga stödet till fristående skolor som förklarats berättigade därtill skall utgå per elev med 90% av 1/25-dels basresurs för lågstadiet och med 90% av 1/30-dels basresurs för mellan- och högstadierna. Därtill skall läggas tilläggsbidrag samt bidrag till arbetsgivaravgifter med f. n. 28,9%. Förslaget knyter an till grundskolans bidragssystem och är en utveckling av detta genom att det görs elevrelaterat.

Förslaget tillstyrks av *RRV*, *SÖ*, *länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kalmar, Malmöhus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs och Gävleborgs län, kommunförbundet, Göteborgs, Lidingö, Lunds, Norrköpings, Sollefteå och Solna kommuner, Riksföreningen för Waldorfpedagogik, Frikyrkorådet* och *Katolska biskopsämbetet*.

Länsskolnämnden i Kronobergs län tillstyrker förslaget i princip men anser sig inte kunna bedöma den ekonomiska nivån, "som måste avgöras utifrån andra utgångspunkter än de över vilka nämnden har översikt". En liknande uppfattning redovisas av *länskolnämnderna i Blekinge, Kristianstads, Hallands, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län*.

Länsskolnämnden i Göteborgs och Bohus län tillstyrker i princip den föreslagna omfattningen av det statliga stödet men avvisar den föreslagna utformningen. Det är enligt nämnden i första hand en teknisk-praktisk

fråga hur bidragssystemet skall konstrueras. Nämnden uppställer följande kriterier för konstruktionen:

1. Systemet skall vara enkelt och starkt schabloniserat.
2. Bidraget skall vara elevrelaterat, vilket ger möjlighet att snabbt överblicka kostnadskonsekvenserna.
3. Systemet skall vara enhetligt för alla typer av fristående skolor.
4. Systemet skall trots detta möjliggöra en varierande grad av kostnads-täckning.
5. Systemet bör ansluta till grundskolans bidragssystem bl. a. för att automatisk följsamhet till lönekostnaderna i grundskolan skall kunna uppnås.

Dessa fem kriterier kan uppfyllas på ett enklare sätt än vad kommittén föreslår, nämligen genom att bidragets storlek relateras till förstärkningsresursen. Detta kan uppnås på följande sätt. För varje stadium fastställs en lämplig bidragsnivå som årligen omräknas till ett krontalsbelopp per elev (detta görs lämpligen i samband med att den årliga beräkningen av veckotimpriserna och av procenttalet för tilläggsbidraget görs). Detta krontalsbelopp relateras sedan till förstärkningsresursens krontalsbelopp per elev för det aktuella året. Bidraget per elev i fristående skola kan så uttryckas i form av ett relationstal i förhållande till förstärkningsresursen. Tilläggsbidrag och bidrag till arbetsgivaravgifter är inräknade i detta relationstal och behöver inte beaktas separat.

Länsskolnämnden i Västmanlands län tillstyrker den föreslagna bidragsnivån men anför att man bör undersöka om man kan fastställa bidraget på ett enklare sätt än det föreslagna t. ex. genom att ange bidragets storlek som en viss procentandel av statsbidraget per elev till grundskolan för resp. stadium.

SACO/SR, som tillstyrker den föreslagna utformningen i princip, vill att stödet skall omfatta också en del av förstärkningsresursen.

RHS, som vill att bidrag skall utgå till alla godkända skolor, föreslår att bidraget sätts i relation till en viss andel av det genomsnittliga statsbidraget per elev i grundskolan, förslagsvis 2/3.

FASS vill ha generösare bidrag. Liknande uppfattning redovisar *Svenska Montessoriförbundet* och *Stiftelsen Bladins skola*.

ISS föreslår att ett stöd av större omfattning skall utgå till skolor som undervisar på ett annat språk än svenska bl. a. med hänsyn till de besparingar som staten gör på hemspråksundervisningens område genom att elever går i skolor som nu är i fråga.

De Kristna Friskolorna i Sverige föreslår ett statsstöd som – liksom i Danmark och Norge – omfattar 85 % av den statliga kostnaden för en elev i grundskolan.

Föreningen för Carlssons högstadieskola och *Föreningen för Carlssons skola* föreslår att ett system med s. k. "skolpeng" som följer eleven skall införas. Denna uppfattning delas av *Riksförbundet Kristen fostran*.

7 Ytterligare regler för statligt stöd

7.1 Minimiantal elever som gräns för att statligt stöd skall kunna utgå

SEH-kommittén föreslår att en skola som skall kunna komma i fråga för statligt stöd skall ha minst 25 elever. Det föreslås vidare att regeringen skall kunna medge undantag från denna regel.

Endast ett begränsat antal remissinstanser har yttrat sig i denna del. Förslaget tillstyrks uttryckligen av *länskolnämnderna i Kristianstads, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Gävleborgs och Västerbottens län samt Upplands Väsby kommun.*

De Kristna Friskolorna i Sverige yrkar att antalet elever skall vara högst åtta.

7.2 Karenstiden och det successiva införandet av det statliga stödet

SEH-kommittén föreslår att bidrag inte skall utgå till fristående skola förrän fr. o. m. fjärde verksamhetsåret och att bidraget då införs successivt med början från årskurs 1. Denna s. k. karenstid skall ge de myndigheter som skall yttra sig över (skolstyrelse, länskolnämnd) resp. besluta om (SÖ) det statliga stödet till skolan möjlighet att göra de avvägningar och bedömningar av skolans verksamhet som måste föregå ett beslut om statsbidrag. Kommittén föreslår vidare att regeringen skall kunna medge undantag från dessa regler, om särskilda skäl föreligger.

Förslaget om karenstid tillstyrks av *RRV, SÖ, länskolnämnderna i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, länsstyrelsen i Stockholms län, utredningen om barnens rätt, kommunförbundet, SACO/SR, Malmö, Sollefteå, Solna och Upplands Väsby kommuner samt Katolska biskopsämnet.*

Länskolnämnden i Stockholms län avstyrker införandet av en karenstid då en sådan bestämmelse nästan omöjliggör startandet av nya fristående skolor, såvida inte mycket höga elevavgifter tas ut. Enligt nämnden bör SÖ kunna fatta beslut om statsbidrag utan denna bestämmelse.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter det riktiga i att införa en bestämmelse om karenstid.

LO anser att karenstiden bör utökas och att beslut om statsstöd skall fattas först när en sammanhållen skolgång har kunnat bedömas.

Göteborgs kommun anser att en tvåårig karenstid är tillräcklig och att den fristående skolan bör kunna få bidrag till alla årskurser och inte bara till nybörjarklasserna.

De Kristna Friskolorna i Sverige föreslår att karenstiden skall vara ett år.

Svenska Montessoriförbundet föreslår att statligt stöd skall utgå till alla godkända skolor fr. o. m. första verksamhetsåret.

Föreningen för Waldorfpedagogik i Solna-Sundbyberg finner det berättigat att nystartade skolor inte får bidrag de tre första åren. Vill man ta på sig ett nytt skolinitiativ måste man göra en verklig satsning. Men att man efter de tre första åren endast får bidrag för en klass, för varje ny etta, finner föreningen orimligt. De verkliga pionjärerna, föräldrarna till barnen i de tre första klasserna belastas då helt. En fullt utbyggd 12-årig waldorf-skola skulle få fullt stöd först efter femton år. Enligt *Riksföreningen för Waldorfpedagogik* bör antingen den treåriga karenstiden förkortas eller skolorna få det begränsade statsstödet för årskurserna 1–4 under det första bidragsåret som är det fjärde verksamhetsåret. Skolorna har redan sparat pengar åt staten under de tre första åren.

De enskilda läroverkens förbund finner karenstiden obehövlig, då övriga regler – kvaliteten, minimiantalet elever, skäligen elevavgifter m. fl. – måste anses tillräckliga.

ISS föreslår att utbyggnadstiden av stödsystemet förkortas.

Frikyrkorådet menar att den treåriga karenstiden och det successiva införandet är en alltför hård spärr. Rådet föreslår att initialperioden blir tre år och att ett godkännande av en skola för statsbidrag sedan gäller generellt för samtliga årskurser 1–4. Nu befintliga skolor som verkat i minst fem år bör enligt rådet kunna få statsstöd omedelbart för alla årskurser då dessa bestämmelser träder i kraft. *Örkelljunga kommun* har samma uppfattning som Frikyrkorådet i vad gäller nu befintliga skolor, dock att sådan skola inte skall behöva ha verkat i mer än tre år.

7.3 Elevtalsram

SEH-kommittén föreslår att antalet statsunderstödda elevplatser i fristående skolor skall kunna uppgå till 0,6–0,7% av antalet skolpliktiga elever i riket. Om denna ram blir ianspråktagen skall regeringen efter beslut av riksdagen kunna fastställa annat procenttal.

Detta förslag tillstyrks av *RRV, länskolnämnderna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Värmlands, Gävleborgs, Västerbottens och Norrbottens län, SACO/ISR och Sollefteå kommun.*

SÖ tillstyrker elevtalsramen men avvisar möjligheten till omprövning. Denna uppfattning delas av *länskolnämnden i Västmanlands län, kommunförbundet samt Malmö och Upplands Väsby kommuner.*

Länskolnämnden i Västernorrlands län tillstyrker den föreslagna elevtalsramen men ställer sig tveksam till hur man skall lösa de samordnings- och prioriteringsproblem som kan uppstå.

Länskolnämnden i Jönköpings län anser ramen överflödigt, då kraven på bl. a. kvalitet, karenstid och minimiantal elever ger tillräckliga garantier

för att en alltför stor ökning av antalet skolor inte skall uppkomma. Liknande synpunkter anförs av *läns skolnämnderna i Kalmar, Älvsborgs, Örebro och Jämtlands län, länsstyrelsen i Stockholms län, ärkebiskopen, Örkelljunga kommun, RHS, Riksföreningen för Waldorfpedagogik och De enskilda läroverkens förbund.*

Göteborgs kommun finner att en utökning av ramen med ett par tiondels procent inte torde innebära några negativa konsekvenser för det allmänna skolväsendet.

Solna kommun menar att det inte bör inrättas något s. k. elevantalstak i enlighet med vad SEH-kommittén föreslår, då det vore olämpligt och olyckligt. Det leder till en onödig byråkratisering och till ett orättvist urval. I stället bör statsbidraget utformas så att det inte föranleder ökade kostnader för stat och kommun.

Läns skolnämnden i Göteborgs och Bohus län anser att det nu är för tidigt att ta ställning till om en "expansionsram" verkligen behövs. De nu befintliga skolorna ryms inom den föreslagna ramen och de ny tillkommande kan få bidrag tidigast om tre år. Först efter dessa tre år bör det provas om elevtalsramen behövs.

The British Primary School i Danderyd anser att elever i skolor med ett annat undervisningsspråk än svenska inte skall inräknas i elevtalsramen.

7.4 Villkor beträffande elevavgifterna

SEH-kommittén föreslår att som villkor för statligt stöd till skola med enskild huvudman skall krävas att elevavgiften är skälig. Det skall enligt förslaget för behövande finnas en möjlighet till nedsättning av eller befrielse från avgiften. SÖ föreslås pröva ifall avgiften är skälig i samband med ställningstagande till om fristående skola skall förklaras berättigad till statsbidrag.

Remissinstanserna tillstyrker över lag kommitténs förslag i denna del, bl. a. *läns skolnämnderna i Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Kristianstads, Skaraborgs och Västernorrlands län samt De enskilda läroverkens förbund.*

Läns skolnämnden i Kalmar län anför att kommittén, när det gäller förslaget om nedsättning eller befrielse från elevavgift, inte tillräckligt beaktat de konsekvenser förslaget kan få vid eventuell konkurrens om elevplatser och ställer frågan ifall kommittén här tänkt sig någon form av kvotering.

Från bl. a. *Tyska skolan, Carlssons högstadieskola och Lycée Français Saint-Louis* påpekas att ett otillräckligt stöd (statligt eller kommunalt) måste innebära höjda elevavgifter. Ifall mindre bemedlade elever skall kunna befrias från avgifter – vilket det föreligger ett klart intresse av – måste kostnaden tas ur de avgifter som erläggs för övriga elever.

8 Statsbidragets utformning för de skolor som i dag har statsstöd

SEH-kommittén föreslår att de skolor som i dag får statligt stöd (privat-skolor, Kristofferskolan, Hillelskolan och de estniska skolorna) även framdeles skall få stöd i samma utsträckning som nu. Den tekniska utformningen av statsbidragsgivningen föreslås dock bli ändrad så att den ansluter till systemet för fristående skolor i allmänhet.

Statskontoret har intet att erinra mot att statsbidragstekniken moderniseras på det sätt som SEH-kommittén föreslår.

SÖ tillstyrker förslaget i nuvarande läge men framhåller att ett för samtliga fristående skolor gemensamt bidragssystem på likvärdiga villkor på sikt bör eftersträvas. Denna uppfattning delas av *länskolnämnderna i Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Kristianstads, Skaraborgs och Gävleborgs län*. Enligt *länskolnämnden i Östergötlands län* bör samma bidragsbestämmelser gälla för alla statsunderstödda fristående skolor.

Länskolnämnden i Göteborgs och Bohus län, som föreslagit att statsbidrag till fristående skolor som f. n. inte har statsbidrag skall utformas med utgångspunkt i ett relationstal till förstärkningsresursen, anser att samma system för bidrag bör gälla även de skolor som i dag får statsbidrag. Relationstalet till förstärkningsresursen bestäms genom att det faktiska bidragsbeloppet per elev som nu utbetalas till resp. skola divideras med förstärkningsresursens krontalsbelopp per elev.

SACO/SR anser att de skolor som nu erhåller statsbidrag skall erhålla stöd av nuvarande omfattning enligt en gemensam förordning.

De enskilda läroverkens förbund tillstyrker SEH-kommitténs förslag men anser att ytterligare förenkling kan uppnås bl. a. genom att bestämmelserna om statsbidrag till de sju skolorna sammanförs i en gemensam förordning.

Stiftelsen Kristofferskolan godtar kommitténs förslag i denna del och avstår från att yrka ytterligare – enligt stiftelsens mening i och för sig motiverad – förstärkning, då stiftelsen i nuvarande ekonomiska läge bedömer det angelägnare att bidrag kan utgå till de i dag bidragslösa skolorna än att förstärkta bidrag ges till skolor som redan har bidrag.

Föreningen Chinuch (Hillelskolan) yrkar med hänsyn till skolans trängda ekonomi att förbättrat stöd skall utgå till skolan.

Estniska kommittén anser i första hand att det nuvarande regelsystemet för statsbidrag till de estniska skolorna skall bibehållas, i andra hand att den tekniska förändringen kan accepteras om bidraget får en oförändrad omfattning. Kommittén motsätter sig en minskning av bidraget till skolan i Göteborg betingad av en eventuellt minskad organisation vid skolan.

9 Beslut om det statliga stödet

SEH-kommittén föreslår att beslut om att förklara en fristående skola berättigad till statligt stöd skall fattas av SÖ inom given ram efter yttrande av skolstyrelsen i kommunen och vederbörande läns skolnämnd.

Förslaget tillstyrks av *läns skolnämnderna i Stockholms, Kalmar, Kristianstads, Hallands, Skaraborgs, Värmlands och Kopparbergs län, Lunds och Upplands Väsby kommuner samt Riksföreningen för Waldorfpedagogik.*

Läns skolnämnderna i Uppsala, Kronobergs och Jämtlands län tillstyrker förslaget under förutsättning att beslutet fattas av SÖ:s styrelse.

Läns skolnämnden i Jönköpings län menar att den läns skolnämnd som har den fristående skolan inom sitt arbetsområde skall avgöra om skolan skall få statsbidrag. Liknande uppfattning redovisas av *läns skolnämnden i Örebro län.*

10 Anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet

SEH-kommittén föreslår att elever i fristående skolor, som förklarats berättigade till statligt stöd, skall ingå i underlag för beräkningen av den s. k. läns skolnämndsresursen under anslaget Särskilda åtgärder på skolområdet och att fristående skola skall kunna få del därav för elever vid skolan som har särskilda behov.

Förslaget tillstyrks av *SÖ, läns skolnämnderna i Uppsala, Östergötlands, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Örebro, Gävleborgs, Väster-norrlands och Jämtlands län, Lidingö och Lunds kommuner, Svenska Montessoriförbundet och Katolska biskopsämbetet. Läns skolnämnden i Norrbottens län* avvisar förslaget. *Malmö kommun* avvisar också förslaget om inte anslaget till särskilda åtgärder på skolområdet i motsvarande mån utökas.

11 Kommunalt stöd till fristående skolor

SEH-kommittén föreslår att frågan om kommunalt stöd till enskild skola inte skall regleras genom lagstiftning. Kommunalt stöd skall inte vara beroende av om statligt stöd utgår, liksom inte heller sådant stöd skall göras avhängigt av att kommunalt stöd utgår.

Kommitténs uppfattning delas av *RRV, SÖ, läns skolnämnden i Skaraborgs län* samt *Göteborgs och Malmö kommuner.*

Läns skolnämnden i Malmöhus län anser att elever i fristående skolor bör få läromedel, skolhälsovård och skolmåltider på samma sätt som gäller för kommunens skolor i övrigt och att bestämmelse härom bör intas i skollagen.

Länsskolnämnden i Gävleborgs län anför att förekomsten av fristående skola i en kommun alltid medför ett visst ekonomiskt och ideologiskt tryck på kommunens beslutande organ. Liknande synpunkter anför av *Solna kommun*.

Svenska kommunförbundet anför att kommunerna visserligen har frihet att själva bestämma om stöd till fristående skola men att denna frihet i praktiken kan bli skenbar. Många fristående skolor har inte samma resurser i fråga om t. ex. lokaler som grundskolan och kommunen kan därför bli tvungen att ställa upp med sådana resurser.

SAF finner det otillfredsställande att SEH-kommittén inte föreslagit att kommunalt stöd skall utgå till fristående skola och föreslår att en viss minsta bidragsskyldighet skall fastställas, förslagsvis 50 % av kommunens egen totala kostnad per elev. På så sätt ges en fristående skola en reell möjlighet att bedriva verksamheten.

RHS, som delar kommitténs synsätt beträffande det kommunala stödet till fristående skola, vill dock rekommendera att kommunerna ger bidrag motsvarande 2/3 av den genomsnittliga kommunala kostnaden per elev i grundskolan.

Stiftelsen Maria Elementarskola anför att elever som fullgör sin skolplikt i lagligen godkänd enskild skola bör behandlas på samma sätt i fråga om sociala förmåner som elever i grundskolan.

12 Tillsyn m. m.

Enligt SEH-kommittén bör SÖ och länsskolnämnderna ha tillsyn över undervisningen av alla skolpliktiga elever i fristående skolor. Härutöver bör skolstyrelsen i den kommun där fristående skola ligger ha tillsyn över skolan. Vidare föreslår kommittén bestämmelser om att huvudmannen för en fristående skola skall ha skyldighet att underrätta skolstyrelsen i elevens hemkommun, när eleven börjar eller slutar vid den fristående skolan.

Av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget i denna del är praktiskt taget samtliga positiva.

Länsskolnämnden i Hallands län anför att det är angeläget att länsskolnämnden utövar tillsyn över fristående skola vare sig den erhåller statliga bidrag eller inte. *RRV* anser det tillfredsställande att det enligt förslaget till 50 a § i skollagen klart utsägs att skolstyrelsen skall utöva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga elever.

SÖ anser att underrättelseplikten för den fristående skolans huvudman bör innebära att kommunens skolstyrelse får besked om antagningen i god tid före den 1 mars då plan över det beräknade antalet grundskoleelever skall insändas till länsskolnämnden.

13 Fristående skola och det pedagogiska utvecklingsarbetet m. m.

SEH-kommittén föreslår att samverkan mellan den kommunala grundskolan och fristående skola skall främjas och utvecklas, att det statliga utvecklingsarbetet på skolans område skall kunna omfatta även fristående skola samt att den statliga fortbildningsverksamheten skall kunna omfatta också personal vid fristående skola.

Samtliga remissinstanser på något undantag när som yttrat sig över dessa förslag är positiva. Yttrat sig har framför allt *SÖ* och *ett stort antal länskolnämnder, SACO/SR, ISS* och *Svenska Montessoriförbundet*.

SÖ anför att eftersom lokalt utvecklingsarbete skall bedrivas av kommunerna och stödjäs av länskolnämnderna är förslaget inte samstämmigt med prop. 1980/81:97. Möjligen kan länskolnämnderna tänkas fördela medel till lokalt utvecklingsarbete vid privata skolor.

Länskolnämnden i Uppsala län hänvisar till att Lgr 80 ger stora möjligheter till kontinuerlig pedagogisk förnyelse i form av fortsatt och vidgat lokalt utvecklingsarbete, temastudier, lokala och regionala kursplaner i tillvalsämnen etc. Enligt nämndens mening bör en samverkan eftersträvas mellan det allmänna skolväsendets utvecklings- och försöksverksamhet och motsvarande aktiviteter vid fristående skolor.

Länskolnämnden i Västernorrlands län tillstyrker men konstaterar beträffande det statliga utvecklingsarbetet att de ekonomiska möjligheterna till utvecklingsarbete inom den obligatoriska skolan minskar med samma belopp.

Länskolnämnden i Kalmar län anför att det är viktigt att det sker en kontinuerlig utvärdering av den försöksverksamhet som äger rum i fristående skolor liksom att de vunna erfarenheterna förs över till det allmänna skolväsendet. I denna utvärdering bör också *SÖ* och länskolnämnden delta.

Länskolnämnden i Östergötlands län avstyrker förslagen om att statligt utvecklingsarbete och statlig fortbildning skall omfatta fristående skolor.

14 Frågan om särskild skolverksamhet inom grundskolans ram

Enligt direktiven skulle SEH-kommittén överväga möjligheterna att genom olika åtgärder inom det allmänna skolväsendet tillgodose de krav som ligger bakom önskemålen om ökat utrymme för enskilda skolor. SEH-kommittén har inte funnit skäl att genom en komplicerad specialreglering möjliggöra "enskild skola inom grundskolans ram".

Relativt få remissinstanser har yttrat sig över denna del av SEH-kommitténs betänkande. Dessa är *SÖ, länskolnämnderna i Göteborgs och Bohus, Gävleborgs, Älvsborgs, Örebro* och *Västmanlands län* samt *Svenska Montessoriförbundet*.

SÖ är överens med kommittén om att den specialreglering som skulle behövas för att lärarna i waldorfkollegiet t. ex. skulle kunna lägga ihop sina lönebelopp och omfördela medlen efter behov skulle bli alltför komplicerad och omfattande. Enligt *länskolnämnden i Älvsborgs län* bör man söka tillmötesgå föräldrars särskilda önskemål beträffande barnens fostran och undervisning i skolan inom grundskolans ram, inte i form av skolor, men väl i vissa fall i form av särskilda klasser. I länet förekommer klasser i grundskolan, i vilka undervisningen genom läraren präglas av en viss alternativ pedagogik, såsom Waldorf-, Montessori- eller Freinet-klasser, vilka verkar stimulerande på andra klasser. *Länskolnämnden i Örebro län* menar att, trots organisatoriska, ekonomiska, administrativa och andra hinder, stor generositet bör finnas hos ansvariga myndigheter för att behandla ansökningar av liknande slag på ett positivt sätt. Även *länskolnämnden i Västmanlands län* finner det angeläget att alla möjligheter tas till vara att inom grundskolans ram tillgodose vissa föräldrars önskemål om särskilt upplagd och utformad undervisning för sina barn.

Svenska Montessoriförbundet yrkar i sitt yttrande att möjligheter skapas inom den allmänna grundskolans ram för särskild pedagogisk verksamhet.

Gällande regler för nu statsunderstödda skolor med enskild huvudman

1 Privatskolor som omfattas av privatskolförordningen

Det finns f.n. fem och fr.o.m. läsåret 1982/83 fyra skolor som av regeringen har förklarats berättigade till statsbidrag enligt förordningen (1964: 137) om statsbidrag till vissa privatskolor.

De fyra skolorna är Franska skolan i Stockholm, Göteborgs högre samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium, båda i Göteborg, samt Lundsbergs skola i Storfors. Den sistnämnda är internatskola.

Enligt förordningen om statsbidrag till vissa privatskolor lämnas statsbidrag huvudsakligen i form av avlöningsbidrag som beräknas med hänsyn till antalet i föreskriven ordning inrättade tjänster som skolledare och lärare. Bidragsunderlaget utgörs i princip av summan av de bidragsgrundande tjänsternas årslönebelopp. Bidragsunderlaget ökas med vissa belopp för resurstimmar och fritt valt arbete på motsvarigheten till grundskolans högstadium (äldre bestämmelser om resurstimmar och fritt valt arbete gäller alltså för privatskolorna). I princip utgår bidrag med 60% av bidragsunderlaget. Regeringen kan dock besluta om högre statsbidrag. Budgetåret 1982/83 uppgår statsbidraget för Lundsbergs skola till 99,5% och för de tre övriga skolorna till 95,5% av bidragsunderlaget. Bidrag lämnas även till kostnader för tilläggsavgifter. Enligt särskilda bestämmelser lämnas statsbidrag även till kostnader för bl. a. hälsovården och elevhemsföreståndare.

Statsbidrag lämnas

till Franska skolan för undervisning motsvarande årskurserna 1–9 av grundskolan och de treåriga linjerna i gymnasieskolan,

till Göteborgs högre samskola för undervisning motsvarande årskurserna 1–9 av grundskolan samt de treåriga linjerna och den tvååriga sociala linjen i gymnasieskolan,

till Sigrid Rudebecks gymnasium för undervisning motsvarande de treåriga linjerna i gymnasieskolan samt

till Lundsbergs skola för undervisning motsvarande årskurserna 6–9 av grundskolan och de treåriga linjerna i gymnasieskolan.

Dessa skolor har för skolledare och lärare statligt reglerade tjänster, dvs. avlöningsförmånerna fastställs under medverkan av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Skolorna är också i övrigt underkastade särskilda bestämmelser genom att privatskolförordningen (1967: 270) gäller för dem.

För dessa skolor – som i fortsättningen för enkelhetens skull kallas privatskolorna – gäller genom bl. a. de nämnda förordningarna ett ganska

omfattande regelsystem som knyter an till i vissa fall nuvarande och i andra fall förutvarande bestämmelser för kommunernas grundskolor och gymnasieskolor. I fråga om arbetets anordning gäller i princip att privatskolornas grundskola och gymnasieskola skall följa de föreskrifter som gällde för motsvarande kommunala skolor vid utgången av juni 1978. På detta system bygger grunderna för statsbidrag till driften av privatskolorna. Även när det gäller olika samverkansformer, såsom konferenser, gäller för privatskolorna det system som tillämpades i kommunernas skolor vid utgången av juni 1978.

2 Riksinternatskolorna

Vissa statsunderstödda internatskolor har ställning av riksinternatskolor. Deras verksamhet regleras av förordningen (1970:333) om riksinternatskolor och vissa där angivna delar av privatskolförordningen (1967:270).

En riksinternatskola inrättas efter medgivande av regeringen. F. n. finns två sådana skolor. Den ena är Grännaskolan som har Jönköpings kommun som huvudman och som bedriver undervisning endast på gymnasial nivå. Den andra är Sigtunaskolan Humanistiska Läroverket som har en stiftelse som huvudman. Vid Sigtunaskolan bedrivs undervisning motsvarande årskurserna 7–9 i grundskolan och undervisning motsvarande gymnasieskolans treåriga linjer. För båda skolorna föreligger avtal mellan staten och huvudmannen.

Enligt förordningen om riksinternatskolor lämnas statsbidrag till kostnaderna för skolledare och lärare enligt i princip samma regler som gäller för kommunernas gymnasieskolor. Detta gäller även grundskoldelen av en riksinternatskola. Till en riksinternatskolas grundskola lämnas dessutom bidrag med vissa belopp för resurstimmar och fritt valt arbete (äldre bestämmelser om sådana anordningar gäller alljämt för riksinternatskolorna). Härtill kommer bidrag för bl. a. elevhemsföreståndare, fritidsledare och skolhälsovård. Enligt en särskild förordning får riksinternatskolorna statsbidrag till s. k. pedagogisk stödpersonal.

Riksinternatskolorna har statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare.

Genom bl. a. förordningen om riksinternatskolor och privatskolförordningen är riksinternatskolorna underkastade ett ganska omfattande regelsystem som knyter an till i vissa fall nuvarande och i andra fall förutvarande bestämmelser för kommunernas grundskolor och gymnasieskolor. I fråga om arbetets anordning och konferenser m. m. gäller i princip att riksinternatskolornas grundskola och gymnasieskola skall följa de föreskrifter som gällde för motsvarande kommunala skolor vid utgången av juni 1978. På detta system bygger grunderna för statsbidrag till driften av riksinternatskolorna.

3 Kristofferskolan m. fl.

Statsbidrag lämnas till Kristofferskolan, Hillelskolan och de estniska skolorna i Stockholm och Göteborg enligt tre särskilda förordningar (SÖ-FS 1978: 174, 175 och 186). Statsbidrag lämnas med 99% av ett bidragsunderlag som omfattar dels lönekostnad för skolledare (endast Kristofferskolan och Hillelskolan) och lärare, dels kostnaden för sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift och tilläggspensionsavgift för nämnda personalkategorier.

Enligt föreskrifter i regleringsbrev skall Kristofferskolan vid fastställande av bidragsunderlag beräknas omfatta högst 600 elever fördelade på 21 klasser, varav högst 3 i årskurserna 10–12 i vilka ges undervisning på gymnasial nivå. Liknande föreskrifter finns inte för Hillelskolan eller de estniska skolorna. Hillelskolan omfattar f. n. 7 klasser av låg- och mellanstadierna. Den estniska skolan i Stockholm omfattar f. n. 6 klasser på låg- och mellanstadierna, medan den estniska skolan i Göteborg omfattar endast 3 klasser på samma stadier. Antalet elever var enligt uppgift för läsåret 1980/81 98 vid skolan i Stockholm och 35 vid skolan i Göteborg.

Vid de fyra skolorna finns ingen personal med statligt reglerad anställning, och författningsregleringen är inte på långt när lika omfattande som för de tidigare nämnda privatskolorna. Som statsbidragsvillkor gäller emellertid för de estniska skolorna bl. a. att tidigare för grundskolan gällande föreskrifter om klasser och lärotider m. m. skall tillämpas och att en läroplan som SÖ fastställer skall följas. För Hillelskolan och Kristofferskolan gäller att de skall följa av SÖ fastställda timplaner och andra föreskrifter.

4 Bergsskolan i Filipstad

Bergsskolan i Filipstad drivs av en stiftelse enligt avtal mellan Jernkontoret och Filipstads kommun. Även Värmlands läns landstingskommun skall enligt föreliggande planer träda in som avtalspart fr. o. m. den 1 januari 1983.

Skolan meddelar treårig utbildning på gymnasieskolnivå inom de metallurgiska samt berg- och mineraltekniska ämnesområdena. Det är en statsunderstödd skola med statligt reglerade tjänster för skolledare och lärare.

Statsbidrag lämnas enligt bl. a. förordningen den 9 juni 1977 om Bergsskolan i Filipstad och förordningen den 11 juni 1981 om statsbidrag till pedagogisk stödpersonal vid Bergsskolan i Filipstad. Bestämmelserna innebär i korthet att statsbidrag utgår dels med belopp motsvarande kostnader för löner till rektor och lärare, dels med schablonbelopp till kostnader för viss annan personal. Vidare utgår statsbidrag till folkpensionsavgift, sjukpensionsavgift och tilläggspensionsavgift.

Enligt beslut av riksdagen (prop. 1981/82: 100 bil. 12 p. D 21, UbU 1981/82: 18, rskr 1981/82: 233) skall bidragen till Bergsskolan fr. o. m. den 1 juli 1982 minskas med två procent av de belopp som annars skulle ha utgetts.

Bergsskolan är genom förordningen den 9 juni 1977 underkastad en reglering som delvis följer mönstret för kommunernas gymnasieskolor. I en del fall sker det genom hänvisningar till skolförordningen. Det gäller bl.a. i fråga om läromedel, lärotider och stödundervisning. Enligt förordningen den 9 juni 1977 skall bestämmelser om kollegier, klasskonferenser, ämneskonferenser och samarbetsnämnder i 3 kap. skolförordningen i kapitlets ordalydelse vid utgången av juni 1978 tillämpas på motsvarande sätt vid Bergsskolan.

Enligt förordningen om Bergsskolan fastställer SÖ en särskild läroplan för skolan. Läroplanen bygger på samma system som läroplanen för gymnasieskolan (Lgy 70).

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till

Lag om ändring i skollagen (1962: 319)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1962: 319)¹ dels att 6, 10, 21, 28 a, 33, 34, 36 och 39 a §§ skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i lagen skall införas sju nya paragrafer, 3 a, 33 a, 34 a och 34 b §§ samt, närmast efter rubriken till 9 kap., 50 a–50 c §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 a §

Med skola avses i denna lag grundskola, specialskola eller gymnasieskola, om inte annat anges.

I lagen åsyftas med fristående skola en skola som har en enskild fysisk eller juridisk person som huvudman.

Med föräldrar avses barnets vårdnadshavare.

6 §

Med skola avses i denna lag grundskola, specialskola eller gymnasieskola, om ej annat är särskilt angivet.

Vad i denna lag sägs om föräldrar skall, om vårdnaden om barnet ej tillkommer föräldrarna eller en av dem, i stället avse den under vars vårdnad barnet står.

Om undervisning av vissa psykiskt utvecklingsstörda gälla bestämmelser i lagen den 15 december 1967 (nr 940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

Om undervisning av vissa psykiskt utvecklingsstörda gäller bestämmelser i lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

10 §²

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32 § och 34–37 §§.

På skolstyrelsen ankommer att besluta i frågor, som avses i 32, 34 och 35–37 §§.

¹ Lagen omtryckt 1970: 1026.

² Senaste lydelse 1975: 159.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Fråga om att förvägra elev i grundskolan eller kommunens gymnasieskola befrielse enligt 27 § och fråga om att förvägra någon inträde i sådan skola på grund av bestämmelserna i 44 och 45 §§ skall prövas av skolstyrelsen, i den mån regeringen ej annorlunda förordnar.

Skolstyrelsen har ock att taga befattning med de ärenden, vilkas handläggning enligt särskilda författningar ankommer på styrelsen.

21 §

Länsskolnämnden skall ha inseende över skolorna i länet och därtill hörande verksamhet.

Därjämte har nämnden att öva tillsyn över undervisningen av skolpliktiga barn i enskilda skolor och vid sjukvårdsanstalter och barnhem.

Lydelse enligt prop. 1981/82: 167

Nu föreslagen lydelse

28 a §

Specialskolan omfattar tio årskurser, betecknade 1–10 och fördelade på lågstadium, mellanstadium och högstadium enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

Inom specialskolan anordnas olika studievägar avpassade efter elevernas studieinriktning. Bestämmelserna i 24 § andra stycket andra meningen och tredje stycket gäller även för specialskolan.

Bestämmelserna i 24 § andra och tredje styckena gäller även för specialskolan.

För elev i specialskolan som icke kan följa undervisning enligt första och andra styckena meddelas undervisning anpassad efter hans utveckling.

Studieväg för elev i specialskolan väljs av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan. Bestämmelserna i 25 § andra stycket och 26–28 §§ gäller även för specialskolan. Fråga om att förvägra elev befrielse enligt 27 § prövas av den lokala styrelsen.

Bestämmelserna i 25 och 26–28 §§ gäller även för specialskolan. Fråga om att förvägra elev befrielse enligt 27 § prövas av den lokala styrelsen.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §³

Skolplikt må fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan eller i enskild statsunderstödd skola enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar.

Skolplikt får fullgöras i annan offentlig skola än grundskolan enligt bestämmelser, som utfärdas av regeringen eller den myndighet regeringen förordnar.

³ Senaste lydelse 1979: 212.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Skola som avses i första stycket omfattar skolhälsovård för skolpliktig elev. I fråga om skolhälsovården äger 25 a § andra—sjätte styckena motsvarande tillämpning.

Regeringen kan medge undantag från vad som gäller enligt andra stycket.

33 a §

Skolplikten får fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd enligt 34 §. I 34 a § finns bestämmelser om att skolplikten i vissa fall får fullgöras i annan fristående skola, om den har godkänts för ändamålet.

I en godkänd skola får ett barn som inte har uppnått skolpliktsåldern tas in i en årskurs som svarar årskurs i grundskolan, endast om skolstyrelsen med stöd av 32 § första stycket har tillåtit att barnet börjar skolgång höstterminen det kalenderår, då barnet fyller sex år.

34 §

I annan enskild skola än i 33 § avses må skolplikt fullgöras, om skolan godkänts för ändamålet. Godkännande skall meddelas, om skolans undervisning till art, omfattning och allmän inriktning väsentligen motsvarar grundskolans och skolan förestås av person, vilken äger erforderlig skicklighet för undervisningen och är väl lämpad att förestå skola.

Uppfyller skolan ej längre angivna villkor eller finnes, att undervisningen ej handhaves av lärare med erforderlig skicklighet eller att verksamheten eljest icke bedrives på tillfredsställande sätt, skall godkännandet återkallas, om rättelse ej vinnes genom hänvändelse till skolans ledning.

I godkänd skola må barn, som ej uppnått skolpliktsåldern, intagas i årskurs som motsvarar årskurs i grundskolan, endast om förutsättning är för handen, varom sägs i 32 § första stycket.

En fristående skola skall godkännas för skolpliktens fullgörande, om skolans undervisning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål.

Om skolan inte längre uppfyller dessa villkor och bristerna inte avhjälpas efter hänvändelse till huvudmannen, skall godkännandet återkallas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

34 a §

Barn som är endast tillfälligt bosatta i landet eller som har andra särskilda skäl att få en undervisning med internationell inriktning får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola med sådan undervisning (internationell skola), om skolan av regeringen har godkänts för ändamålet.

För godkännande krävs att skolans undervisning som helhet betraktad är likvärdig med grundskolans. Skolan skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt skolgång utomlands. Undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden skall meddelas i den omfattning som de här tillfälligt bosatta eleverna behöver.

Om skolan inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpas efter hänvändelse till huvudmannen, skall regeringen återkalla godkännandet.

34 b §

En fristående skola omfattar skolhälsovård för skolpliktiga elever, om huvudmannen såsom villkor för statsbidrag har skyldighet att svara för sådan skolhälsovård.

I fråga om skolhälsovården tillämpas 25 a § andra-sjätte styckena.

36 §⁴

Skolplikten är fullgjord, då eleven tillfredsställande genomgått årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i skola, som sägs i 33 och 34 §§, eller då eleven vid särskild prövning styrker sig äga motsvarande kunskaper.

Äro med hänsyn till elevens bästa särskilda skäl därtill, må medgivas att hans skolgång utan hinder av

Skolplikten är fullgjord, när eleven tillfredsställande har gått igenom årskurs 9 i grundskolan eller motsvarande årskurs i annan skola där eleven får fullgöra sin skolplikt. Detsamma gäller om eleven vid särskild prövning visar sig ha motsvarande kunskaper.

Om det finns särskilda skäl med hänsyn till elevens bästa, får medges att elevens skolgång avslu-

⁴ Senaste lydelse 1975: 159.

Nuvarande lydelse

vad i första stycket sägs avslutas med utgången av vårterminen det kalenderår, då han fyller femton år. Sådant medgivande får lämnas endast under villkor att eleven under återstoden av sin skolpliktstid får lämplig utbildning eller har annan lämplig sysselsättning. Om villkoret ej uppfylles, skall medgivandet återkallas. Eleven står under tillsyn av skolstyrelsen.

Föreslagen lydelse

tas med utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller femton år. Sådant medgivande får lämnas endast om eleven under återstoden av sin skolpliktstid får lämplig utbildning eller har annan lämplig sysselsättning. Om detta villkor inte längre uppfylls, skall medgivandet återkallas. Eleven står under tillsyn av skolstyrelsen tills skolplikten upphör.

39 a §⁵

Bestämmelserna i 32–39 §§ äga motsvarande tillämpning på barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada icke kan följa undervisningen i grundskolan. Bestämmelserna i 36 och 37 §§ om årskurs 9 i grundskolan skola avse årskurs 10 i specialskolan eller i fråga om elev som anges i 28 a § tredje stycket där avsedd undervisning.

Bestämmelserna i 32, 33 a, 34, 34 b och 35–39 §§ tillämpas på motsvarande sätt på barn som på grund av synskada eller dövhet eller hörsel- eller talskada inte kan följa undervisningen i grundskolan. Bestämmelserna i 36 och 37 §§ om årskurs 9 i grundskolan skall därvid avse årskurs 10 i specialskolan eller, i fråga om elev som anges i 28 a § tredje stycket, där avsedd undervisning.

Fråga huruvida skolplikt enligt 30 § tredje stycket gäller för barn efter utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller sexton år och fråga om barn enligt 31 § andra stycket skall delta i undervisningen i specialskolan prövas av lokal styrelse för specialskolan.

På lokal styrelse för specialskolan ankommer att besluta i frågor som avses i 32 och 34–37 §§.

På lokal styrelse för specialskolan ankommer att besluta i frågor som avses i 32, 34 och 35–37 §§.

50 a §

Om en skolpliktig elev börjar eller slutar vid en fristående skola som avses i 34 eller 34 a § skall huvudmannen för skolan snarast lämna uppgift om detta till skolstyrelsen i den kommun där eleven är kyrkobokförd.

50 b §

Fristående skolor skall i fråga om sin undervisning för skolpliktiga elever stå under skolöverstyrelsens och länskolnämndens tillsyn. Des-

⁵ Senaste lydelse 1977: 108.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

sa myndigheter skall även ha tillsyn över undervisningen för skolpliktiga på sjukhus och andra institutioner.

50 c §

Skolstyrelsen skall ha den omedelbara tillsynen över undervisningen för skolpliktiga i sådana fristående skolor i kommunen som avses i 34 och 34 a §§.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.
 2. I fall där det enligt såväl de äldre som de nya bestämmelserna ankommer på skolstyrelsen att pröva fråga om godkännande av en skola för skolpliktens fullgörande, skall ett godkännande som har meddelats enligt äldre bestämmelser och som alltjämt gäller vid utgången av juni 1983 fortsätta att gälla intill utgången av juni 1984, om det inte har lämnats för kortare tid eller återkallas med stöd av de nya bestämmelserna. En förutsättning för sådan fortsatt giltighet är att skolpliktiga elever har börjat vid skolan före den 1 juli 1983.
 3. Fråga om godkännande enligt 34 § i den nya lydelsen eller enligt 34 a § kan prövas före lagens ikraftträdande.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1982-06-08

Närvarande: f.d. justitierådet Petrén, regeringsrådet Delin, justitierådet Bengtsson.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 27 maj 1982 har regeringen på hemställan av statsrådet Tillander beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i skollagen (1962: 319).

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ingrid Olsson.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-06-17

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Wikström, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Andersson, Boo, Petri, Gustafsson, Elmstedt, Tillander.

Föredragande: statsrådet Tillander

Proposition om skolor med enskild huvudman m. m.

1 Inledning

Den 27 maj 1982 beslutade regeringen på min hemställan att inhämta lagrådets yttrande över ett förslag till lag om ändring i skollagen (1962:319). Förslaget rörde främst skolor med enskild huvudman eller, som de kallades i förslaget, fristående skolor.

För att ge en helhetsbild av de förslag som enligt min mening borde föreläggas riksdagen efter lagrådets granskning av lagbestämmelserna redovisade jag i min föredragning även förslag som lagrådet inte skulle yttra sig över och som regeringen inte tog ställning till inför lagrådsremissen.

2 Anmälan av lagrådets yttrande

Lagrådet har lämnat det remitterade lagförslaget utan erinran.

I lagrådsremissen refereras till regeringens proposition (1981/82: 167) om ändringar i skollagen (1962: 319) m. m. Jag vill erinra om att riksdagen den 12 juni i år i de delar som här är av intresse har antagit regeringens lagförslag enligt nämnda proposition (UbU 1981/82: 32, rskr 1981/82: 438).

3 Övrigt

I övrigt får jag hänvisa till mitt anförande i remissprotokollet den 27 maj 1982.

4 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att

1. anta det av lagrådet granskade lagförslaget,
2. godkänna att regeringen efter de kriterier som jag har förordat skall kunna förklara fristående skolor för skolpliktiga elever berättigade till statsbidrag,
3. godkänna vad jag har förordat om utformning av och särskilda villkor för statsbidrag till nytillkommande statsunderstödda fristående skolor,
4. godkänna vad jag har förordat om statsbidragsgivningen till undervisningen av skolpliktiga elever vid redan statsunderstödda fristående skolor,
5. godkänna vad jag för privatskolorna och riksinternatskolorna har förordat om anpassning av regler om läroplan och arbetets anordning till vad som gäller för grundskolan,
6. godkänna vad jag har förordat om statsbidrag till Kristofferskolans årskurser 10–12,
7. godkänna vad jag har förordat om statsbidrag till pedagogisk stödpersonal vid riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad,
8. godkänna vad jag har förordat i fråga om samarbetsnämnder och konferenser vid privatskolorna, riksinternatskolorna och Bergsskolan i Filipstad,
9. godkänna vad jag har förordat om anpassning av reglerna för specialskolan och sameskolan till vad som gäller för grundskolan.

Jag hemställer vidare att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anført om samverkan fristående skola – det allmänna skolväsendet och om studievägar och elevplatser i privatskolornas och riksinternatskolornas gymnasiala utbildning.

5 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anført för de åtgärder och det ändamål som föredraganden har hemställt om.

Innehåll

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag av protokoll vid regeringsammanträde den 27 maj 1982	8
1 Inledning	8
2 Bakgrund	9
3 Samlingsbeteckning för skolor med enskild huvudman	12
4 Principiella utgångspunkter	13
5 Förutsättningar för skolpliktens fullgörande i fristående skola ...	16
5.1 Nuvarande bestämmelser	16
5.2 Allmänna överväganden	17
5.3 Särskilda frågor om undervisningen	21
5.4 Särskilda frågor om godkännande av fristående skola	25
6 Allmänna förutsättningar för statsbidrag till fristående skolor ...	28
6.1 Statsbidrag och andra finansieringsformer i nuläget	28
6.2 Fristående skolors inverkan på statliga och kommunala kostnader för grundskolan	29
6.3 Vissa grundläggande principiella frågor	32
6.4 SEH-kommitténs förslag till kriterier för statligt stöd	35
6.5 Skolor med alternativ pedagogik eller liknande	36
6.6 Konfessionella skolor	38
6.7 S. k. internationella skolor	40
6.8 Skolor av andra slag	41
6.9 Skolor som nu får statsbidrag	41
6.10 Beslutsmyndighet	42
7 Det statliga stödets utformning m. m.	42
7.1 Kommitténs förslag	42
7.2 Principerna för bidragets konstruktion	44
7.3 Kvalifikationstid och successivt införande	45
7.4 Frågan om elevtalsram	46
7.5 Nu statsunderstödda fristående skolor	47
7.6 Rekvisition och utbetalning	48
8 Vissa ytterligare frågor om statsbidrag	48
8.1 Särskilda statsbidragsvillkor	49
8.2 Frågan om resurs för särskilda åtgärder	50
9 Tillsyn m. m.	51
9.1 Tillsynsmyndigheter	51
9.2 Tillsynens innehåll	52
9.3 Uppgiftslämnande	53
10 Samverkan fristående skola – det allmänna skolväsendet	54
11 Vissa frågor beträffande nu statsunderstödda fristående skolor ...	55
12 Vissa frågor beträffande specialskolan och sameskolan	61
13 Ikraftträdande m. m.	63
14 Upprättat lagförslag	63
15 Specialmotivering till lagförslaget	63
16 Hemställan	79
17 Beslut	79
<i>Bilaga 1</i> Sammanfattning av SEH-kommitténs betänkande (SOU 1981: 34) Fristående skolor för skolpliktiga elever	80
<i>Bilaga 2</i> SEH-kommitténs lagförslag	102
<i>Bilaga 3</i> SEH-kommitténs förslag till statsbidragsförordning ...	106

Prop. 1982/83: 1	146
<i>Bilaga 4</i> Sammanställning av remissyttrandena	110
<i>Bilaga 5</i> Gällande regler för nu statsunderstödda skolor med enskild huvudman	132
<i>Bilaga 6</i> Lagrådsremissens lagförslag	136
Utdrag av lagrådets protokoll den 8 juni 1982	142
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 17 juni 1982	143
1 Inledning	143
2 Anmälan av lagrådets yttrande	143
3 Övrigt	143
4 Hemställan	144
5 Beslut	144

